

KONTRAKTSPILLERE I FODBOLD OG HÅNDBOLD

*UNDERSØGELSE AF SOCIALE, UDDANNELSESMÆSSIGE OG SPORTSLIGE VILKÅR FOR DANSKE
KONTRAKTSPILLERE 2002*

BIND I

**RESUME, PERSPEKTIVER OG
KONKLUSIONER**

Klaus Nielsen

Anders Godthjælp Nielsen

Stig Møller Christensen

Rasmus Klarskov Storm

POULA HELTH
R Å D G I V N I N G

KONTRAKTSPILLERE I FODBOLD OG HÅNDBOLD
Undersøgelse af sociale, uddannelsesmæssige og sportslige vilkår for
danske kontraktspillere 2002

BIND I
RESUME, PERSPEKTIVER
OG KONKLUSIONER

ROSKILDE UNIVERSITETSCENTER

Universitetsvej 1. Postbox 260. 4000 Roskilde.
Telefon 4674 2000. Telefax 4674 3000. e-post ruc@ruc.dk. Web www.ruc.dk.

© 2002 ©

POULA HELTH RÅDGIVNING APS

Hellerupvej 8. 2900 Hellerup. Telefon 3962 6216.
Telefax 3940 1891. e-post info@poulahelth.dk. Web www.poulahelth.dk.

"Kontraktspillere i fodbold og håndbold. Undersøgelse af sociale, uddannelsesmæssige og sportslige vilkår for danske kontraktspillere 2002". Bind I. I alt to bind.

© Klaus Nielsen, Anders Godthjælp Nielsen, Stig Møller Christensen og Rasmus Klarskov Storm
Poula Helth Rådgivning ApS og Roskilde Universitetscenter, maj 2002.

Gengivelse af denne rapport er kun tilladt med tydelig kildeangivelse. Der citeres således:

Poula Helth Rådgivning ApS og Professor Klaus Nielsen, Roskilde Universitetscenter, 2002.

Bruges ALENE tabeller, figurer el. andet talmateriale fra rapporten citeres således: "Poula Helth Rådgivning ApS og Roskilde Universitetscenter for TEAM DANMARK, 2002".

I VIDENSKABELIGE tidsskrifter eller bøger citeres således: "Nielsen, Nielsen, Christensen & Storm 2002".

DENNE RAPPORT KAN DOWNLOADES PÅ TEAM DANMARK'S HJEMMESIDE: WWW.TEAMDANMARK.DK

FORORD

"Kontraktspillere i dansk håndbold og fodbold 2002. Undersøgelse af sociale, uddannelsesmæssige og sportslige vilkår" belyser primært to områder:

For det første kaster undersøgelsen lys over de økonomiske, uddannelsesmæssige og sociale vilkår samt i mindre udstrækning trænings- og konkurrencevilkår for kontraktspillere i dansk fodbold og håndbold.

For det andet søger undersøgelsen at give indsigt i, hvordan fodbold- og håndboldklubber i hhv. Superligaen (SAS-ligaen) og Håndboldligaerne (TDC-ligaen og Damehåndboldligaen) vurderer situationen samt, hvad klubberne gør, kan og vil gøre for at forbedre spillernes sociale, økonomiske og uddannelsesmæssige betingelser.

Der har herhjemme ikke tidligere været foretaget en særskilt og fokuseret undersøgelse af kontraktspilleres vilkår inden for fodbold og håndbold samt af klubbernes syn på sagen. Tidligere har der dog været foretaget lignende undersøgelser af danske top-/eliteidrætsudøveres forhold og betingelser - såvel sportslige som sociale. I 1983, 1995 og 2000 kom der således fra hhv. Kulturministeriet (Ministeriet for Kulturelle Anliggender, 1983)¹, Center for idrætsforskning, Københavns Universitet (Hansen, 1995)² og TEAM DANMARK (Nielsen, Nielsen & Storm, 2000)³ undersøgelser, der alle satte fokus på danske eliteidrætsudøveres vilkår, såvel idrætslige som sociale.

Fælles for disse undersøgelser er, at de alle i varierende udstrækning fokuserer på en bred vifte af idrætsgrene. I forhold til nærværende undersøgelse består den overordnede forskel således i, at der i denne undersøgelse fokuseres snævert og mere indgående på to af de mest fremtrædende sportsgrene i Danmark. Undersøgelsen er således af unik karakter idet den specifikt afdækker en række ikke tidligere undersøgte forhold og fakta på indgående vis.

Vægtningen i undersøgelsen ligger overvejende på spillernes vilkår og disses sociale og uddannelsesmæssige situation samt deres ønsker for fremtiden. Dette skal bl.a. ses med baggrund i, at især fodboldspillernes uddannelsesniveau og forhold i relation til deres (fremtidige) civile karriere/liv har været genstand for megen idrætspolitisk debat gennem de senere år.

Det har ikke været en del af undersøgelsens opdrag at opstille håndfaste svar på, hvad der kan - eller bør - gøres i relation til at forbedre forholdene for gruppen af fodbold- og håndboldspillere,

¹ Undersøgelsen fra 1983 er udarbejdet af Klaus Nielsen og Søren Riiskjær Christensen. Undersøgelsen benævnes herefter "1983-undersøgelsen".

² Undersøgelsen fra 1995 er foretaget af Peter Johannes Hansen, og benævnes herefter "1995-undersøgelsen".

³ Undersøgelsen fra 2000 er forestået af Klaus Nielsen, Anders Godthjælp Nielsen og Rasmus Klarskov Storm, og benævnes herefter "subeliteundersøgelsen". Subeliteundersøgelsen satte - som navnet indikerer - til forskel fra 1983-undersøgelsen og 1995-undersøgelsen fokus på vilkårene for eliteidrætsudøvere på niveauet lige under de allerbedste.

der er blevet undersøgt. Derimod beskrives, dokumenteres og perspektiveres de særlige fakta, der er gældende for denne gruppe af danske sportsfolk samt klubbernes syn på sagen. Der gives dog i det konkluderende kapitel af dette Bind I et bud på, hvad der set i lyset af denne undersøgelses resultater kan være relevant at inddrage i overvejelser over, hvad der i fremtiden kan gøres for at forbedre vilkårene for de undersøgte spillere.

Undersøgelsen består af to bind. I dette første bind (Bind I) findes en opsummerende gennemgang samt perspektivering af undersøgelsens vigtigste resultater. Det andet bind (Bind II) omfatter en systematisk (og i en vis udstrækning slavisk) afrapportering af resultaterne fra de to spørgeskemaundersøgelser, der blev lavet af hhv. spillernes vilkår og klubbernes syn på samme, og som har dannet grundlag for langt størstedelen af den samlede undersøgelse. Endvidere foretages opsamlende analyser af de kvalitative interview, der er blevet foretaget med spillere og klubber. Det anbefales som udgangspunkt, at læseren læser såvel Bind I og Bind II. Man kan dog nøjes med dette Bind I, hvori de vigtigste resultater og perspektiveringer af resultaterne er fremstillet.

Undersøgelsen er rekvireret og finansieret af TEAM DANMARK, Dansk Håndbold Forbund (DHF), Dansk Boldspil Union (DBU), Divisionsforeningen (fodbold), samt Spillerforeningen (fodbold) og Håndbold Spiller Foreningen i fællesskab.

Udarbejdelsen af undersøgelsen er sket i et samarbejde mellem Professor i samfundsvidenskab Klaus Nielsen, Institut for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi ved Roskilde Universitetscenter (www.ssc.ruc.dk/homepages/knielsen/), og konsulentfirmaet Poula Helth Rådgivning ApS (www.poulahelth.dk). Fra Poula Helth Rådgivning ApS har Konsulent Rasmus Klarskov Storm, Projektmedarbejder Anders Godthjælp Nielsen samt studentermedarbejderne Marie Louise Refsgaard og Stig Møller Christensen medvirket til undersøgelsen.

Undersøgelsesrapportens to bind er forfattet af Klaus Nielsen og de medvirkende fra konsulentfirmaet. Herunder har Klaus Nielsen været hovedforfatter på undersøgelsens Bind I, mens Rasmus Klarskov Storm, Anders Godthjælp Nielsen og Stig Møller Christensen har forfattet hovedparten af Bind II. Marie Louise Refsgaard har bistået med stor hjælp især i forbindelse med de kvalitative interview af spillere og klubber foretaget i forbindelse med undersøgelsen.

En stor tak skal sendes til de finansierende institutioner, der alle har været behjælpelige med løsningen af en række praktiske problemer samt med besvarelse af en række faktuelle spørgsmål angående de undersøgte spillere og klubber. Endvidere skal der sendes en tak til de spillere, trænere, ledere og klubber som velvilligt har deltaget i besvarelsen af spørgeskemaer samt i de indledende og opfølgende interview. Også tak til Ernst Jensen, Falkonérgårdens Gymnasium, der har bidraget med oplysninger, der har været brugbart for analysearbejdet. Sidst skal sendes en tak til Anders Halling, Idrætshøjskolen i Århus, der velvilligt har kommenteret udkast til såvel spiller-

som klubspørgeskemaerne samt kommet med konstruktive forslag til forbedring af disse. Arbejdet med undersøgelsen blev påbegyndt medio oktober 2001, og afsluttet ultimo maj 2002.

Der ønskes god fornøjelse med det foreliggende!

Hellerup og Roskilde, Maj 2002

Klaus Nielsen

Anders Godthjælp Nielsen

Stig Møller Christensen

Rasmus Klarskov Storm

INDHOLD

1. INDLEDNING	1
1.1 UNDERSØGELSENS BESTANDDELE	1
1.2 HVEM ER MED I UNDERSØGELSEN?	1
1.3 UNDERSØGELSENS FOKUS	3
1.4 SAMMENLIGNINGER MED ANDRE UNDERSØGELSER OG "NORMALBEFOLKNINGEN"	3
1.5 RAPPORTENS OPBYGNING.....	4
2. KONTRAKTSPILLERE I DANSK HÅNDBOLD OG FODBOLD ANNO 2002	5
2.1 GENNEMGÅENDE PARAMETRE: SPORTSGREN, KØN, ALDER, JOB/uddannelse & kontrakttype	5
2.2 CIVILSTAND OG BØRN.....	7
2.3 LANDSHOLDSUDTAGELSER	7
2.4 HVORNÅR STARTEDE DE, OG HVOR AMBITIØSE ER DE?	7
3. UDDANNELSE OG CIVILT LIV	9
3.1 GYMNASIALE UDDANNELSER.....	9
3.2 TEAM DANMARK-GYMNASIER	10
3.3 ERHVERVSUDDANNELSER	11
3.4 VIDEREGÅENDE UDDANNELSER	11
3.5 KONTRAKTSPILLERNE OG "NORMALBEFOLKNINGEN"	12
3.6 AFBRYDELSER OG FORLÆNGELSE AF UDDANNELSER.....	14
3.7 DEN SOCIALE ARV OG SOCIAL MOBILITET	15
3.8 UDDANNELSES- OG ERHVERVSVEJLEDNING.....	17
3.9 SPILLERNES HOLDNINGER TIL UDDANNELSE ELLER JOB VED SIDEN AF SPORTSKARRIEREN	18
4. KONTRAKTFORHOLD	23
4.1 ANTAL KONTRAKTSPILLERE	23
4.2 FORSKELLIGE SLAGS KONTRAKTER.....	23
4.3 STIGENDE PROFESSIONALISERINGSGRAD	26
4.4 RÅDGIVNING I FORBINDELSE MED INDGÅELSE AF KONTRAKTER.....	27
5. TRÆNINGSFORHOLD OG FORHOLDET TIL KLUBBEN	31
5.1 TRÆNINGSFORHOLD	31
5.2 KLUBBEN SOM ARBEJDSPLADS OG SOCIALT FÆLLESSKAB.....	33
5.3 KLUBBENS ROLLE I FORHOLD TIL ERHVERVSARBEJDE, UDDANNELSE OG BOLIG	35
6. TIDSFORBRUG OG FERIE	43
6.1 TIDSFORBRUG, SAMMENLIGNELIGHED OG PÅLIDELIGHED	43
6.2 GENNEMSNITLIGT UGENTLIGT TIDSFORBRUG PÅ SPORT OG CIVILT LIV.....	44
6.3 SAMMENLIGNING MED SUPER- OG SUBELITENS TIDSFORBRUG.....	47

6.4	TIDSMÆSSIGT PRES.....	49
6.5	RESTITUTION OG HVILE	49
6.6	FERIE.....	50
7.	SKADER.....	53
7.1	ANTALLET AF SKADER	53
7.2	BEHANDLING AF SKADER	54
7.3	FOR TIDLIG OPSTART, FOR MANGE KAMPE OG FOR MEGET TRÆNING?	56
7.4	SKADERS KONSEKVENSER FOR SPORTSKARRIEREN.....	60
8.	ØKONOMISKE OG FORSIKRINGSMÆSSIGE FORHOLD.....	61
8.1	SPILLERNES BRUTTOINDTÆGT OG INDTÆGTSKILDER.....	61
8.2	KONTRAKTSPILLERNES INDKOMST SAMMENLIGNET MED NORMALBEFOLKNINGEN	64
8.3	SPONSORATER I FORM AF NATURALIER	65
8.4	ARBEJDSLØSHEDSFORSIKRING	65
8.5	ANDRE FORSIKRINGER	66
9.	TIDEN EFTER SPORTSKARRIEREN.....	69
9.1	FREMTIDSUDSIGTER.....	69
9.2	INVESTERING I FREMTIDEN: OPSPARING ELLER UDDANNELSE?	71
9.3	OPSPARINGS- OG PENSIONSORDNINGER?	72
9.4	SPILLERNES EGET ANSVAR?	73
9.5	JOB EFTER SPORTSKARRIEREN	75
9.6	OMSTILLING TIL ET NORMALT LIV	76
10.	SPILLERNES FORBEDRINGSBEHOV OG KLUBBERNES FORVENTNINGER TIL FREMTIDEN.....	79
10.1	SPILLERNES BEHOV FOR FORBEDRINGER.....	79
10.2	FORVENTNINGER TIL KLUBBERNES ØKONOMI OG ORGANISATION	80
11.	SAMMENFATNING OG KONKLUSIONER.....	83
11.1	SAMMENFATNING: HVAD HAR VI FÅET AT VIDE?	83
11.2	SAMMENFATNING: HVAD ER DER ISÆR GRUND TIL AT HÆFTE SIG VED?.....	87
11.3	FREMTIDIGE UNDERSØGELSER: HVAD VED VI FORTSAT IKKE NOK OM?	90
11.4	PROBLEMER OG LØSNINGER: HVAD BØR DER GØRES?.....	91

1. INDLEDNING

I denne indledning beskrives først de spørgeskema- og interviewundersøgelser, der ligger til grund for rapporten. Dernæst beskrives, hvem der er omfattet af de forskellige undersøgelser, og det begrundes, hvorfor der er fokus på spillernes sociale og uddannelsesmæssige forhold. Derefter gøres rede for, hvordan der i rapporten foretages sammenligninger med andre eliteidrætsudøvere og med befolkningen som helhed, og endelig beskrives opbygningen af resten af rapporten.

1.1 UNDERSØGELSENS BESTANDDELE

Undersøgelsen bygger på både kvantitative og kvalitative studier.

Den kvantitative del består af to spørgeskemaundersøgelser. Den første omfatter udvalgte kontraktspillere. Den anden er rettet mod klubberne i fodboldens superliga samt håndboldligaerne.

Den kvalitative del består af tre "interviewrunder": (a) en indledende interviewrunde med trænere og ledere mv. med henblik på tilrettelæggelse af undersøgelsen; (b) interview med udvalgte spillere fra dansk fodbold og håndbold; (c) interview med ledelsesrepræsentanter fra udvalgte fodbold- og håndboldklubber. Indsamlingen af oplysninger er sket i perioden november 2001 til april 2002. Resultater fra de kvalitative undersøgelser inddrages i dette Bind I (oftest som direkte citater) i det omfang det har været relevant. Der henvises i øvrigt til Bind II, hvor to kapitler samlet gennemgår og perspektiverer resultaterne fra undersøgelsens interview.⁴

Undersøgelsen belyser kun forholdene for de *nuværende* kontraktspillere. Det ville have været interessant også at inddrage tidligere kontraktspilleres vilkår og synspunkter, eftersom en række forhold herunder spillernes afslutning af erhvervsuddannelse og overgang fra sportslig til civil karriere på heltid kun i begrænset omfang kan belyses gennem en undersøgelse af nuværende spillere. Imidlertid har det ikke inden for den økonomiske ramme samt tidsplanen været muligt at foretage analyser også af tidligere kontraktspilleres vilkår. Således må det være op til kommende undersøgelser at råde bod på dette.

1.2 HVEM ER MED I UNDERSØGELSEN?

I Bind II gennemgås grundigt, hvordan undersøgelsens populationer er udvalgt. I det følgende redegøres der i store træk for, hvem der indgår i undersøgelsen, idet der henvises til Bind II for nærmere detaljer.

⁴ I Bind II's bilag findes endvidere referater af samtlige interview.

Inden for **fodbold** omfatter spørgeskemaundersøgelsen af spillerne (spillerundersøgelsen) alle spillere fra den danske superliga, der på undersøgelsestidspunktet havde et kontraktligt forhold til deres klub. Også spillerne på U-18 landsholdet i slutningen af 2001 (i alt 11 spillere) er medtaget i undersøgelsen. Alle disse har kontrakt med deres klubber.⁵ Der indgår ingen kvindelige fodboldspillere i undersøgelsen.

Inden for **håndbold** omfatter spillerundersøgelsen de danske spillere, der på undersøgelsestidspunktet havde kontrakt med danske håndboldligaklubber (både kvinder og mænd). Derudover indgår også bruttotrupperne på de kvindelige og mandlige U-landshold i undersøgelsen (i alt 33 spillere). Heraf var et mindretal på i alt 14 spillere uden kontraktligt forhold til en klub.

Inddragelsen af U-landsholdsspillere er sket med henblik på at styrke grundlaget for at vurdere vilkårene for de helt unge elitespillere i lyset af, at der tilsyneladende sker en professionalisering af vilkårene for stadigt yngre grupper af spillere. Det kan skævvride resultaterne i det omfang, at nogle ikke er kontraktspillere eller har kontrakt med klubber i lavere rangerede rækker end superligaen og håndboldligaerne. I forbindelse med samtlige spørgsmål er der foretaget en analyse heraf, og i de tilfælde, hvor U-landsholdsspillere har givet anledning til særlige forskelle i svarafgivelserne er dette kommenteret og angivet i teksten.⁶

Der indgår kun danske ligaspillere i undersøgelsen. De udenlandske spillere i superligaen og håndboldligaerne er altså ikke omfattet af undersøgelsen, ligesom danske udlandsprofessionelle ikke indgår.

Der er udsendt spørgeskemaer til i alt 677 spillere. Svarprocenten er på 63%, hvilket må vurderes som fuldt tilfredsstillende.⁷ Undersøgelsen omfatter svar fra omtrent lige mange fodbold- og håndboldspillere (hhv. 202 og 206 spillere), og blandt håndboldspillerne har næsten samme antal kvindelige og mandlige spillere svaret (hhv. 104 og 102).

Efter spillerundersøgelsen blev der foretaget opfølgende kvalitative interview med otte fodboldspillere og seks håndboldspillere. Det var hensigten at konfrontere spillerne med udvalgte resultater fra spillerundersøgelsen med henblik på forklarende og uddybende kommentarer.

Udover spillernes besvarelser på spørgsmål om deres vilkår inddrager undersøgelsen også klubbernes syn på spillernes vilkår. Klubundersøgelsen bygger på udsendelse af spørgeskemaer til samtlige klubber i fodboldens superliga og håndboldligaerne. Svarprocenten er her 61%, og en

⁵ Otte spillere har kontrakt med en superligaklub; tre spillere har kontrakt med en klub uden for superligaen.

⁶ Se Bind II for yderligere uddybning.

⁷ En frafaldsanalyse viser, at svarprocenten er særlig lav for nogle enkelte håndboldklubber. Det kan muligvis i beskedent omfang trække resultaterne i retning af for lille vægt på de mest professionelle håndboldspillere, at svarprocenten er særlig lav for Viborg HK's kvinder i håndboldligaen og Kolding IF's mandlige håndboldspillere (se i øvrigt Bind II).

smule højere blandt fodbold- end håndboldklubberne. Svarprocenten må også her vurderes som tilfredsstillende.

Ligesom spillerundersøgelsen blev også denne undersøgelse fulgt op med kvalitative interview. Dette omfattede fire fodboldklubber og tre håndboldklubber, hvoraf to klubber på undersøgelsestidspunktet havde hold i både dame- og herrehåndboldligaen.

1.3 UNDERSØGELSENS FOKUS

Undersøgelsen omfatter både spillernes sportslige vilkår, dvs. deres trænings- og konkurrenceforhold mv., og de sociale og uddannelsesmæssige vilkår. Hovedvægten ligger dog klart på de sociale og uddannelsesmæssige problemstillinger. Dette skyldes dels, at de trænings- og konkurrencemæssige vilkår inden for fodbold og håndbold generelt er af høj standard i Danmark, hvorfor det på forhånd blev vurderet som mindre interessant at gå i dybden med dette. Det fremgår også af undersøgelsens resultater, at der generelt er stor tilfredshed med de nuværende trænings- og konkurrencevilkår. Når fokus er lagt på problemstillinger af social og uddannelsesmæssig karakter, hænger det (som nævnt i Forordet) endvidere sammen med, at disse især for fodboldspillere har været genstand for udbredt hjemlig idrætspolitisk debat i de senere år.

1.4 SAMMENLIGNINGER MED ANDRE UNDERSØGELSER OG "NORMALBEFOLKNINGEN"

Resultaterne fra spillerundersøgelsen vil i det omfang, det er forsvarligt og muligt, blive sammenlignet med resultater fra lignende tidligere undersøgelser af eliteidrætsudøveres vilkår. Dét gælder 1995-undersøgelsen af den danske "superelite" (defineret som de aktive, der er på TEAM DANMARK'S kandidatliste, og dermed modtog individuel økonomisk støtte) og subeliteundersøgelsen fra 2001 (omfattende de aktive som TEAM DANMARK arbejder med; men som ikke vurderes som gode nok til at blive indplaceret på kandidatlisten).⁸ Når der i det følgende henvises til data om supereliten og subeliten, henvises til resultater fra disse to undersøgelser.

I ingen af disse undersøgelser indgik kontraktspillere i dansk fodbold, og der indgik kun få håndboldspillere på kontrakt. Der er med andre ord tale om, at de tre undersøgelser ("supereliten", 1995; "subeliten", 2000; "kontraktspillere", 2002) opererer med populationer, der i princippet er næsten helt adskilte. Ved at sammenligne med resultaterne fra de to andre undersøgelser fås m.a.o. et rimeligt og tilnærmet billede af, hvordan kontraktspillernes vilkår adskiller sig fra de vilkår, som den øvrige elite i dansk idræt har, både den absolutte top og dem der ligger på niveauet lige under, idet det dog skal bemærkes, at der formentlig er sket en udvikling i superelitens vilkår siden 1995, hvor disse idrætsfolks situation blev undersøgt.⁹

⁸ Der vil ikke blive foretaget sammenligninger med undersøgelsen af supereliten fra 1983, da undersøgelsesgruppen har vurderet, at der er for store usikkerheder forbundet med at sammenligne med resultater, der er tyve år gamle.

⁹ Der henvises til Bind II, hvor metodiske problemer ved sammenligninger af denne art diskuteres.

Der vil endvidere i det omfang, det kan lade sig gøre, ske sammenligninger med relevante dele af befolkningen, hvilket i denne undersøgelse betegnes "normalbefolkningen".

1.5 RAPPORTENS OPBYGNING

I Bind II gennemgås de enkelte undersøgelser systematisk og hver for sig. I dette Bind inddrages i hvert kapitel løbende oplysninger fra både undersøgelsens kvantitative og kvalitative dele. Spillerundersøgelsen er mere omfattende end både klubundersøgelsen og de kvalitative interview. Derfor er der i det følgende lagt størst vægt på resultaterne fra denne del af undersøgelsen. Hvor intet andet fremgår, er det spillerundersøgelsen, der refereres til, når undersøgelsens kvantitative data omtales.

I analysen i dette Bind I vil der blive taget højde for resultaterne af den statistiske analyse af spillerundersøgelsens resultater, som er omtalt i Bind II; men der vil ikke blive henvist til statistiske begreber som signifikans mv. Vedr. fremgangsmåden ved de statistiske beregninger henvises til Bind II.

Efter dette indledende kapitel gives i kapitel 2 en præsentation af populationen, dvs. de kontraktspillere der indgår i undersøgelsen. Hvem er de, og hvordan er de i denne undersøgelse delt i undergrupper? I kapitel 3, der er et af undersøgelsens hovedkapitler, belyses derefter spillernes uddannelsesmæssige forhold, og der sættes fokus på hvordan det er at kombinere en tilværelse som kontraktspiller med at have et job eller tage en uddannelse. Spillernes kontraktforhold belyses i kapitel 4. Herunder ses på udbredelsen af forskellige kontrakttyper og på forhold omkring indgåelse af kontrakter. Kapitel 5 omhandler træningsforhold i klubberne, spillernes forhold til klubberne samt klubbernes rolle i forbindelse med kombinationen sportskarriere og job/uddannelse. I kapitel 6 belyses spillernes tidsforbrug til sportskarrieren og job/uddannelse. Det analyseres, hvor tidsmæssigt pressede de er i hverdagen, og endvidere hvordan deres feriemæssige forhold er. Kapitel 7 omhandler skader, årsager til skader, behandling og forebyggelse af skader, samt konsekvenser af skader. I kapitel 8 er fokus på spillernes økonomiske forhold herunder lønninger, forsikrings- og pensionsforhold. Kapitel 9 ser på spillernes og klubbernes holdninger til tiden efter afslutning af sportskarrieren. I de enkelte kapitler er det løbende blevet berørt, hvilket behov for forbedringer der er på de enkelte områder. I kapitel 10 gives et samlet billede af behovet for forbedringer, sådan som især spillerne ser det. Desuden kigges afslutningsvis på klubbernes forventninger til fremtiden. Det afsluttende kapitel 11 konkluderer i form af en sammenfatning af undersøgelsens væsentligste resultater. Derudover opregnes en række initiativer og perspektiver, som undersøgelsens resultater leder frem til .

2. KONTRAKTSPILLERE I DANSK HÅNDBOLD OG FODBOLD ANNO 2002

I dette kapitel beskrives først, hvordan den samlede gruppe af kontraktspillere fordeler sig på de parametre, der vil blive anvendt gennem hele rapporten. Det belyses, om de er gift, samlevende eller enlige, og om de har børn. Dernæst beskrives ganske kort deres sportslige meritter, og der gøres rede for, hvornår de startede med at dyrke deres sport, og hvornår de startede en elitesatsning. Til slut beskrives det, hvor ambitiøse kontraktspillerne efter egen vurdering er.

2.1 GENNEMGÅENDE PARAMETRE: SPORTSGREN, KØN, ALDER, JOB/ UDDANNELSE & KONTRAKTTYPE¹⁰

I det følgende vil der i vidt omfang ske sammenligninger af forholdene for hhv. fodbold- og håndboldspillere. Det vil fremgå, at der på de fleste spørgsmål er markante forskelle mellem kontraktspillernes vilkår i de to sportsgrene, hvilket givet vis hænger sammen med strukturelle forskelle mellem de to sportsgrene som følge af forskellig professionaliseringsgrad. De konstaterede forskelle kan generelt ses som et tilnærmet udtryk for, hvad en forøget professionaliseringsgrad medfører.

Udover at sammenligne de to *sportsgrene* vil der også løbende blive foretaget sammenligninger af svarene fordelt på spillernes *køn*, *alder*, *job/uddannelse* og *kontrakttype*.

Når svarfordelingen fordelt på *køn* sammenlignes, er fodboldspillerne holdt udenfor. Det er således kun besvarelsene fra kvindelige og mandlige håndboldspiller, der sammenlignes.

Spillernes *alder* er ofte afgørende for deres besvarelser. Der opereres i undersøgelsen med tre aldersgrupper: 16-20 år; 21-25 år; og 26-38 år. Spillerne er omtrent ligeligt fordelt på disse tre grupper (hhv. 35%, 31% og 34%¹¹). Spillernes gennemsnitsalder er under ét 23,5 år. Udelades ungdomslandsholdsspillerne, fås et mål for gennemsnitsalderen for fodboldens og håndboldens superelite. Den er 24,2 år. Dette er en smule lavere end gennemsnitsalderen for supereliten i de øvrige idrætsgrene, der jf. 1995-undersøgelsen er 25 år. Subelitens alder var i gennemsnit 23,7 år. Det er ikke underligt, at subeliten er en smule yngre, eftersom en del af subeliten er yngre idrætsudøvere, der er på vej til at blive superelite.

Gennemsnitsalderen for undersøgelsens fodbold- og håndboldspillere er næsten identisk; men de mandlige håndboldspillere er i gennemsnit noget ældre end fodboldspillerne (hhv. 24,7 år og 23,5 år), mens de kvindelige håndboldspillere er noget yngre (gennemsnit: 22,2 år).

Som nævnt vil der i det følgende også ske sammenligninger af svarene fordelt på spillernes *job/uddannelse*. Der opereres her med tre grupper af spillere. For det første spillere, der

¹⁰ Der henvises endvidere til Bind II, hvor undersøgelsens faste parametre gennemgås nøjere.

udelukkende er i gang med en sportskarriere og således hverken har job eller uddannelse ved siden af. For det andet spillere, som uddanner sig sideløbende med sportskarrieren. For det tredje spillere, der ved siden af sportskarrieren har et erhvervsarbejde. De tre grupper betegnes som hhv. "kun sportskarriere", "under uddannelse" og "erhvervsarbejde"¹². I alt 29% af spillerne har "kun sportskarriere". En lige så stor andel har "erhvervsarbejde". Der er flest "under uddannelse" (42%).

Som det fremgår af Tabel 2-1, er der store forskelle mellem de to sportsgrene i henseende til spillernes job/uddannelse. Kun ganske få håndboldspillere har "kun sportskarriere", mens det gælder for over halvdelen af fodboldspillerne. Omvendt er over halvdelen af håndboldspillerne "under uddannelse", og der er også en stor andel håndboldspillere, der har job ved siden af sportskarrieren.

	Kun sportskarriere	Erhvervsarbejde	Under uddannelse
Fodbold	57%	14%	29%
Håndbold	2%	44%	54%

Tabel 2-1: Spillernes job/uddannelse fordelt på sportsgren.

Sammenlignes med supereliten i 1995 og subeliten i 2000, kan det konstateres, at fodboldspillerne i job- og uddannelsesmæssig henseende adskiller sig markant fra disse udøvere, mens håndboldspillerne i højere grad ligner super- og subeliten i så henseende. Således havde også kun ganske få super- og subeliteudøvere alene idrætskarrieren som beskæftigelse.

Ikke overraskende er langt de fleste 16- til 20-årige spillere (69%) "under uddannelse", mens andelen af spillere med "erhvervsarbejde" er klart større blandt de 26- til 38-årige (43%) end i de øvrige aldersgrupper (hhv. 16% i aldersgruppen 16 - 20 år og 29% i aldersgruppen 21-25 år).

Der er tale om forskellige *kontrakttyper*. Lidt over en tredjedel af spillerne er på "fuldtidskontrakt". Der er også lidt over en tredjedel, der har "deltidskontrakt". De resterende spillere har "bibeskæftigelseskontrakt". Det er typisk spillere på "fuldtidskontrakt", der har "kun sportskarriere", mens spillere med "deltidskontrakt" eller "bibeskæftigelseskontrakt" uddanner sig eller har arbejde ved siden af. Der er dog undtagelser. Nogle spillere på fuldtidskontrakt tager samtidig en uddannelse eller arbejder "civilt". Det gælder for hhv. 16% og 4% af alle på fuldtidskontrakt. Der er altså tale om, at fire ud af fem kontraktspillere har "kun sportskarriere". Blandt den femtedel af kontraktspillerne, der har noget ved siden af, er der i langt de fleste tilfælde tale om, at de er i gang med en uddannelse. Der er også nogle spillere på "deltidskontrakt", som kun har sportskarrieren (ni procent af alle med "deltidskontrakt"). I langt de fleste tilfælde gælder det imidlertid, at svarfordelingen for spillere med "kun sportskarriere" og spillere på "fuldtidskontrakt" er næsten identiske.

¹¹ Der opereres i dette Bind I i hovedsagen med procentsatser uden decimal, hvilket i visse sammenhænge betyder, at samlede procenttal summer til over hundrede grundet afrundingsmæssige unøjagtigheder.

¹² Kun få spillere har angivet både at have job og uddannelse ved siden af sportskarrieren. Disse er medregnet under enten "under uddannelse" eller "erhvervsarbejde", ud fra, om de angiver at bruge mest tid på uddannelse hhv. erhvervsarbejde.

2.2 CIVILSTAND OG BØRN

Næsten halvdelen af spillerne er enten "gift" (13%) eller "samlevende" (36%). Lidt mere end halvdelen er altså "enlige". Lidt under en femtedel af spillerne (18%) har ét eller flere børn. I forhold til subeliten er der en større andel, der er gift eller samlevende, og der er flere som har børn. Dette hænger givet vis sammen med, at kontraktspillerne i gennemsnit er en smule ældre end subeliten var i 2000. I forhold til supereliten er der omvendt færre kontraktspillere, der er gift eller samlevende, hvilket formodentlig bundes i, at supereliten gennemsnitligt var lidt ældre end kontraktspillerne er. Til gengæld er der flere kontraktspillere, der har børn, end det var tilfældet for supereliten (12%), selv om kontraktspillerne altså er yngre end supereliten var i 1995-undersøgelsen. Dette kan hænge sammen med, at kontraktspillernes økonomi er klart bedre end superelitens, samtidig med at kontraktspillerne - som det fremgår af kapitlet herom - har en tidsmæssigt langt mindre presset hverdag end supereliten havde, og derfor har bedre tid i hverdagen til at have børn.

2.3 LANDSHOLDSUDTAGELSER

Kontraktspillerne er relativt godt meriterede, hvad angår landsholdsudtagelser. Tre fjerdedele af samtlige spillere i undersøgelsen har således på et tidspunkt i deres karriereforløb være udtaget til ét eller flere landshold. Langt de fleste har været på ungdomslandsholdene, dog færre på A-landsholdene. Dette understreger, at undersøgelsen beskæftiger sig med de absolut bedste fodbold- og håndboldspillere.

2.4 HVORNÅR STARTEDE DE, OG HVOR AMBITIØSE ER DE?

Kontraktspillerne begyndte meget tidligt at spille fodbold/håndbold. I alt 31% oplyser således, at de startede i femårs alderen, og andre femten procent startede endnu tidligere. Fodboldspillerne startede tidligere end håndboldspillerne. De var i gennemsnit 5,5 år, da de startede, mens håndboldspillerne i gennemsnit var 7,4 år, da de begyndte at spille håndbold. Både fodbold- og håndboldspillerne starter meget tidligere på deres sport end eliten i andre sportsgrene. Subelitens gennemsnitlige startalder var således 11,6 år, mens den for supereliten i 1995 var endnu ældre (12,6 år). Det er almindeligt, at børn starter meget tidligt i en fodbold- eller håndboldklub, som findes i ethvert lokalområde i hele landet. Omvendt stifter eliten i mange andre idrætsgrene ofte først bekendtskab med deres idrætsgren i en noget højere alder.

Der er også forskel mellem kontraktspillerne på den ene side og subeliten og supereliten på den anden m.h.t. hvornår de begynder at træne målrettet med henblik på at skabe sig en sportskarriere på eliteplan. Det sker tidligere i både fodbold (15,1 år) og håndbold (15,5 år) end blandt supereliten (17,2 år) og subeliten (17,4 år).

Spillerne blev bedt om at angive deres ambitionsniveau ved at afkrydse én af tre kategorier:

- "Jeg vil forbedre mit nuværende sportslige niveau".
- "Jeg vil bevare mit nuværende sportslige niveau".
- "Jeg vil nedtrappe fra mit nuværende sportslige niveau".

Langt størstedelen af spillerne (68%) har ambitioner om at forbedre sig, mens 22% vil forblive på deres nuværende niveau. Knap 10% angiver, at de har tænkt sig at nedtrappe karrieren. Det er ikke overraskende, at det især er de yngre spillere, der har ambitioner om at forbedre sig. Det gælder for 90% af spillerne i aldersgruppen 16-20 år. Det er heller ikke uventet, at der er en større andel af de 26- til 38-årige spillere, der vil forblive på deres nuværende niveau eller nedtrappe, end i de to andre aldersgrupper. Det gælder for hhv. 44% og 21% i aldersgruppen 26-38 år.

Der er meget store forskelle i svarfordelingen i forhold til spillernes job/uddannelse. Der er langt flere af de spillere, der har erhvervsarbejde ved siden af, som angiver at ville nedtrappe (21%) end blandt dem med "kun sportskarriere" (5%) eller "under uddannelse" (4%). Det er bemærkelsesværdigt, at der er så stor forskel i denne henseende mellem spillere, der ikke har job eller uddannelse ved siden af sportskarrieren, og spillere med erhvervsarbejde. Det kan hænge sammen med, at det er svært at kombinere sportskarrieren med erhvervsarbejde, og at de derfor vælger elitekarrieren fra. Eller det kan omvendt skyldes, at de netop har taget et erhvervsarbejde som led i deres nedtrapning.

Subeliten svarede på næsten samme spørgsmål i undersøgelsen fra 2001. Det er bemærkelsesværdigt, at der blandt subeliten er en langt større andel, der angiver at ville forbedre deres niveau (næsten 90%). Denne forskel har ikke noget med alder at gøre, fordi de to gruppers aldersmæssige gennemsnit næsten er det samme. Det kan skyldes, at en stor del af subeliten stræber efter at nå op i supereliten og ud går fra, at dette er muligt enten som effekt af højere alder og mere erfaring eller som resultat af bedre trænings- og konkurrencevilkår. Omvendt har mange kontraktspillere så gunstige sportslige forhold grundet den højere professionaliseringsgrad, at de ikke vurderer det som realistisk at forbedre niveauet yderligere.

3. UDDANNELSE OG CIVILT LIV

I dette kapitel gennemgås indledningsvis, hvilke uddannelser kontraktspillerne har taget. Først fokuseres på de gymnasiale uddannelser, idet der lægges særlig vægt på TEAM DANMARK-ordningen, og derefter ses på erhvervsuddannelser og videregående uddannelser. Kontraktspillernes uddannelsesmeritter sammenlignes derefter med normalbefolkningens. Dernæst belyses i hvilket omfang kontraktspillerne har forlænget deres uddannelse eller afbrudt en uddannelse på grund af de krav, sportskarrieren stiller. Kontraktspillernes sociale arv i form af forældrenes uddannelsesniveau omtales derefter, og det beskrives, i hvilket omfang spillerne udviser social mobilitet, dvs. opnår en højere position end deres forældre. Der ses i næste afsnit på uddannelses- og erhvervsvejledning og behovet for forbedring af denne. Endelig beskrives spillernes holdninger til at kombinere sportskarrieren med et job eller et uddannelsesforløb.

3.1 GYMNASIALE UDDANNELSER

Det gælder for 65% af spillerne, at de har afsluttet en gymnasial uddannelse. For spillerne i aldersgruppen 26 til 38 år er dette tilfældet for 79%. For spillerne i aldersgruppen 21-25 år gælder det for hele 88%. Det lader altså til, at andelen af spillere med gymnasial uddannelse er stigende over tid. Der er i dag en større andel af kontraktspillerne, der tager en gymnasial uddannelse end tidligere. Dette svarer til tendensen i befolkningen som helhed. De unge kontraktspillere adskiller sig imidlertid fra "normalbefolkningen" i den forstand, at en markant større andel af spillerne har taget en gymnasial uddannelse. Det gælder især dem, der i dag er 21-25 år. Om det også fremover vil være tilfældet er et åbent spørgsmål. Tendensen til, at der tegnes kontrakt med spillere på stadigt yngre alderstrin kan få konsekvenser, der peger i modsat retning. Det lader imidlertid til, at (superliga)klubberne finder det vigtigt, at spillerne får en gymnasial eller en anden ungdomsuddannelse, og at de i vid udstrækning understøtter bestræbelser på at sikre dette. Dét kom til udtryk under flere af de interview med klubledere, der blev foretaget som led i denne undersøgelse. Nogle klubber stiller således forskellige former for lektiehjælp til rådighed for klubbens unge spillere, og det har været på tale at etablere egentlige fodboldgymnasier og fodboldefterskoler.

Der er forskel mellem fodbold- og håndboldspillerne mht., hvor mange der tager en gymnasial uddannelse. Der er flere håndbold- end fodboldspillere, der har en gymnasial uddannelse. Forskellen er imidlertid tilsyneladende på vej til at forsvinde. Der er således betydeligt større forskel blandt de spillere, der i dag er i aldersgruppen 26-38 år (håndbold: 86%; fodbold: 72%) end i gruppen af spillerne, der i dag er 21 til 25 år (håndbold: 90%; fodbold: 85%).

Spillerne blev også spurgt om de havde afsluttet gymnasiale enkeltfag. Det var kun tilfældet for fem procent af spillerne. Under de indledende kvalitative interview med ledere og trænere blev det fremført, at mange fodboldspillere tager enkeltfag ved siden af sportskarrieren. Denne

undersøgelse tyder ikke på, at dét er nogen særlig stor andel; men det er muligt, at det er en ny udvikling, og at en langt større andel af fodboldspillere i aldersgruppen 16-20 år enten er i gang med eller påtænker at gå i gang med enkeltfag.

3.2 TEAM DANMARK-GYMNASIER

Som nævnt er der en meget stor andel af spillerne, der har taget en gymnasial uddannelse. Dette kan hænge sammen med udbredelsen af TEAM DANMARK-ordningen, der er et særligt tilrettelagt fire-årigt gymnasieforløb. Af de spillere, der har taget en gymnasial uddannelse, er der i alt 29%, der har gjort det på et TEAM DANMARK-gymnasium. Denne andel er tilsyneladende blevet kraftigt forøget de senere år. Det fremgår af en sammenligning af besvarelserne for de forskellige aldersgrupper. Mens kun 14% af de 26- til 38-årige tog deres gymnasiale uddannelse på TEAM DANMARK-linier, gælder det for 43% af de 21- til 25-årige. I den yngste aldersgruppe er en stor andel stadig i gang med en gymnasial uddannelse. Af disse er hele 67% på TEAM DANMARK-linier.

Meget tyder således på, at TEAM DANMARK-ordningen bliver stadig mere udbredt. Man kunne umiddelbart tro at årsagen hertil er, at det er lettere for kontraktspillere at kombinere uddannelse og sportskarriere på et TEAM DANMARK-gymnasium end på et almindeligt gymnasium. Det lader imidlertid ikke helt til at være tilfældet. På et spørgsmål, om hvorvidt spillerne finder det svært at kombinere igangværende uddannelse med sportskarrieren er der nemlig ingen nævneværdig forskel på svarene, alt efter om spillerne tager den fireårige TEAM DANMARK-linie eller ej. Der er heller ingen forskel mellem disse to grupper i besvarelsen af et spørgsmål, om hvorvidt spillernes sportskarriere har som effekt, at deres uddannelse/civile karriere bliver ringere. Det er altså næppe på disse punkter, at TEAM DANMARK-gymnasiernes betydning skal lokaliseres når der kigges på alle spillere. Dette kan undre, idet resultaterne fra subeliteundersøgelsen pegede på, at denne specielle ordning gjorde en ret stor forskel for subeliten.

Kigges imidlertid nærmere på forskellene mellem sportsgrenene i denne undersøgelse er der forskelle mellem håndbold- og fodboldspillere. Mens håndboldspillere åbenbart er ret tilfredse med ordningen, gav fodboldspillere samt repræsentanter for fodboldklubberne under interviewene udtryk for en vis utilfredshed med TEAM DANMARK-gymnasierne. De fandt, at der er for lidt fleksibilitet i forhold til træning og kampe.

Nogle af de unge fodboldspillere fremhæver eksempelvis, at det fireårige TEAM DANMARK gymnasium ikke er specielt velegnet til fodboldspillernes behov. Den ekstra tid, der gives kan ikke bruges til mere træning fordi fodbold er en holdsport, hvor der på professionelt niveau trænes om formiddagen:

"Problemet er jo, at TEAM DANMARK-linien helt klart favoriserer dem, der dyrker individuelle sportsgrene. Det er jo lidt lettere at være badmintonspiller eller tennisspiller, og så gå ud og træne når du har lyst. Det er lidt svært hvis du er på et hold der træner klokken ti, for så skal man jo være der. Det er lidt svært at komme

klokken 14 og træne med sig selv. (...) Hvis man hypotetisk lavede et gymnasium med timer fra 8-10 og fra 14-18 hver dag, så kunne du få folk til at kombinere begge dele”.

Fodboldens klubledere giver udtryk for, at de finder det uheldigt at forlænge uddannelsen med et fjerde år. Det er bedre at klare det på tre år, og derefter komme på fuldtidskontrakt, så hurtigt som muligt. En spiller der er i gang med det almindelige gymnasium giver følgende forklaring på, at han har valgt den fireårige ordning fra. I stedet tager vedkommende sin studentereksamen på tre år, men med mulighed for ekstraundervisning og frihed til at tage med landsholdet på rejser som også er en mulighed for spillere, der er berettigede til TEAM DANMARK-støtte.

”Problemet er, at den ekstra fritid man får med det fjerde år ikke kan bruges på fodbolden - man kan fx stadig ikke komme til formiddagstræningen med superligatruppen, og så er det så som så, hvad man kan bruge ordningen til. Der ville selvfølgelig være mere tid til lektier; men rent sportsligt er det fjerde år ikke nogen fordel. Det bliver bare et år ekstra, hvor man ikke kan træne med på topniveau”.

Håndboldspillerne nævner ikke de samme problemer med TEAM DANMARK-ordningen, hvad der formentlig skal tilskrives, at træningstiderne indenfor håndbold typisk ligger om eftermiddagen eller om aftenen.

3.3 ERHVERVSUDDANNELSER

Det gælder for 24% af spillerne, at de har afsluttet en erhvervsuddannelse. Med dette menes erhvervsfaglige uddannelser, som ikke er videregående, eksempelvis håndværkeruddannelser og kontorassistentuddannelser. Det er mere almindeligt for fodboldspillerne at tage en sådan uddannelse end det er for håndboldspillerne. I aldersgruppen 26-38 år gælder det således, at 60% af fodboldspillerne har taget en erhvervsuddannelse. Den tilsvarende andel for håndboldspillerne i samme aldersgruppe er 46%. Dette skal ses i sammenhæng med, at en større andel af håndboldspillerne tager en videregående uddannelse.

3.4 VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

I alt 14% af spillerne har afsluttet en videregående uddannelse. I denne sammenhæng er det aldersgruppen 26-38 år, der er den mest relevante. Af spillerne i denne aldersgruppe har 34% taget en videregående uddannelse.

Dette er markant lavere end for superelitens og subelitens ældste aldersgrupper, hvor andelen i begge tilfælde var 43%.¹³ Årsagen til, at der er en lavere andel af kontraktspillerne, der har taget en videregående uddannelse, er professionaliseringen i dansk fodbold. Det er således entydigt spillere med ”kun sportskarriere” og fuldtidskontrakt, der trækker tallet nedad. Andelen af spillere

¹³ Der var tale om lidt forskellige aldersgrupper i de tre undersøgelser: supereliten: 28-41 år; subeliten: 25-52 år; kontraktspillerne: 26-38 år.

med disse former for *job/uddannelse* og *kontrakttype*, der har afsluttet en videregående uddannelse, er klart lavere end for spillere med sideløbende erhvervsarbejde eller uddannelse og spillere med andre kontrakttyper. Det er udpræget fodboldspillere, der har "kun sportskarriere" og fuldtidskontrakt, og i den relevante aldersgruppe 26-38 år er andelen af fodboldspillere, der har afsluttet en videregående uddannelse, da også markant lavere (16%) end blandt håndboldspillerne (54%).

3.5 KONTRAKTSPILLERNE OG "NORMALBEFOLKNINGEN"

Andre undersøgelser har påvist, at eliteidrætsudøvere i sammenligning med befolkningen som helhed er særdeles veluddannede eller på vej til at blive det. Dette fremgår således klart i de tidligere undersøgelser af hhv. supereliten og subeliten. Er der den samme tendens blandt kontraktspillerne? Eller indebærer den stigende professionalisering, at der gør sig helt andre forhold gældende for denne gruppe?

For at undersøge dette sammenlignes spillernes højeste afsluttede uddannelse med relevante udsnit af den danske befolkning som helhed. Der ses af statistiske grunde udelukkende på spillere i aldersgruppen 18-29 år opdelt i tre undergrupper, som sammenlignes med normalbefolkningen i samme aldersgrupper.¹⁴

	9./10. klasse	Gymnasial	Erhvervs	Videregående
18-20 år	76%	22%	2%	0%
21-25 år	28%	38%	28%	6%
26-30 år	22%	15%	38%	25%

Tabel 3-1: Befolkningens højeste uddannelse 2001. Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken.dk.

	9./10. klasse	Gymnasial	Erhvervs	Videregående
18-20 år	66%	32%	3%	0%
21-25 år	4%	70%	17%	9%
26-29 år	4%	27%	39%	30%

Tabel 3-2: Spillernes højeste uddannelse.

En sammenligning af tallene i Tabel 3-1 & Tabel 3-2 viser, at kontraktspillerne er betydeligt bedre uddannede end "normalbefolkningen". Forskellene er tydeligst for de to ældste aldersgruppers vedkommende. Både for 21- til 25-årige og 26- til 38-årige er det under fire procent af spillerne, hvis højeste uddannelse er 9./10. klasse. For "normalbefolkningen" er dette tilfældet for hhv. lidt over og lidt under en fjerdedel for de to aldersgrupper. Omvendt har større andele af spillerne gymnasiale uddannelser, erhvervsuddannelser og videregående uddannelser i forhold til "normalbefolkningen".

¹⁴ En potentiel fejkilde i en sådan sammenligning består i, at spillerne kan være fordelt helt anderledes på aldre inden for de enkelte aldersgrupper end befolkningen som helhed. Dette er imidlertid ikke tilfældet (se Bind II).

I denne henseende har kontraktspillerne stor lighed med subeliten, der fordeler sig på højeste afsluttede uddannelse på næsten samme måde som kontraktspillerne.

Det er især håndboldspillerne, der trækker spillernes uddannelsesniveau i vejret. Det fremgår tydeligt, hvis man kun ser på gruppen bestående af 26- til 29-årige. Her viser det sig nemlig, at en forholdsvis lille andel af fodboldspillerne har videregående uddannelse (16%), og denne er klart lavere end i "normalbefolkningen" (22%). Der er langt flere i denne aldersgruppe, der har gymnasieuddannelse som højeste afsluttede uddannelse blandt fodboldspillerne (36%) end i "normalbefolkningen" (19%). Blandt håndboldspillerne er andelen med afsluttet videregående uddannelse markant større (kvinder: 50%; mænd: 44%), og der er langt færre, der kun har en gymnasial uddannelse som højeste uddannelse.

Billedet er således klart. Fodboldspillerne tager en ungdomsuddannelse (en gymnasial uddannelse) i næsten lige så stort omfang som håndboldspillerne, og i klart højere grad end befolkningen som helhed. Når fodboldspillernes karriere rigtig kommer i gang, og de kommer på fuldtidskontrakt i 20-års alderen, adskiller deres situation sig imidlertid kraftigt fra håndboldspillerne, der i større udstrækning fortsætter med at tage en erhvervsuddannelse eller en videregående uddannelse. Det gør de fleste fodboldspillere ikke, og de har derfor typisk en gymnasial uddannelse som deres højeste afsluttede uddannelse.

Mange fodboldspillere forventer, at de på et senere tidspunkt kan råde bod på dette. Spillerne er blevet spurgt om, hvilke uddannelser de påtænker at tage. Hele 70% af fodboldspillerne forventer således at få en videregående uddannelse som højeste afsluttede uddannelse. Dét er en mindre andel end blandt håndboldspillerne (87%); men andelen er alligevel meget høj. Det samme kommer til udtryk ved, at der godt nok er en mindre andel af de fuldtidsprofessionelle end spillere med andre kontrakttyper, der forventer at afslutte en videregående uddannelse, men forskellen er langt mindre, end hvis der udelukkende ses på allerede afsluttede eller igangværende uddannelser. Man må stille sig tvivlende overfor realitetssansen i disse forventninger. Erfaringen viser, at det er vanskeligt at gennemføre en videregående uddannelse når den påbegyndes så sent som det vil blive tilfældet for fodboldspillere efter endt karriere som kontraktspiller på fuld tid. Når så mange fodboldspillere svarer, at de påtænker at begynde en uddannelse på et senere tidspunkt, er det næppe udtryk for, at de alle rent faktisk vil gøre det. Endnu mindre kan det tages som et udtryk for, at de i fald de starter på en videregående uddannelse vil gennemføre den. Man må under alle omstændigheder forvente, at det er en lavere andel, der i sidste ende gennemfører en videregående uddannelse.

Der er formentlig flere årsager til, at spillerne er højere uddannede end normalbefolkningen. Først og fremmest må det formodes, at den sociale arv spiller en rolle. Spillernes forældre er også højere uddannede end normalbefolkningen (se afsnit 3.7). For det andet er det sandsynligt at klubbernes

opfordringer til, at spillerne tager gymnasiale uddannelser (jf. de kvalitative interview), også spiller en rolle.

3.6 AFBRYDELSER OG FORLÆNGELSE AF UDDANNELSER

Man kunne forvente, at det tidsmæssige pres, som spillerne er underlagt, vil kunne tvinge dem til helt eller delvis at vælge uddannelse fra, mens de er i gang med sportskarrieren. Det lader imidlertid ikke til i særlig stort omfang at være tilfældet. Dette kan belyses ved at se på, hvor almindeligt det er, at spillerne forlænger og afbryder deres uddannelse, og i hvilket omfang spillerne undlader at starte en uddannelse på grund af sportskarrierens krav.

Kun fem procent af de spillere, der har afsluttet en gymnasial uddannelse, har brugt længere end normeret tid på det, og kun to spillere svarer, at dette skyldes sportskarrieren. Dette formodes ikke at være højere end normalbefolkningen. Af de spillere, der har afsluttet en erhvervsuddannelse er det kun 13%, der ikke har gjort det på normeret tid. Næsten to tredjedele af disse angiver sportskarrieren som årsag til forlængelsen. Det ser altså ikke ud til, at sportskarrieren har nogen større betydning for, om spillerne kan afslutte deres erhvervsuddannelse på normeret tid. Det formodes heller ikke, at spillerne gennemsnitligt set forlænger deres erhvervsuddannelser mere end normalbefolkningen.

En noget større andel af de, der har afsluttet en videregående uddannelse, har forlænget deres uddannelse. Det gælder for hver tredje, og i langt de fleste tilfælde hænger det ifølge spillerne sammen med sportskarrieren.

Disse data omfattede spillerne, der har afsluttet deres uddannelse. En stor del af spillerne er fortsat i gang med en uddannelse. Af disse spillere angiver 29%, at de har forlænget uddannelsen eller stillet den i bero indtil videre. I langt de fleste tilfælde angives sportskarrieren som årsagen. Andelen er størst på lange videregående uddannelser, hvor det gælder for over halvdelen, at de har forlænget deres uddannelse. Det er bestemt ikke ualmindeligt, at lange videregående uddannelser forlænges, og det er ikke ud fra denne undersøgelses resultater til at se, om problemet er større blandt kontraktspillere end for andre studerende. Man kan dog formode, at problemerne som følge af det store tidsforbrug på sporten i et vist omfang neutraliseres af kontraktspillernes aflønning. Således er der mange spillere under uddannelse, der ikke behøver at have sideløbende erhvervsarbejde som de fleste andre studerende, hvorved de ikke nødvendigvis må forlænge deres studier i større omfang end andre studerende. Sporten bliver med andre ord et studiejob for disse spillere.

Der synes dog at være en tendens til, at det bliver mere udbredt at forlænge uddannelsen som følge af sportskarrieren. Andelen af spillere, der på nuværende tidspunkt er under uddannelse angiver således i højere grad, at de ikke har fulgt deres igangværende uddannelse på normeret tid end andelen af de spillere, som allerede har afsluttet en uddannelse.

Det kan være et problem, at sportskarrieren er årsag til at forlænge en uddannelse. Værre er det, hvis sportskarrierens krav får spillerne til at afbryde en uddannelse eller undlade at gå i gang med én. Næsten hver femte spiller har på et eller andet tidspunkt afbrudt en påbegyndt uddannelse. Det er en lidt større andel end blandt subeliten. I alt 14% af subeliten har påbegyndt en uddannelse uden at afslutte den.

Selv om kontraktspillerne således i større omfang end subeliten afbryder en uddannelse, må det alligevel konkluderes, at det er relativt få spillere, der har afbrudt eller forlænget deres uddannelse som følge af sportskarrierens krav. Disse data ville give et fortegnet og undervurderet billede af problemerne, hvis vanskelighederne ved at kombinere sportskarrieren med et uddannelsesforløb får spillerne til at undlade at tage en uddannelse på grund af sportskarrierens krav. Spillerne er blevet spurgt om, hvorvidt det har været tilfældet. Dette er naturligvis en subjektiv vurdering, og der kan være andre årsager end dem, som spilleren selv ser eller vil se. Tages svarene imidlertid for pålydende, gælder det, at omtrent hver fjerde spiller har undladt at tage en uddannelse på grund af sportskarrieren. Der er en klar tendens til, at jo højere professionaliseringsgrad, desto flere har undladt at tage en uddannelse på grund af sportskarrieren. Det gælder således for hver anden spiller på fuldtidskontrakt og for i alt 39% af fodboldspillerne, mens andelen for håndboldspillerne er 10%.

I et andet spørgsmål er spillerne blevet bedt om at tilkendegive, om de "har svært ved at kombinere (deres) igangværende uddannelse med sportskarrieren". Godt en tredjedel af de spillere, der er i gang med en uddannelse er "Meget enig" eller "Enig" i, at det er svært at kombinere sportskarrieren og uddannelsen. Fodboldspillerne finder det klart sværere end håndboldspillerne. Hver anden af de fodboldspillere der er i gang med en uddannelse sideløbende med sportskarrieren finder det svært at kombinere. Det gælder kun for en halvt så stor andel af håndboldspillerne.

Dette har åbenbar sammenhæng med mentalitetsforskelle mellem fodbold- og håndboldklubberne. Mens klubberne i håndboldligaen er indstillet på at tilrettelægge træning på tidspunkter, der muliggør sideløbende job/uddannelse, er dette i langt mindre grad tilfældet i superligaklubberne, hvor hovedparten af spillerne er fuldtidsprofessionelle, og klubberne derfor ikke er indstillet på at imødekomme krav om fleksibilitet af hensyn til sideløbende aktiviteter, der opleves som uvedkommende og i et vist omfang i modstrid med kontrakten.

3.7 DEN SOCIALE ARV OG SOCIAL MOBILITET

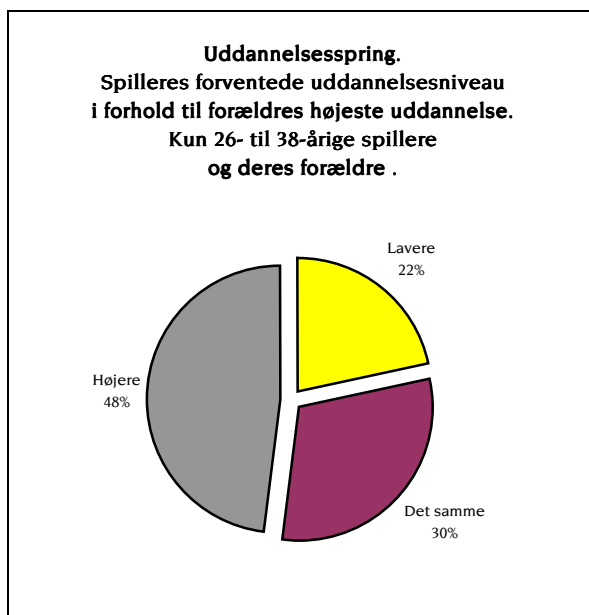
Spillernes forældre er i gennemsnit bedre uddannede end befolkningen som helhed i de samme aldersgrupper. Andelen af forældre med en videregående uddannelse (kort, mellemlang eller lang)

som højeste afsluttede uddannelse¹⁵ er således relativt høj (56%) i forhold til "normalbefolkningen" (ca. 30%).

Det er interessant, at der ikke er forskel på den "sociale arv" i de to sportsgrene. Der er ikke tydelig forskel på højeste uddannelse for fodbold- og håndboldspillernes forældre. Spillerne i de to sportsgrene bærer derfor ikke rundt på forskellige "social arv" i uddannelsesmæssig henseende. Dette kan således ikke være forklaringen på, at håndboldspillerne er eller bliver bedre uddannede end fodboldspillerne.

Et interessant aspekt er spillernes sociale mobilitet, idet uddannelsesniveau i denne sammenhæng tages som grovkornet indikator for socialt niveau. Er der tale om, at spillerne får højere uddannelse end deres forældre, eller omvendt?

For at vurdere dette er det ikke relevant kun at se på spillernes allerede afsluttede uddannelser. Dertil er de for unge, og en stor del af dem kan forventes på et senere tidspunkt at afslutte en højere uddannelse, end dem, de allerede har. Derfor sammenlignes forældrenes højeste uddannelse med spillernes forventede højeste uddannelse, idet der eksempelvis medregnes lang videregående uddannelse, hvis en spiller angiver, at han/hun påtænker at starte på en uddannelse. Dette overvurderer utvivlsomt spillernes højeste uddannelse i forhold til forældrenes, da næppe alle spillere vil afslutte de uddannelser de er i gang med eller påtænker at starte på (jf. ovenfor).

Figur 3-1: Uddannelsesspring. Kun 26-38 år.

På dette spørgsmål må svarene for den ældste aldersgruppe umiddelbart antages at være mere realistiske end for de yngre spillere. Derfor sammenlignes de 26- til 38-årige spilleres forventede højeste uddannelse med forældrenes højeste uddannelse. Det fremgår heraf (Figur 3-1), at op mod

¹⁵ I de tilfælde, hvor forældrene har forskellige uddannelser, medtages her uddannelsen for den af forældrene, der har den højeste afsluttede uddannelse.

halvdelen af spillerne forventer at blive højere uddannet end deres forældre. Omkring en tredjedel forventer at ende på samme uddannelsesniveau, mens kun en femtedel forventer at blive lavere uddannet end deres forældre. Eftersom der generelt over tid sker en generel forøgelse af uddannelsesniveaet, kan dette ikke umiddelbart tolkes som tegn på social mobilitet i opadgående retning. Når der samtidig tages højde for, at spillernes besvarelser overvurderer spillernes højeste uddannelsesniveau, kan det forsigtigt konkluderes, at i det omfang der er tale om stigende social mobilitet er det ikke særlig markant. Svarene peger snarere på, at spillernes og forældrenes sociale niveau målt på højeste uddannelse er nogenlunde det samme.

Hvis den nuværende tendens i retning af flere på fuldtidskontrakt på tidligere tidspunkter i karriereforløbet end hidtil, kan dette i hvert fald for fodboldspillerne forventes at ændre sig fremover i retning af, at spillerne ender på en lavere højeste uddannelse end deres forældre. Der er naturligvis grund til at problematisere, hvor godt et mål for social status højeste forventede uddannelse egentlig er. Det kan være, at spillerne under karrieren tjener så meget, at de alene af den grund opnår en levestandard og nogle muligheder, der mere end opvejer effekter af den manglende uddannelse; men det afhænger naturligvis af lønniveau, opsparing og mange andre ting.

3.8 UDDANNELSES- OG ERHVERVSVEJLEDNING

En del spillere efterlyser, at klubberne påtager sig et større ansvar for at følge op på spillernes situation mht. uddannelsessituation eller ved at formidle jobkontakter gennem sponsorer. Der er ros til initiativet fra DHF med ansættelsen af Thor Munkager som uddannelseskonsulent, for behovet synes særlig at være rådgivning fra personer, der har indsigt i både elitehåndbolden og uddannelsessystemet. Det påpeges af håndboldspillere, at der især kan opstå problemer efter TEAM DANMARK gymnasiet, idet der er behov for vejledning om mulighederne for at kombinere en videregående uddannelse eller erhvervsuddannelse med elitehåndbold. Nogle foreslår en sådan vejledning i regi af forbundet. Andre mener, at det er klubbernes opgave:

"Ingen tvivl om, at klubberne skal tage et større ansvar mht. uddannelse. Når vi er med landsholdet på ungdomssiden, så har vi sådan en rådgiver der kommer hen - det er jo også et krav fra TEAM DANMARK-siden - og hører, hvad vi er i gang med og hvad vores planer er af forskellig art. Men lige så snart man bliver for gammel til det, så står man i et tomrum hvor man - efter at være blevet taget pænt ved hånden i ungdomsårene - lige pludselig selv skal til at tage stilling til, hvad det er man vil. (...) Og der er dét, at klubberne måske skal gå lidt mere ind og sige "Hallo, hvad kan vi finde ud af?"

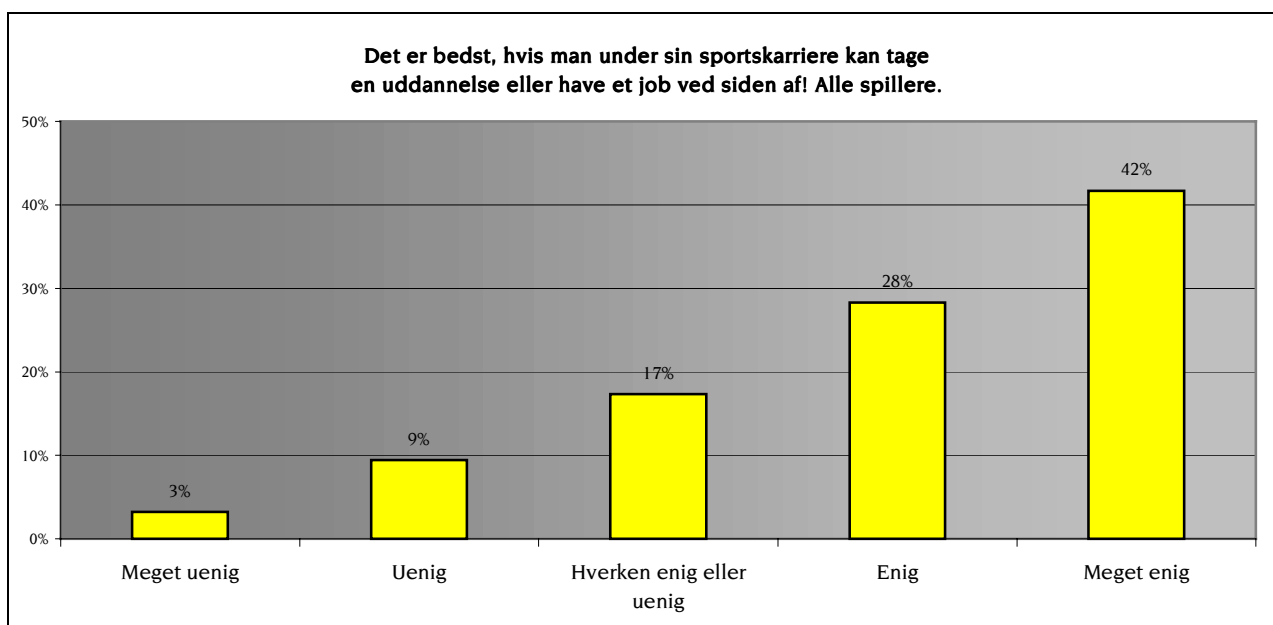
Klubundersøgelsen viser, at 70% af klubberne "ind imellem" vejleder spillerne om job og uddannelse. Én enkelt håndboldklub har angivet, at der i klubben er ansat en elitekonsulent til at vejlede spillerne. En anden klub svarer: "Ved ungdomskontrakter altid", og én fodboldklub har angivet, at de har indgået aftale med et privat firma om at skaffe job til spillerne eller deres koner/kærester.

Næsten halvdelen af klubberne svarer "Hverken enig eller uenig" på et spørgsmål, om hvorvidt de finder, at det er klubbens ansvar at vejlede spillerne om job og uddannelse. Dette tyder på, at der findes en vis usikkerhed og ambivalens på området. Der er dog et ret stort mindretal (40%), der er enige i, at det er klubbens ansvar, og kun få klubber finder, at det ikke er deres ansvar. Der er kun en lille andel (14%), der finder, at det ikke er klubbens, men andre institutioners opgave.

Fodboldklubberne mener i lidt højere grad end håndboldklubberne, at det er deres ansvar. Det hænger tilsyneladende sammen med klubbernes forskellige økonomiske styrke. Op mod halvdelen af håndboldklubberne har således angivet at være "Enige" i, at de ikke har økonomi til dette formål, mens det tilsvarende kun er tilfældet for én af de ni fodboldklubber, der har besvaret spørgeskemaet.

3.9 SPILLERNES HOLDNINGER TIL UDDANNELSE ELLER JOB VED SIDEN AF SPORTSKARRIEREN

Det er en central politisk målsætning i Danmark at sikre en social og samfundsmæssig forsvarlig udvikling af eliteidrætten. Det tolkes ofte som en væsentlig del af dette, at det er vigtigt at understøtte, at eliteidrætsudøverne tager en uddannelse eller har et job sideløbende med idrætskarrieren. Det fremgår af denne undersøgelse, at den stigende professionalisering inden for især dansk fodbold indebærer, at dette ikke længere er tilfældet i helt samme grad som tidligere.¹⁶

Figur 3-2: Holdninger til kombinationen af sport med uddannelse eller job.

I spillerundersøgelsen blev spillerne spurgt om deres holdning til den traditionelle tolkning af målsætningen om en social og samfundsmæssig forsvarlig udvikling af eliteidrætten. De blev bedt om at tilkendegive deres holdning til følgende udsagn: "Det er bedst, hvis man under sin sportskarriere kan tage en uddannelse eller have et job ved siden af!". Spillerne er udpræget enige

¹⁶ I dette afsnit beskrives spillernes holdninger til job/uddannelse ved siden af sportskarrieren. Klubbernes holdninger omtales i kapitel 5.

i udsagnet, således som det fremgår af Figur 3-2. Næsten 70% har således svaret "Meget enig" eller "Enig".

Subeliten svarede på et næsten enslydende spørgsmål. Svarkategorierne var lidt anderledes; men umiddelbart lader det til, at endnu flere var enige i udsagnet. Der var næsten 80%, der i varierende grad erklærede sig enige.

Baggrunden for denne forskel synes åbenbar, når man ser på svarene for forskellige grupper af kontraktspillere. Det er således tydeligt, at langt flere spillere med fuldtidskontrakter og "kun sportskarriere" erklærer sig uenige. Også for disse spillere er der flere, der er enige end uenige; men forskellen er væsentligt mindre end for spillere med deltids- eller bibeskæftigelseskontrakt og for spillere med job eller uddannelse ved siden af.

Det samme kommer til udtryk, når man sammenligner svarene for hhv. fodbold- og håndboldspillere. Kun tre procent af håndboldspillerne er "Meget uenig" eller "Uenig" i udsagnet. Det er til gengæld næsten hver fjerde (23%) af fodboldspillerne. Der er altså en klar tendens til, at de fuldtidsprofessionelle fodboldspillere ikke i samme grad finder det vigtigt, at man har et job eller tager en uddannelse ved siden af sportskarrieren.

Håndboldspillerne er omvendt meget opmærksomme på vigtigheden af at kombinere sportskarrieren med job/uddannelse. Andelen af spillere, der er "Meget enig" og "Enig" er således endnu højere (90%) end blandt subeliten.

Dette har naturligvis sammenhæng med, at håndboldspillerne finder det "økonomisk nødvendigt (...) at have et job eller en uddannelse ved siden af (...) sportskarrieren", mens det samme ikke er tilfældet for fodboldspillerne. Næsten to tredjedele af håndboldspillerne erklærer sig "Meget enig" eller "Enig" i, at dette er økonomisk nødvendigt for dem. Under hver tiende af fodboldspillerne svarer ligeså.

I spillerundersøgelsen blev spillerne spurgt, om de finder det svært at kombinere deres job eller uddannelse med sportskarrieren. Svarene vedrørende uddannelse er omtalt ovenfor (afsnit 3.9). M.h.t. kombinationen job og sportskarriere lader det ikke i særlig stort omfang til, at de der har erhvervsarbejde ved siden af sportskarrieren finder det svært at kombinere. Kun godt en fjerdedel erklærer sig enige i, at kombinationen er svær.

Dette kan skyldes, at (håndbold)klubberne har indrettet sig på at muliggøre og understøtte dette. Det kan også skyldes, at spillerne har en type jobs, der gør kombinationen så lidt besværlig som mulig. Endelig kan det skyldes, at en del af de tilfælde, hvor kombinationen er svær, ikke figurerer i opgørelsen, eftersom spilleren enten vælger denne type jobs eller sportskarrieren fra. Det er ikke ud fra denne undersøgelse muligt at afgøre, hvad der er den reelle årsag.

Der er hos de fleste en bevidsthed om nødvendigheden - i hvert fald på sigt - af at have et alternativ til sportskarrieren; men det er tydeligt, at det er forskelligt fra spiller til spiller i hvilken grad man anser det for nødvendigt og muligt at kombinere de to ting på samme tid.

Fodboldspillerne erkender nødvendigheden af at have noget andet på sigt. De anser det imidlertid for meget vanskeligt (grænsende til umuligt) at kombinere fuldtidsfodbold med et uddannelsesforløb eller anden form for ikke-sportslig aktivitet (et job). Det vil dels gå ud over fodbolden, og dels er det i praksis meget svært at finde uddannelser/job, der er fleksible nok til at matche fodboldspillernes situation.

"Det bliver sådan noget med, at man ikke træner fuldt ud med de fuldtidsprofessionelle, og så får man ikke samme udbytte".

Hos håndboldspillerne er der for manges vedkommende fokus på at have uddannelse eller job ved siden af sportskarrieren. Begrundelserne herfor er typisk dels visheden om, at håndboldkarrieren ikke varer evigt og man ikke tjener nok til at kunne leve af det bagefter, og endvidere at det er rart at have andet til at tage sig til end det rent sportslige:

"For mig var det bare vigtigt at have noget andet, der fyldte ved siden af håndbolden. Det har været fedt at få nogle venner, der ikke er eliteidrætsudøvere (...) det er rart at det ikke længere er håndbold, håndbold, håndbold det hele, og at jeg ikke længere er total afhængig af at spille godt hele tiden".

"Jeg spiller meget bedre når jeg har noget andet at gå op i".

Dette nævnes også af nogle af fodboldspillerne som en begrundelse for ønsket om at tage en uddannelse ved siden af sportskarrieren.

"Det drejer sig om at møde nogle nye mennesker og komme i et andet miljø. Et sted, hvor der bliver stillet nogle andre krav, som ikke kun handler om sport og konkurrence og sådan nogle ting. Og så for at stimulere en eller anden form for intelligens, fordi det er rimelig fordukkende at spille - i hvert fald fodbold".

På trods af forskellen mellem håndbold- og fodboldspillernes holdning til spørgsmålet kan man alligevel tale om en fællesnævner for alle kontraktspillere. Det er fælles, at sportskarrieren har meget høj prioritet i hverdagen. Dette gælder selvsagt for de professionelle; men for en række af håndboldspillerne er det tydeligt, at selv om man vægter kombinationen af både job/uddannelse og sporten højt, så har sportskarrieren forrang så længe den står på:

"Håndbolden har haft første prioritet i de valg jeg har truffet, også med hensyn til uddannelse".

Dette peger alle på; at identiteten og tilværelsen som elitespiller er så vigtig, at de øvrige elementer i hverdagen som uddannelse, samvær med familie, venner mv. passes ind efter

håndbolden. Forskellen på fodbold- og håndboldspillerne består i, at fodboldspillerne opfatter det som vanskeligere at indpasse andet end afslapning og opladning sammen med fodboldtræningen

I de tilfælde, hvor spillerne har et job eller tager en uddannelse ved siden af, kan det principielt give problemer begge veje. Uddannelsen og den civile karriere kan lide under spillerens sportslige karriere, og omvendt kan sportskarrieren blive ringere som følge af den civile karriere/uddannelsen.

Det lader til, at problemet er størst i henseende til sportskarrierens effekter på den civile karriere. Omkring en fjerdedel af spillerne mener således, at uddannelsen/den civile karriere bliver ringere som følge af sportskarrieren. Dette er ikke en ubetydelig andel; men den er dog klart mindre end den andel af subeliten, der i undersøgelsen fra 2000 svarede sådan på et lignende spørgsmål. I alt 55% gav her udtryk for, at de finder, at deres uddannelse bliver ringere, fordi de dyrker eliteidræt.

Blandt de kontraktspillere, der har erhvervsarbejde, er der ret få, som er af den opfattelse, at deres "sportskarriere bliver forringet, fordi (de) tager en uddannelse/har et job ved siden af". Kun otte procent er meget enige i dette udsagn, og kun godt en fjerdedel er "Enig" eller "Meget enig". En sammenligning med subeliten viser en klar forskel. Op mod tre fjerdedele af subeliten var i varierende grad enig i, at mulighederne for en succesrig idrætskarriere blev forringet af, at de var nødt til at have et job eller tage en uddannelse ved siden af.

Det kan nok konkluderes, at selv om spillernes problemer med at forene job/uddannelse og sportskarrieren ikke skal undervurderes så er det tydeligt, at de er markant mindre tungtvejende end for subeliten. En rimelig forklaring herpå synes at være, at fodbold- og håndboldsporterne grundet den noget højere professionaliseringsgrad kan tilbyde bedre forhold for deres kontraktspillere. Der er, set i forhold til subelitens klubber, simpelthen flere ressourcer i fodbold- og håndboldklubberne.

Udover spørgsmålet om ressourcer er der naturligvis også spørgsmålet om holdninger til spillernes uddannelse blandt klubberne. For fodboldsportens vedkommende gælder opbakning til spillernes uddannelse primært de yngste spilleres uddannelse, typisk de gymnasiale uddannelser. De ældre fodboldspillere - der i stor udstrækning er fuldtidsprofessionelle - satser derimod mere ensidigt på sportskarrieren, og har derfor ikke samme behov for at kombinere denne med job/uddannelse. Håndboldklubberne er derimod præget af en udpræget "både-og" holdning til spillernes muligheder for at kombinere sporten og uddannelse, både med hensyn til ungdomsuddannelse og videregående/erhvervsuddannelser.

Spillerne er i en række spørgsmål blevet bedt om at vurdere deres behov for forbedring på forskellige områder. I denne sammenhæng er der også spurgt om behovet for forbedring m.h.t. kombination af sportskarrieren med hhv. uddannelse og erhvervsarbejde. Dette er ikke noget, der prioriteres særlig højt af kontraktspillerne. Disse områder er faktisk dem, der tillægges lavest vægt

blandt alle de opstillede svarmuligheder. Dette skyldes delvist den store gruppe af fuldtidsprofessionelle spillere, der ikke har dette forbedringsbehov.

Kun lidt under en fjerdedel af spillerne finder, at forbedring af mulighederne for at kombinere sport med et uddannelsesforløb er meget nødvendig eller tæt ved at være det. Halvdelen finder, at forbedring ikke er nødvendig eller kun lidt nødvendig på dette område.

Der er lidt flere, der finder det nødvendigt, at forbedre mulighederne for at kombinere sport med erhvervsarbejde. Det gælder især for de spillere, der har erhvervsarbejde. Af disse finder en tredjedel, at forbedring er nødvendig på dette område.

Subeliten og supereliten svarede en del anderledes på de samme spørgsmål. Hos begge grupper og især blandt subeliten er kombinationen idræt og job/uddannelse blandt de højest prioriterede områder for forbedring.

Spillerne er også blevet spurgt om behovet for forbedret uddannelses- og erhvervsvejledning. Kun omkring hver femte har givet udtryk for, at de finder forbedring meget nødvendig på dette område eller tæt på. Det er ikke ensbetydende med, at der ikke findes et behov. Det er imidlertid ikke særlig udbredt, og bestræbelserne på at forbedre tilbudene på dette område bør nok målrettes de grupper, der peger på behovet i stor udstrækning.

4. KONTRAKTFORHOLD

I dette kapitel redegøres først for udviklingen i antal kontraktspillere over de sidste ti år. Dernæst ses på udbredelsen af forskellige kontrakttyper i forhold til bl.a. *sportsgren* og *alder* samt alder ved første kontraktindgåelse. Det sammenfattes, hvordan udviklingen i kontraktforholdene afspejler en forøget professionalisering. Til slut belyses, hvilken type rådgivning spillerne har benyttet sig af i forbindelse med kontraktforhandlinger, og hvordan dette kan forventes at udvikle sig fremover.

4.1 ANTAL KONTRAKTSPILLERE

Antallet af kontraktspillere er blevet forøget kraftigt i løbet af det sidste tiår i både fodbold og håndbold. Det fremgår af statistik udarbejdet af DBU, at antallet af kontraktspillere i superligaen er dobbelt så stort i 2001 som ti år tidligere.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Antal kontraktklubber	11	10	10	10	12	12	12	12	12	12	12
Kontraktspillere pr. sæson	251	264	247	230	314	380	392	474	522	518	505

Tabel 4-1: Udviklingen i antal kontraktklubber og kontraktspillere i Superligaen 1991-2001.

Væksten har formentlig været endnu stærkere i dansk håndbold. Det fremgår af DHF's statistik over antal registrerede kontrakter, at antallet nu er næsten ti gange større end i begyndelsen af 1990'erne. Det var i slutningen af 1990'erne, at antallet af kontrakter voksede særlig kraftigt. Væksten fremtræder dog kraftigere end den er i virkeligheden, eftersom statistikken kun medtager standardkontrakter. Tidligere var der et betydeligt antal "hjemmelavede" kontrakter, som nu er blevet erstattet af standardkontrakter. Der er dog ingen tvivl om, at der er sket en kraftig forøgelse i antallet af kontrakter.

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
65	55	108	142	107	133	267	387	512	574

Tabel 4-2: Udviklingen i kontrakter i dansk håndbold pr. 1. juli 1992-2001.

Målt på antallet af kontraktspillere er der altså sket en markant øget professionalisering i løbet af de sidste ti år.

4.2 FORSKELLIGE SLAGS KONTRAKTER

DBU og DHF opererer med tre forskellige kontrakttyper: fuldtidsbeskæftigelse; deltidsbeskæftigelse; bibeskæftigelse. Kontrakttyperne repræsenterer forskellige grader af professionalisme i ansættelsesforholdet til klubben, f.eks. bestemmelser om træningsmængde og -tidspunkter. Fuldtidskontrakter adskiller sig fra de øvrige ved at indeholde en bestemmelse om, at spilleren ikke kan påtage sig andet arbejde uden klubbens forudgående godkendelse. En lignende bestemmelse eksisterer ikke m.h.t. uddannelse. Der er altså ingen retlige forhold, der forhindrer spillere på fuldtidskontrakt i at tage en sideløbende uddannelse. Dette kan dog i praksis kollidere med spillerens kontraktlige forpligtelse til at deltage i træning, træningslejre og kampe efter klubbens bestemmelser.

Som tidligere nævnt har lidt over en tredjedel af spillerne "fuldtidskontrakt". Andelen er langt større blandt fodboldspillerne (64%) end håndboldspillerne (3%). Omvendt har kun 16% af fodboldspillerne "bibeskæftigelseskontrakt".¹⁷ Det gælder for over halvdelen af håndboldspillerne (54%). Der er med andre ord meget store forskelle i professionaliseringsgrad mellem de to sportsgrene.

	Fuldtidskontrakt	Deltidskontrakt	Bibeskæftigelses-kontrakt
Fodbold	64%	21%	16%
Håndbold	3%	43%	54%

Tabel 4-3: Kontrakttyper i fodbold og håndbold.

Den gennemsnitlige alder ved første kontraktunderskrivelse er på godt 19 år for fodbold- og håndboldspillere under ét. Gennemsnitsalderen er noget lavere for fodboldspillere (18,0 år) end for håndboldspillere (19,7 år) - og lavere for kvindelige end for mandlige håndboldspillere (hhv. 19,1 år og 20,3 år). Langt de fleste af spillerne (88%) har haft kontrakt uafbrudt siden deres første kontraktunderskrivelse.

Den første kontrakt har for flertallet af spillerne i denne undersøgelse (62%) været en bibeskæftigelseskontrakt. For håndboldspillerne er dette tilfældet for hele 84%, mens det gælder for 57% af fodboldspillerne. Omvendt er det langt flere fodboldspillere, der starter med en fuldtids- eller en deltidskontrakt.

Blandt håndboldspillerne er andelen af spillere, der starter med enten fuldtids- og deltidskontrakter noget højere hos kvinderne end hos mændene (hhv. 21% og 13%). Dette kunne umiddelbart tyde på, at håndboldsporten er en smule mere professionaliseret for kvindernes vedkommende end hos mændene. Når man ser på spillernes nuværende kontrakt, fremstår imidlertid et andet billede. Her er de mest professionaliserede kontrakttyper (fuldtids- og deltidskontrakter) lige udbredte. Faktisk er de marginalt mere udbredte hos mændene end hos kvinderne. Og blandt de unge spillere (16-20 år) er der ingen tendens til, at håndbold for mænd er mindre professionaliseret end kvindehåndbold, idet næsten lige store andele af disse har bibeskæftigelseskontrakter. Der kan således ikke ud fra danske spilleres kontraktforhold konstateres forskel på dame- og herrehåndboldens professionaliseringsgrader. Når der ikke kan konstateres en sådan forskel, kan det skyldes at de bedst betalte og mest professionelle spillere i damehåndboldligaen - der ellers ofte regnes som værende mere professionel end herreligaen - er udenlandske stjerner, der ikke indgår i undersøgelsens population af spillere.¹⁸

For fodboldspillernes vedkommende gælder det som tidligere nævnt, at 66% havde en fuldtidskontrakt på undersøgelsestidspunktet. Denne andel er markant lavere blandt de yngre

¹⁷ En mindre andel har svaret, at de har en "Anden kontrakt", hvilket kan dække over ungdomskontrakter eller "hjemmelavede" kontrakter, der ikke svarer til de tre typer standardkontrakter. Disse er i denne undersøgelse slået sammen med de, der har oplyst, at de har "Bibeskæftigelseskontrakt".

spillere. Som det fremgår af Tabel 4-4, havde 22% af spillerne i aldersgruppen 16-20 år fuldtidskontrakter, mens langt hovedparten af spillerne i de to andre aldersgrupper var på fuldtidskontrakter. Det lader altså til, at fodboldspillernes professionelle karriere for alvor tager fart omkring 20-års alderen; men mere end en femtedel i aldersgruppen 16-20 år er altså allerede på dette tidspunkt i karrieren på fuldtidskontrakt.

		Fuldtids	Deltids	Bibeskæftigelses	Anden
Fodbold	16-20 år	22%	38%	38%	3%
	21-25 år	81%	14%	4%	2%
	26-38 år	90%	8%	0%	1%

Tabel 4-4: Fodboldspillernes kontrakttyper fordelt efter *alder*.

Der er en tydelig udvikling i hvilke kontrakttyper spillerne har over tid. Mens den første kontrakt for flertallet af spillerne i denne undersøgelse (62%) har været en bibeskæftigelseskontrakt, er der typisk tale om stigende professionaliseringsgrad i løbet af et karriereforløb. Dette fremgår tydeligt, når den første kontrakt sammenholdes med deres nuværende kontrakt for de spillere, der har haft flere kontrakter end én. Kun otte procent af de fodboldspillere, der ikke fortsat er på deres første kontrakt, startede med en fuldtidskontrakt. Knap tre fjerdedele af disse spillere har nu en fuldtidskontrakt. Hos håndboldspillere har næsten halvdelen af de spillere, der ikke er på deres første kontrakt, enten en fuldtids- eller deltidskontrakt. Kun 12% havde en sådan kontrakttype i deres første kontraktforhold.

		Fuldtids	Deltids	Bibeskæftigelses
Fodbold	Første kontrakt	8%	34%	58%
	Nuværende kontrakt	75%	19%	6%
Håndbold	Første kontrakt	1%	11%	88%
	Nuværende kontrakt	3%	45%	52%

Tabel 4-5: Spillernes kontrakttype-vandringer fordelt efter *sportsgren*.

Det er interessant at vide noget om spillernes alder ved underskrivelse af deres første fuldtidskontrakt. Det viser, hvor tidligt spillerne vælger sportskarrieren som en decideret levevej. Det er af særlig interesse at undersøge, om der er tendenser til, at dette ændrer sig i retning af, at spillerne bliver fuldtidsprofessionelle i en yngre alder end tidligere.

Gennemsnitsalderen for underskrivelse af første fuldtidskontrakt er for de spillere, der er omfattet af denne undersøgelse 21,8 år. Den er noget højere for håndboldspillere¹⁹ (23,0 år) end for fodboldspillere (21,7 år).

¹⁸ Som det fremgår af kapitel 8 er der heller ikke en tendens til, at håndboldkvinderne tjener mere ved sportsudøvelsen end håndboldmændene.

¹⁹ Der er kun 6 håndboldspillere, der angiver at være fuldtidsprofessionelle, mens antallet af spillere, der på et eller andet tidspunkt har været på fuldtidskontrakt er noget større. Der er således i alt 16 spillere, der har svaret på dette spørgsmål om den første fuldtidskontrakt. Dette kan forklares ved, at 10 spillere i den danske håndboldliga tidligere har været på fuldtidskontrakter i udlandet og nu spiller på et lavere professionaliseringsniveau i den hjemlige liga.

Der er indikationer af, at gennemsnitsalderen har forskudt sig nedad over tid. Man kan få et tilnærmet mål for dette ved at sammenligne alderen for underskrivelse af den første kontrakt for de fuldtidsprofessionelle fodboldspillere i de to ældste aldersgrupper.²⁰ Dette kan tages som et omtrentligt udtryk for udviklingen i kontraktforholdene over en periode på fem til ti år. Der er store forskelle mellem de to grupper. Kun hver fjerde af de 26- til 38-årige superligaspillere skrev under på en fuldtidskontrakt som 20-årig eller derunder. For gruppen af 21- til 25-årige var denne andel markant større, idet over to tredjedele af disse spillere oplyser, at de skrev under på en fuldtidskontrakt som 17- til 20-årig.

	Gns. Alder	17 år	18 år	19 år	20 år	21 år	22 år	23 år	24 år	25 år	26 år	27 år	28 år	>28 år
21- til 25-årige	20,2	2%	20%	20%	24%	9%	11%	8%	4%	2%				
26- til 38-årige	23,4	0%	7%	9%	7%	7%	12%	10%	9%	10%	12%	7%	4%	6%

Tabel 4-6: Alder ved første fuldtidskontrakt (fodboldspillere 21-25 år & 26-38 år).

Det er altså tydeligvis omkring 20-års alderen, at fodbold for alvor bliver en karriere på fuld tid. Dette skal bl.a. ses på baggrund af, at det i en del klubber er almindeligt at lade spillerne færdiggøre ungdomsuddannelser eller lærlingeforløb, inden der satses fuld tid på sportskarrieren.

Der tegnes hyppigst kontrakter varende to eller tre år. Den gennemsnitlige kontraktlængde er 2,4 år, hvilket dækker over et bredt spektrum - fra halv-års til syv års kontrakter. Der er en tendens til, at de mest professionaliserede kontrakttyper er dem, hvor spilleren har forpligtet sig længst tid. For fodboldspillere er den typiske kontrakt på tre år, og det er tilfældet for alle kontrakttyper. For håndboldspillere er længden typisk to år, dog ikke for bibeskæftigede mandlige spillere, der typisk tegner et-årige kontrakter.

4.3 STIGENDE PROFESSIONALISERINGSGRAD

På baggrund af analysen af spillernes kontraktforhold, kan det for fodboldens vedkommende sammenfattes, at der i løbet af de sidste ti år er sket en forøget professionalisering, der er slået igennem på tre måder: (a) klubberne har i dag ansat markant flere kontraktspillere end tidligere, dvs. arbejdsmarkedet for kontraktspillere er udvidet betydeligt; (b) spillerne bliver fuldtidsprofessionelle i en yngre alder end tidligere; og (c) spillerne ansættes på kontrakter af stigende professionaliseringsgrad over et karriereforløb.

For håndboldens vedkommende er udviklingen i retning af mere professionelle tilstande ikke lige så tydelig. Der er dog sket en markant forøgelse i antallet af kontrakter, og deltidskontrakter har i dag relativt stor udbredelse, idet hhv. ca. 40% af kvinderne og ca. 50% af mændene har sådanne kontrakter. Den store forskel i forhold til fodboldspillet er imidlertid, at der kun er en forsvindende lille del, der er ansat på fuld tid. Håndbold som decideret erhverv er altså en sjældenhed.

²⁰ Det er ikke uden problemer at foretage denne sammenligning da grupperne ikke er umiddelbart sammenlignelige. Af samme grund er det fastholdt, at tendensen er en "indikation" ikke en udtømmende belysning. Se Bind II, kapitel 4, for diskussioner af dette forhold.

Samtidig vidner spillernes svar i forhold til indtægtsforhold også om forskellige professionaliseringsgrader. Fuldtids- og deltidskontraktspillere i fodbold har ikke overraskende en højere indtægt end tilsvarende kontraktspillere i håndbold, mens de bibeskæftigede kontraktspillere har nogenlunde lige stor indtjening i de to sportsgrene (se endvidere kapitel 8).

4.4 RÅDGIVNING I FORBINDELSE MED INDGÅELSE AF KONTRAKTER

I takt med udbredelsen af mere professionelle tilstande er det blevet almindeligt, at spillerne søger rådgivning fra forskellige kilder. I alt 83% af spillerne har svaret, at de har modtaget rådgivning i forbindelse med underskrivelse af deres nuværende kontrakt. Der er flere (90%), der oplyser, at de har tænkt sig at ville benytte sig af rådgivning i forbindelse med fremtidige kontraktunderskrivelser.

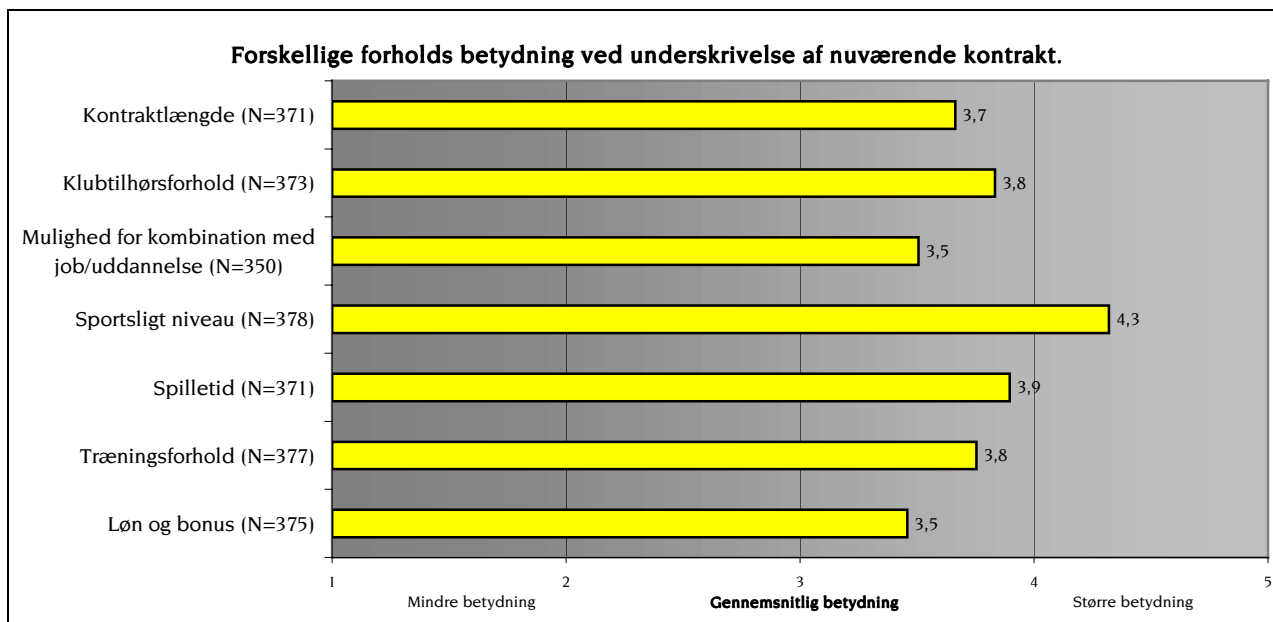
Jo mere professionaliserede kontrakttyper der er tale om, jo mere hyppigt er det, at spillerne benytter sig af rådgivning. Der er således væsentlige flere fodboldspillere end håndboldspillere og en markant større andel af spillere på fuldtids- og deltidskontrakt end spillere på bibeskæftigelseskontrakt, der har benyttet sig af rådgivning.

Hidtil har spillerne i vidt omfang rådført sig med familie, partner eller venner. Det gælder for 84% af spillerne. Næsten en tredjedel har benyttet sig af deres respektive spillerforening, og lidt under en fjerdedel har gjort brug af professionel rådgivning fra spilleragenter eller advokater. Spillerne vil fremover i langt større omfang benytte sig af professionel rådgivning og rådføre sig med den relevante spillerforening. Det gælder for hhv. 57% og 56% af spillerne. Omvendt lader det til, at rådgivning fra familie, partner og venner ikke vil blive brugt lige så meget fremover.

Spillerne vil altså fremover satse på mere professionaliserede og dermed formentlig mere formelt kvalificerede former for rådgivning. Dette er givet vis en effekt af den generelle udvikling i retning af mere professionelle tilstande inden for disse to sportsgrene.

Det er især fodboldspillerne, der fremover vil bruge professionel rådgivning og søge råd i Spillerforeningen. Håndboldspillerne vil fremover i langt højere grad end hidtil søge råd hos familie, partner og venner. Der er dog samtidig en markant vækst i andelen af håndboldspillere, der vil gøre brug af professionel rådgivning og Håndbold Spiller Foreningen. Det er f.eks. kun 5% af spillerne, der har benyttet sig af rådgivning fra Håndbold Spiller Foreningen i forbindelse med deres nuværende kontrakt. Over en tredjedel oplyser imidlertid, at de vil gøre det fremover. Der er også flere håndboldspillere end fodboldspillere, der finder, at der er stort behov for forbedringer på dette område. Det gælder tilsyneladende især de håndboldspillere, der i øjeblikket er på deltidskontrakt.

Spillerne er blevet spurgt om, hvilken betydning de har tillagt forskellige forhold ved underskrivelse af deres nuværende kontrakt. Som det fremgår af Figur 4-1, er det "sportsligt niveau", der gennemsnitligt tillægges størst betydning, mens "mulighed for kombination med job/uddannelse" tillægges mindst betydning blandt de kategorier, som spillerne er blevet bedt om at forholde sig til.

Figur 4-1: Betydningen af forskellige forhold ved underskrivelse af nuværende kontrakt.

Der er betydelige forskelle mellem de to sportsgrene. Fodboldspillerne vægter løn/bonus højere end håndboldspillerne. Ligeledes er det sportslige niveau og spilletid af større betydning for fodboldspillerne. Håndboldspillerne er omvendt væsentligt mere optaget af mulighederne for at kombinere med job/uddannelse, og de vægter også træningsforhold og klubtilhørsforhold væsentligt højere end fodboldspillerne.

Ved en kommende kontraktunderskrivelse vil spillerne i vidt omfang vægte de samme forhold. Der er dog visse forskelle i forhold til den nuværende kontrakt. Både fodbold- og håndboldspillere giver således udtryk for at ville vægte løn og bonus en hel del højere end de gjorde ved underskrivelsen af deres nuværende kontrakt.. Også kontraktlængde og spilletid vil blive tillagt større betydning af både fodbold- og håndboldspillere. Klubtilhørsforhold vil derimod af håndboldspillere blive tillagt mindre betydning.

Spillerne blev i de på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen opfølgende interview spurgt om deres erfaringer med kontraktforhandlinger. Flere af de interviewede spillere nævner specielle forhold, der er blevet indføjet i deres kontrakter: Fx ret til barsel, ret til altid at kunne prioritere et arbejde i pressede situationer, "udslusningsordninger" til arbejdsmarkedet for ældre spillere, hvad der samlet tyder på, at spillerne er meget bevidste om at få tilpasset deres kontraktforhold til deres aktuelle livssituation, og hvad de måtte have af specielle behov.

En håndboldspiller nævner, at det var vanskeligt at forhandle løn med klubledere som man har kendt i gennem mange år, og er en af grundene til at vedkommende vil overveje professionel assistance i fremtiden:

"Der havde det været lettere at hyre en agent, som kunne sidde og blive uvenner med klubledelsen. I stedet gjorde jeg det selv, og nu ved jeg, at jeg fik for lidt i løn i forhold til, hvad jeg var værd på det tidspunkt".

Spørgeskemaundersøgelsens resultater der viste, at spillerne i fremtiden vil betjene sig mere af professionel rådgivning skal bl.a. ses på denne baggrund. Professionel rådgivning kan simpelthen være vejen til en bedre kontrakt og bedre løn fordi:

"Dem, der er bedst til at forhandle får de bedste forhold, [og det er (red.)] ikke nødvendigvis de bedste håndboldspillere".

På den anden side har nogle af fodboldspillerne haft lidt tvivlsomme oplevelser omkring spilleragenter, særlig omkring forhandlinger med udenlandske klubber.

"Det er lige meget hvem man snakker med. Når de kontakter én, så er det fordi de kan tjene penge på én. Det vigtigste er at finde nogen, man føler man stole på, og så selvfølgelig at de er dygtige nok".

For de spillere, der enten har forhandlet med udenlandske klubber, eller regner med at komme til det, er det tydeligvis aspekter ved kontraktforhandlingerne, der lægges meget vægt på.

5. TRÆNINGSFORHOLD OG FORHOLDET TIL KLUBBEN

I dette kapitel gennemgås først træningsforholdene i klubberne. Der ses på træningsmængde, træningens kvalitet, træningstidspunkter og de fysiske rammer omkring træningen. Dernæst ses på spillernes oplevelse af klubben som en arbejdsplads, og som et socialt fællesskab. Endelig analyseres klubbernes holdninger til kombinationen af en sportskarriere og job/uddannelse, og der ses på, hvad klubberne i praksis gør og mener der bør gøres for at gøre dette nemmere.

5.1 TRÆNINGSFORHOLD

Langt de fleste af kontraktspillerne er tilfredse med træningsforholdene i deres klubber. Det gælder både med hensyn til træningstid, træningstidspunkter, de fysiske rammer omkring træningen samt cheftrænerens idrætslige kompetence. I alt 78% af spillerne finder, at de har "rigelig træningstid" i deres klub, mens kun 8% er uenig. Fire femtedele finder, at de "har gode træningstider" i deres klub, hvilket kun hver tiende er uenig i. I alt 70% af spillerne enige i udsagnet "Jeg træner i gode fysiske rammer i min klub". Her er 13% uenige. Endelig er mere end tre fjerdedele enige i, at deres "cheftræner er idrætsmæssig kompetent". Her er endnu færre, der er uenige, end ved de tre øvrige udsagn. Der er ingen forskel i svarene fra fodbold- og håndspillerne og heller ikke forskelle m.h.t. køn, aldersgrupper osv. Således er der på tværs af hele undersøgelsens population af spillere stor tilfredshed med træningsforholdene.

Spillerne er også blevet bedt om at vurdere, om "træningsforholdene som helhed er optimale". Der er 60%, der mener, at dette er tilfældet, mens 21% finder, de ikke er optimale. Der er altså blandt kontraktspillerne udbredt tilfredshed med de enkelte aspekter af træningsforholdene, mens der er en noget større andel, der mener, at de alligevel som helhed ikke er optimale. Det kan tolkes som tegn på, at der er tilfredshed med situationen; men nogle af de der er tilfredse mener, at det kan gøres endnu bedre. Dette gælder især fodboldspillere på fuldtidskontrakt, hvilket formentlig kan forklares med, at de er mere kritiske end andre spillere. Dette kommer også til udtryk i svarene på et spørgsmål om behov for forbedringer af træningsforholdene. Her er der betydeligt flere fodbold- end håndboldspillere, der finder, at forbedring er nødvendig; men svarene afspejler dog samlet, at der blandt spillerne generelt er stor tilfredshed. Over halvdelen af spillerne har således svaret "Forbedring ikke nødvendig" eller afkrydset den af fem svarmuligheder, der ligger tættest ved "ikke nødvendig", hvilket vel kan tolkes som, at behovet for forbedringer er ret beskedent om end til stede.

Der var også udbredt tilfredshed med træningsforholdene blandt supereliten og subeliten, om end der i begge grupper m.h.t. træningstid var mere udbredt utilfredshed end blandt kontraktspillerne. Dertil kommer, at subeliten i mindre grad gav udtryk for tilfredshed med de fysiske rammer end de to øvrige grupper. Det kan samlet konkluderes, at der blandt alle danske eliteidrætsudøvere er stor tilfredshed med træningsforholdene. Subeliten oplever situationen en smule mere problematisk

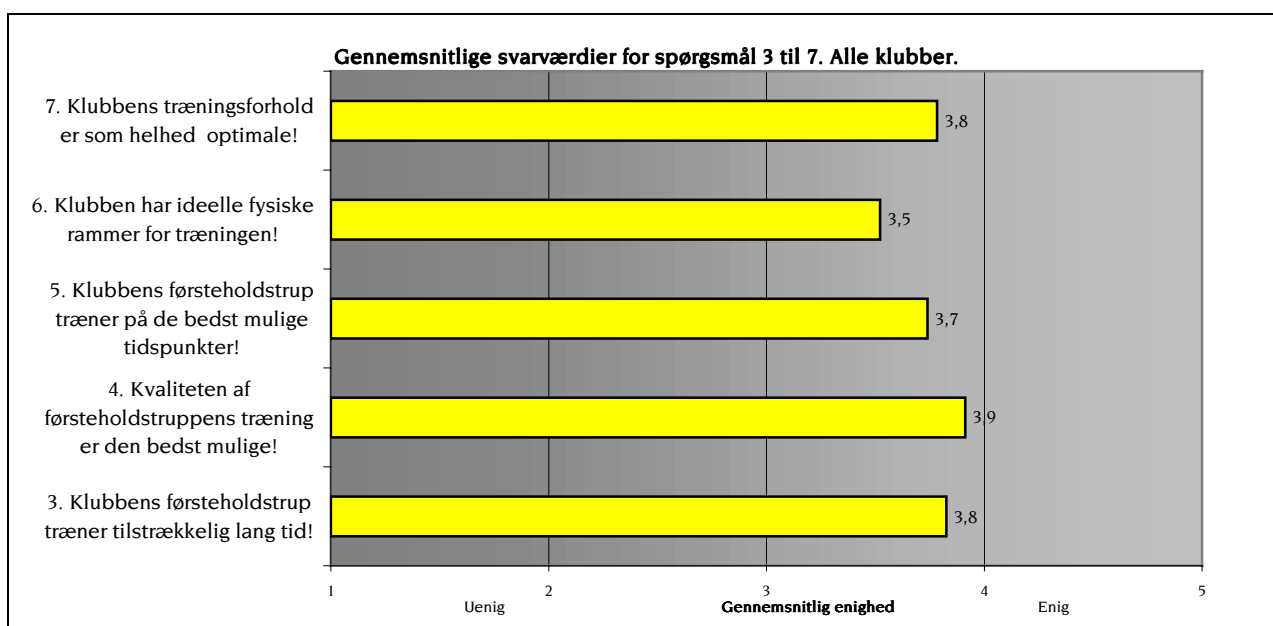
end de øvrige grupper, mens kontraktspillernes træningsforhold tilsyneladende opleves som særdeles tilfredsstillende.

Spillernes tilfredshed med træningsforholdene afspejler sig i svarene på spørgsmålet om, hvorvidt de føler at de har "gode muligheder for at udvikle sig som spiller" i deres klub. I alt 78% af spillerne er i varierende udstrækning enige i dette udsagn, mens kun 6% er uenig.

Også de opfølgende interview med udvalgte spillere viser en udpræget tilfredshed med træningsforholdene, idet dog enkelte fodboldspillere giver udtryk for utilfredshed med forhold omkring træningsbaner og banernes tilstand generelt.

Klubundersøgelsen belyser klubbernes synspunkter på træningsforholdene. Som det fremgår af Figur 5-1, kan der også blandt klubberne generelt konstateres tilfredshed med de træningsmæssige og sportslige forhold. Der er forskelle mellem fodbold- og håndboldklubbernes svar. Håndboldklubberne er noget mindre tilfredse med mængden af træningstid, træningstidspunkter og kvaliteten af træningen, end fodboldklubberne er.

Der er relativt mindst tilfredshed med de fysiske rammer for træningen, og her er der ikke forskel på fodbold- og håndboldklubbernes vurderinger.

Figur 5-1: Klubbernes tilfredshed med træningsforhold.

Om de nuværende forhold anses for tilfredsstillende synes dog at afhænge af, hvem man måler sig med. En leder fra én af de store klubber udtrykker det på den måde, at hvis man sammenligner de fysiske rammer (typisk træningsfaciliteter) med de europæiske topklubber, så er *"vi lysår bagud, der er vi slet ikke på niveau med topklubberne"*.

Flere fremhæver, at dér hvor dansk fodbold halter efter er med hensyn til banernes beskaffenhed og mulighederne for at træne på græs i det hele taget. Dels på grund af klimatiske forhold og dels pga. de ressourcer, der afsættes til at pleje særligt træningsbanerne, er der lang vej op til den europæiske elite. Men ellers er vurderingen, at det rent træningsmæssige arbejde er af en relativt høj kvalitet, og et område som man hele tiden forsøger at forbedre. Nogle af fodboldlederne har dog forbehold i forhold til, hvor meget de helt unge spillere træner. Synspunktet er, at de træner for lidt i forhold til det internationale niveau.

Håndboldlederne hæfter sig ved, at sporten efterhånden har opnået et semi-professionelt niveau, hvor der trænes meget og godt. Selvom det ikke helt modsvarer niveauet fra fuldtidsprofessionelle ligaer som Tyskland eller Spanien er det vurderingen, at de nuværende forhold giver spillerne gode muligheder for at udvikle sig sportsligt:

"Danmark skal finde sin rolle i det internationale spil. Vi skal udvikle talenter. Og så kan vi engang imellem blande os med de store. I hvert fald på herresiden. Vi skal konkurrere på miljøet. Danmark er et rart sted at være. Miljøet er heller ikke så cool business-agtigt. Kom til vores klub - vær her 4-5 år - så kan du komme til de rigtig store klubber. Men vent med at rykke til udlandet indtil de virkelige storklubber byder på dig. Men vi slås mod pengene og prestigen ved at spille i Tyskland. Og pengene dem kan vi i hvert fald ikke matche".

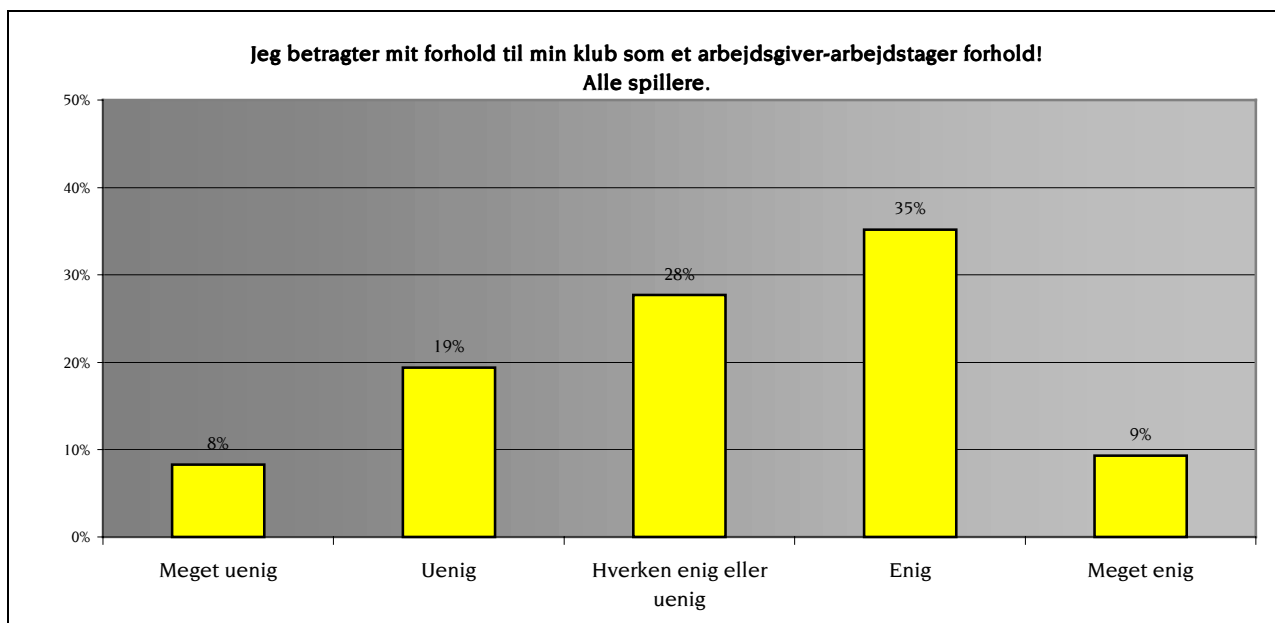
Netop graden af professionalisering spiller ind her, for der synes at være en erkendelse af, at dansk håndbold er ved at have nået den øvre grænse for, hvor professionelt det kan blive.

"Jeg kunne godt tænke mig, at vore spillere havde fri hver dag kl. et, så de kunne træne kl. tre og så gå hjem og holde fri bagefter; men der er et økonomisk aspekt, der spiller ind her".

I stedet kan Danmark profilere sig på nogle meget dygtige trænere som garant for spillernes udvikling, tilbyde gode træningsmiljøer og give mulighed for at kombinere håndbolden med en civil karriere. Der synes under alle omstændigheder at være konsensus om, at der ikke er grundlag for en egentlig fuldtidsprofessionel håndboldliga i Danmark, hverken for mænd eller kvinder. Graden af professionalisme hos klubber som Slagelse, Viborg, Ikast, Kolding IF og GOG nævnes som det topniveau danske håndboldklubber på den ene side kan stræbe efter; men som alle på den anden side ikke kan nå.

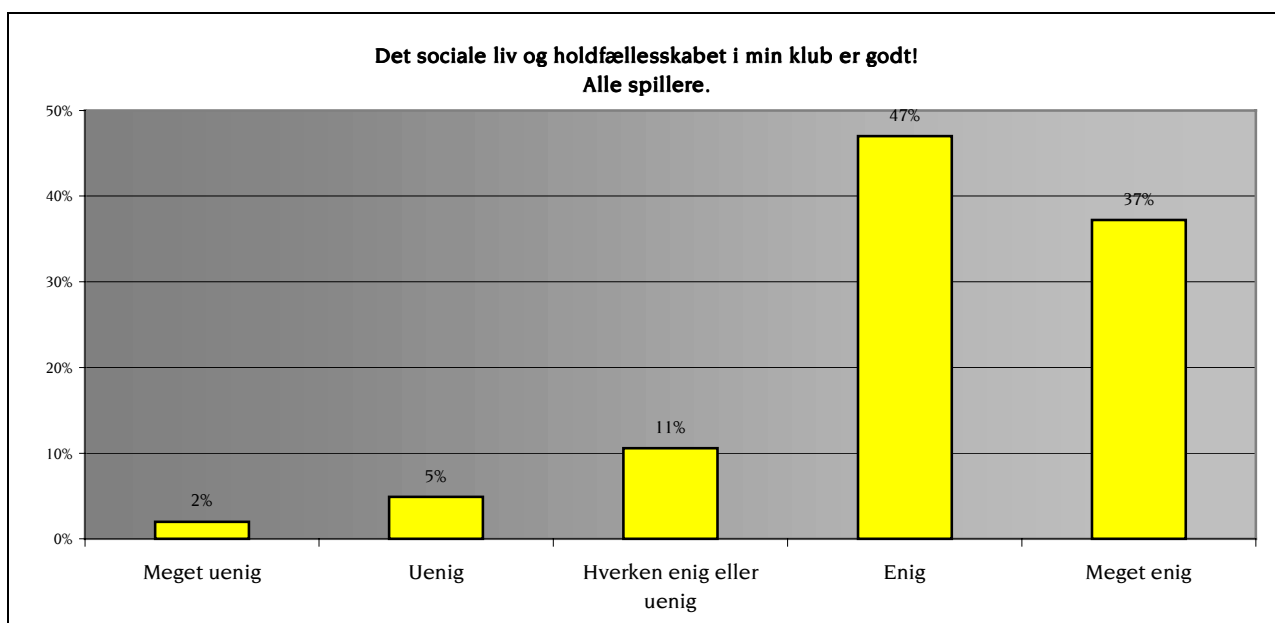
5.2 KLUBBEN SOM ARBEJDSPLADS OG SOCIALT FÆLLESSKAB

Kontraktspillere har et ansættelsesforhold til deres klubber, der således er deres arbejdsplads. Dette må formodes at have indflydelse på, hvordan forholdet til klubben opleves af spillerne. Amatørspillere må antages at lægge større vægt på aspekter som tilhørsforhold og socialt fællesskab end kontraktspillere, der omvendt må forventes at lægge vægt på de forhold, der kendetegner gode vilkår for arbejdstagere i et ansættelsesforhold.

Figur 5-2: Klubben som arbejdsgiver.

I spillerundersøgelsen er kontraktspillerne blevet spurgt om, hvordan de oplever forholdet til deres klub. Det fremgår af Figur 5-2, at under halvdelen af spillerne (45%) betragter forholdet til klubben som et arbejdsgiver-arbejdstager forhold, mens 28% er decideret uenig i denne karakteristik. Det kan umiddelbart undre, at så mange er uenige eller "hverken enige eller uenige" i denne karakteristik, eftersom forholdet for alle spillernes vedkommende formelt set jo netop er et arbejdsgiver-arbejdstager forhold. Årsagen er formentlig delvis, at indtjeningen for mange af de spillere, der er på deltids- eller bibeskæftigelseskontakt, er af mindre betydning, og at de derfor ikke ser sig selv som primært arbejdstagere i klubben. Det kan også skyldes, at andre aspekter i forholdet til klubben såsom tilhørsforhold og socialt fællesskab tillægges større betydning, og at dette af spillerne opleves som forskelligt fra et arbejdsgiver-arbejdstager forhold.

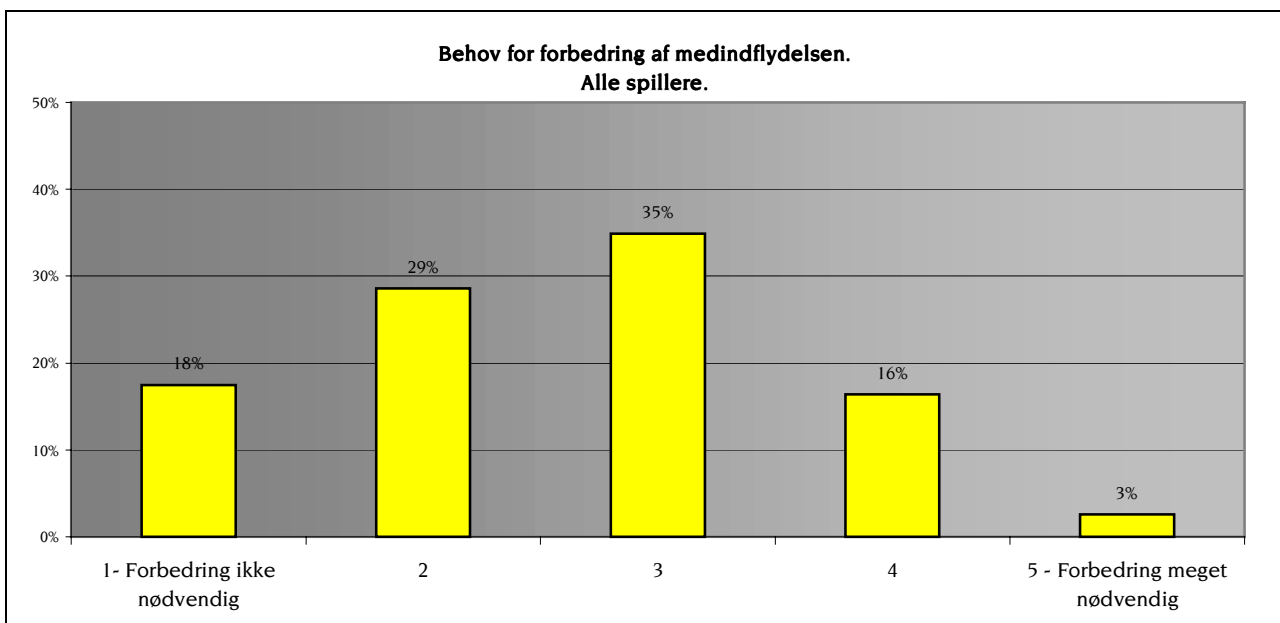

Figur 5-3: Socialt liv og holdfællesskab.

Det kan konstateres, at langt de fleste af spillerne tilsyneladende er glade for det sociale liv og holdfællesskabet i deres klub. Det fremgår af Figur 5-3, at hele 84% af spillerne er mere eller mindre enige i, at dette fungerer godt.

Dog skal det tilføjes, at de fuldtidsprofessionelle kontraktspillere i markant højere grad end de øvrige opfatter deres sportskarriere som et job, hvilket jo bestemt ikke kan anses for overraskende. Der er således en tendens til, at en lønmodtagerbevidsthed sætter sig igennem, jo mere professionaliseret kontrakten bliver. Under alle omstændigheder er det dog bemærkelsesværdigt, at et flertal af spillere i modstrid med de formelle kendsgerninger ikke opfatter forholdet til deres klub som et arbejdstager-arbejdsgiverforhold.

I "normale" ansættelsesforhold har ønsket om medindflydelse på arbejdets tilrettelæggelse gennem tiden været et dominerende og konfliktfyldt tema. Er det et ønske, der er udbredt blandt kontraktspillerne? For at belyse dette, er spillerne blevet spurgt, om de finder, at der er behov for forbedring m.h.t. medindflydelse på deres arbejde (træningsmetoder, tilrettelæggelse, konkurrenceforhold osv.). Som det ses af Figur 5-4, er der en svag tendens til, at spillerne ikke finder, at der er behov for mere medindflydelse. Næsten hver femte spiller svarer imidlertid i en af de to kategorier tættest på "Forbedring meget nødvendig", hvilket peger på et vist behov/ønske om mere medindflydelse.

Figur 5-4: Medindflydelse på træning.

5.3 KLUBBENS ROLLE I FORHOLD TIL ERHVERVSARBEJDE, UDDANNELSE OG BOLIG

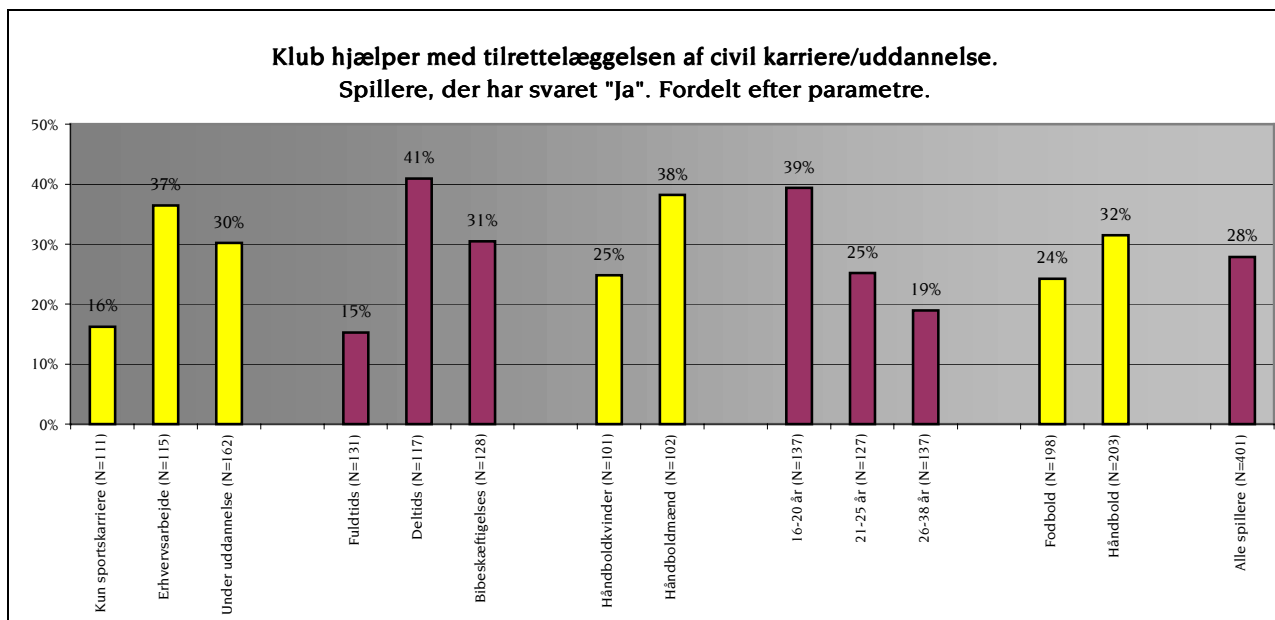
Hvordan forholder klubberne sig til spillernes sideløbende job/uddannelse? Er de imod det? Er de ligeglade? Opfordrer de spillerne til at have et job eller tage en uddannelse ved siden af? Hjælper de spillerne med planlægning af civil karriere og med at få sportskarrieren og det civile liv til at

hænge sammen? Hjælper de også spillerne med at finde en bolig? Disse forhold er belyst i både spillerundersøgelsen og klubundersøgelsen.

I spillerundersøgelsen svarer hver tiende, at deres klub er imod, at de har et job og/eller tager en uddannelse ved siden af sportskarrieren. Der er her næsten udelukkende tale om fuldtidsprofessionelle kontraktspillere. Meget få af de spillere, der har erhvervsarbejde eller tager en uddannelse ved siden af, giver udtryk for, at deres klub decideret er imod det. Det ville også være underligt, eftersom disse spillere som følge af karakteren af deres kontrakt netop har frihedsgrader i forhold til job/uddannelse.

Klubberne er altså tilsyneladende ikke imod det; men er de ligeglade, eller opfordrer de ligefrem spillerne til at have et job/tage en uddannelse ved siden af sportskarrieren? Næsten halvdelen af spillerne svarer, at deres klub opfordrer dem til det. Lidt over en fjerdedel svarer, at dette ikke er tilfældet. Der er stor forskel på fodbold- og håndboldklubber. Mens to tredjedele af håndboldspillerne svarer, at deres klub opfordrer dem til sideløbende job/uddannelse, gælder dette kun for en tredjedel af fodboldspillerne, hvilket hænger sammen med, at det fortrinsvis er fuldtidsprofessionelle, der svarer, at klubberne ikke opfordrer dem til at have et job eller tage en uddannelse ved siden af.

De fleste spillere, der ikke er på fuldtidskontrakt, bliver altså åbenbart af deres klubber opfordret til at have et job eller tage en uddannelse ved siden af sportskarrieren; men hjælper klubberne også med at tilrettelægge den civil karriere?

Figur 5-5: Klubbernes hjælp til tilrettelæggelsen af civil karriere/uddannelse.

Lidt over en fjerdedel (28%) af spillerne svarer, at klubben "hjælper med tilrettelæggelse af uddannelse og civil karriere". Langt størstedelen får altså ikke en sådan hjælp. Som det fremgår af Figur 5-5, er det især aldersgruppen 16-20 år samt de deltidsbeskæftigede kontraktspillere, der

svarer "Ja" til dette spørgsmål. For begge disse grupper modtager fire ud af ti hjælp til tilrettelæggelse af uddannelse og civil karriere. Dette omfatter hjælp til at tilrettelægge et gymnasieuddannelsesforløb, og til at koordinere dette med sportskarrieren for de 16- til 20-årige. Det er også relativt udbredt, at spillere på deltidskontrakt får assistance til at få job/uddannelse og sportskarrieren til at hænge sammen, hvilket er meget naturligt, eftersom det må antages, at denne gruppe har større problemer i så henseende end både spillere på fuldtidskontrakt og spillere på bibeskæftigelseskontrakt.

Umiddelbart er det mindre oplagt, hvorfor der er så stor forskel på mænd og kvinder i svarene på dette spørgsmål. Det sker langt hyppigere, at klubberne hjælper de mandlige spillere med den civile karriere, end det er tilfældet med de kvindelige spillere. En del af forklaringen bunder i, at der er flere deltidsbeskæftigede blandt mændene end kvinderne. Til gengæld er andelen af kvinder i gruppen af 16- til 20-årige større end andelen af mænd, hvilket peger i modsat retning. Er det fordi kvinderne stiller færre krav eller måske bedre kan finde ud af det selv?

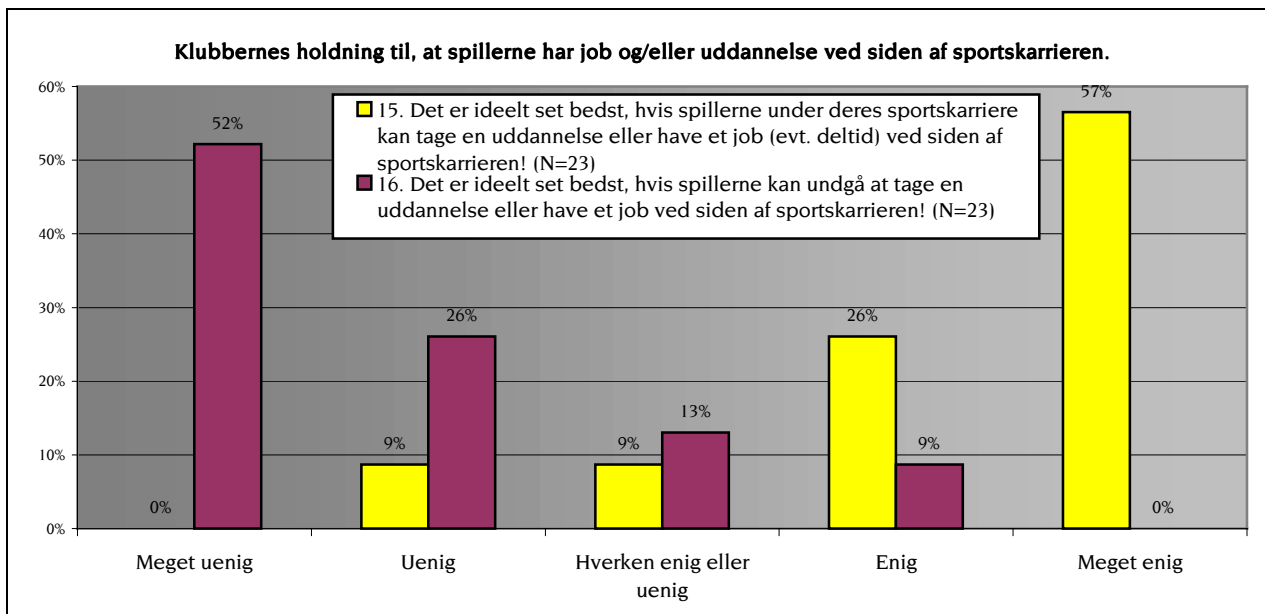
Spillerne er også blevet spurgt, om klubberne "hjælper med at finde job". Det svarer 26% "Ja" til, og der er naturligvis også her store forskelle mellem de enkelte gruppers besvarelser. Det er især udbredt for spillere med erhvervsarbejde og deltidskontrakt. Endvidere svarer langt flere af håndboldspillere bekræftende på spørgsmålet, og igen er det bemærkelsesværdigt, at der er så stor forskel på mænd og kvinder. Mens halvdelen af mændene svarer "Ja", gælder dette kun for hver fjerde af kvinderne.

Klubberne blev spurgt om det samme. Her svarer 30%, at de "ofte" hjælper de danske kontraktspillere med at finde et job ved siden af sportskarrieren. Et flertal af klubberne (57%) svarer, at de gør det "ved enkelte lejligheder". Det er mere udbredt blandt håndboldklubberne, at de hjælper spillerne med at finde job, hvilket formentlig er en af de måder, hvorpå de søger at gøre det attraktivt for gode spillere at spille i klubben. Én klub skriver således i kommentarerne:

"Det er en fast og vigtig politik i klubben at hjælpe de danske kontraktspillere med at finde et job ved siden af sportskarrieren".

Det er mere hyppigt, at klubberne hjælper med at finde en bolig til spillerne end at finde dem et job. Et flertal af klubberne (57%) svarer, at det gør de "ofte", og hele 40% af spillerne svarer, at klubben "hjælper med at finde en bolig". Man kunne formode, at dette i højere grad var tilfældet for nogle grupper end for andre. Det er imidlertid ikke tilfældet for de faste parametre (sportsgren, køn, alder osv.), der opereres med denne undersøgelse. Andelen af spillere, der svarer "Ja" er omtrent lige stor i alle grupper.

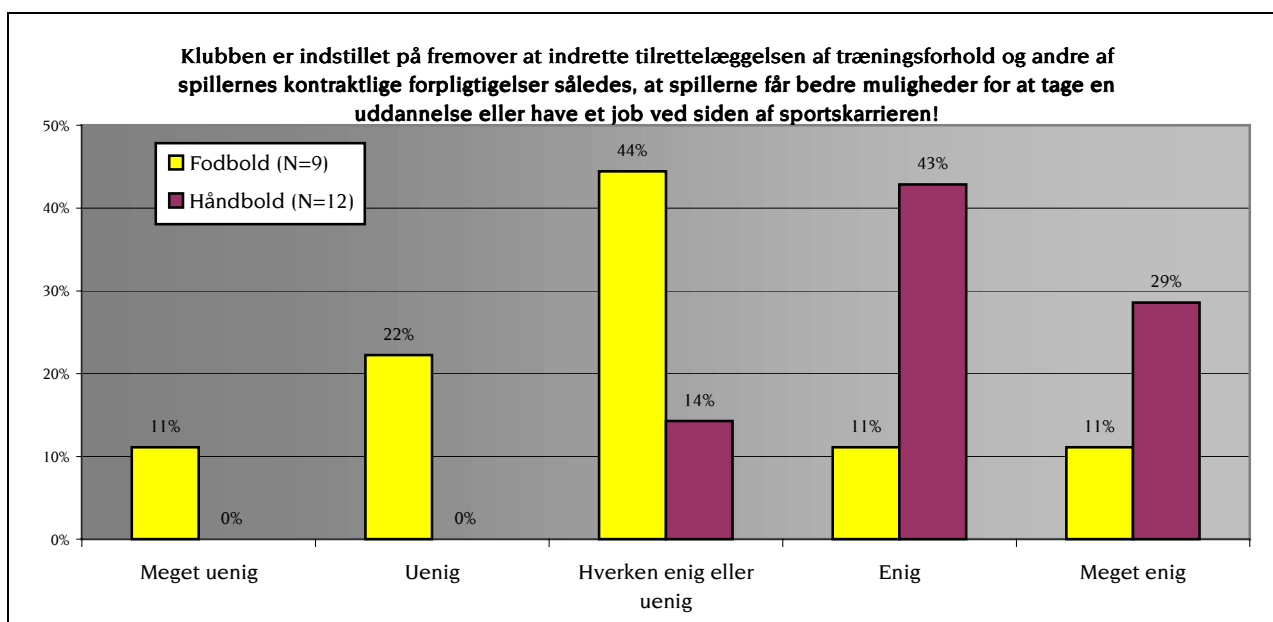
Klubundersøgelsen giver et billede af klubbernes holdning. Som det fremgår af Figur 5-6, er der udbredt enighed om, at det ideelt set er bedst, hvis spillerne har job og/eller uddannelse ved siden af sportskarrieren.

Figur 5-6: Klubbernes holdning til, at spillerne har job/uddannelse ved siden af sportskarrieren

Denne situation opfattes som klart at foretrække frem for en situation, hvor spillerne kunne undgå dette. Sådan svarer langt de fleste klubber. Tre klubber (ud af 21) bryder mønstret. De er ikke enige i, at det er bedst, hvis spillerne kombinerer sportskarrieren med job/uddannelse. De finder, at det ideelt set er bedst, hvis spillerne kan koncentrere sig fuldt ud om sportskarrieren. Der er her tale om nogle af de klubber, der almindeligvis regnes som de mest professionaliserede i dansk fodbold, og som betaler spillerne betydelige beløb for at spille fodbold. Det må formodes, at disse klubber finder det rimeligt at spillerne udelukkende koncentrerer sig om deres sportskarriere.

Halvdelen af klubberne er indstillet på at tilrettelægge spillernes kontraktlige forpligtelser mere fleksibelt med henblik på at gøre det nemmere for dem at kombinere med job/uddannelse. Som det fremgår af Figur 5-7, er håndboldklubberne ubetinget mest imødekommende. Fodboldklubbernes svarfordeling fremstår mere "mudret".

Figur 5-7: Klubbernes indstilling til at hjælpe spillere med job/uddannelse.

Nogle af klubberne i den halvdel, der svarer, at de ikke er indstillet på større fleksibilitet, er formentlig af den opfattelse, at de ikke kan gøre mere, end de allerede gør. To tredjedele af klubberne mener, at bedre koordinering af træningstider og job/uddannelsesforløb kræver initiativer på tværs af klubber, af specialforbundene eller i form af lovgivning. Et stort flertal af klubberne (82%) finder, at "job- og uddannelsesforløb må indrettes mere fleksibelt", hvis det skal kunne lade sig gøre at tage en uddannelse eller have et job ved siden af de kontraktlige forpligtelser.

Klubberne er også blevet spurgt, om de finder det praktisk muligt at kombinere sportskarrieren med job/uddannelse. Der er også her klare forskelle på fodbold- og håndboldklubber. For alle kontrakttyper finder håndboldklubberne det mindre vanskeligt i praksis at kombinere sport og job/uddannelse. Helt grundlæggende kan man tale om betydelige holdningsforskelle mellem klubberne i de to sportsgrene.

Fodboldklubberne synes generelt at tilstræbe, at deres spillere får taget en ungdoms- eller en lærlingeuddannelse, så de fra 18-19 års alderen kan råde over spilleren på fuld tid. Det gennemgående rationale er, at klubberne for at kunne udvikle spillerne til et tilstrækkeligt højt niveau fordrer fuldtidsprofessionelle vilkår:

"Fodboldspillere kulminerer i tyverne, der er de for længst ude af skolen, og vi har brug for - hvis de har talent nok - at de spiller på fuld tid. I stedet for at rejse verden rundt, eller gå rundt fire år uden at vide hvad de vil, kan de ligeså godt afprøve deres talenter i fodboldkarrieren (...) holder det så ikke, kan de jo altid spille fodbold på deltid eller som amatører, og gå i gang med en uddannelse når de er 22, 23 eller 24. Det er der jo masser af andre unge, der gør. Eller som skifter uddannelse tre gange, inden de finder ud af, hvad de vil være (...) eller åbner en butik. Det ser jeg overhovedet ikke noget galt i".

Diskussionen om uddannelse og eliteidræt skal ses i forhold til om der tales om professionel sport eller amatøridræt. Her er fodbold anderledes end mange andre sportsgrene i Danmark fordi klubberne også uddanner spillerne til et potentielt levebrød:

"Det er et eller andet sted lidt forkert i forhold til professionel fodbold, fordi professionel fodbold er et erhverv. Man glemmer, at vi uddanner unge mennesker til et erhverv som fodboldspillere. Man ville heller ikke sige til en tømrerlærling: nå, "nu uddanner du dig som tømrer, læser du så noget ved siden af?". Der synes jeg det kikker lidt. Man vil ikke anerkende, at fodbold er blevet et erhverv (...). Hvis man er en dygtig fodboldspiller, og uddanner sig som fodboldspiller, så vil man være i stand til at kunne gøre en sportslig og økonomisk karriere, der rent faktisk sikrer én for resten af livet".

Et vigtigt spørgsmål i den forbindelse er naturligvis i hvor stort omfang de danske spillere vil kunne opretholde en indtægt, der kan "sikre for resten af livet". Og her er klubberne for så vidt helt på det rene med, at ikke alle kommer til at tjene tilstrækkeligt. Det er formentlig også på den baggrund, at det i forskelligt omfang billiges, at spillerne passer en uddannelse ved siden af - dog med behørigt hensyn til at passe fodbolden, som stadig har førsteprioritet:

"Det kan sagtens kombineres, hvis bare det er enkeltfag eller på deltid på en eller anden måde".

"Vi har intet imod, at vores spillere åbner en bog - tværtimod - men det er klart, at fodbolden har førsteprioritet. Det er det, de får løn for".

Klubberne finder, at det i vid udstrækning vil afhænge af spillerens egen motivation og personlige ressourcer i forhold til det at følge et uddannelsesforløb.

De interviewede håndboldklubber er eksponenter for en anderledes indstilling. Grundlæggende er holdningen, at det ganske enkelt er nødvendigt for spillerne at have en civil karriere ved siden af håndbolden af to årsager. For det første ud fra et økonomisk synspunkt: der er simpelthen ikke tilstrækkelig høje lønninger til, at man for alvor kan leve af det. For det andet: det opleves som om, at spillerne fungerer bedre hvis de har noget at tage sig til ved siden af håndbolden:

"Vi er ikke interesseret i håndboldspillere kun som håndboldspillere. Vi er interesseret i, at der bliver taget hånd om det hele liv. Og det er helt klart, at det civile job kommer i første række, og håndbolden kommer i anden række. Men vi forsøger meget at få de to ting til at passe sammen".

"Vi forventer og kræver, at man har fire timers anden aktivitet om dagen - enten arbejde eller uddannelse".

"Det er i hvert fald vigtigt for os, at spillerne har noget ved siden af for vi tror på, at det er vigtigt for at spillerne fungerer også udenfor banen: jo bedre du har det derhjemme, jo bedre fungerer du også på håndboldbanen".

En udbredt praksis synes også at være, at man trækker på sponsornetværk og erhvervsklubber for derigennem at kunne tilbyde spillerne jobs eller praktik/trainee forløb, hvor både håndbolden og den civile karriere kan passes. Bjerringbro FH må betegnes som et skoleeksempel herpå.

Forskellen mellem holdningen til kombination af sport og job/uddannelse kommer også til udtryk i interviewundersøgelsen med spillerne. Håndboldspillere angiver således, at der blandt klubberne er en udbredt forståelse for, at der er grænser for hvor meget man kan forlange af spillerne. Med andre ord er der forståelse for, at der skal være plads til fx til et uddannelsesforløb set i lyset af professionaliseringsgraden og lønniveauet. Det er eksempelvis påfaldende, at to af de interviewede håndboldspillere, som begge spiller på fuldtidskontrakter, har passet et uddannelsesforløb sideløbende med håndboldkarrieren.

Blandt fodboldklubberne er der set i lyset af, at mange af spillerne er fuldtidsansat på relativt høje lønninger - ikke samme forståelse:

"De (klubberne) vil jo heller ikke have, at man læser for meget. Det er ikke sikkert, at der er den store opbakning til det. Det vigtigste fra deres synspunkt er selvfølgelig fodbold, at man er klar til det, og det kan man selvfølgelig også godt forstå fra deres synspunkt".

"I de største klubber, der motiverer de spillere til at gå ud af skolen - altså uofficielt. Officielt beder de dem om at gå i gang. (...) Der er da mange steder, hvor træneren spørger de unge spillere, hvad de selv synes bedst om. Og hvis de så har syv i snit og har fodbold som deres store drøm, og der så kommer en talenttræner eller en sportsmanager og siger, at så kan de lige så godt satse på fodbold de næste par år, så kan de få spillerne ret hurtigt ud af skolesystemet. Men det er jo klart, altså fra deres synspunkt, for de har jo nogle "varer" der skal videreudvikles, og det bliver de jo ti gange bedre ved, at de har dem hver evig eneste dag (...)"

6. TIDSFORBRUG OG FERIE

Dette kapitel gennemgår spillernes oplysninger om det samlede ugentlige tidsforbrug på sportskarrieren og på job/uddannelse. Der sammenlignes med super- og subeliten, ligesom det analyseres, hvor tidsmæssigt pressede spillerne er og føler sig i hverdagen. Endelig ses der på spillernes ferieforhold.

6.1 TIDSFORBRUG, SAMMENLIGNELIGHED OG PÅLIDELIGHED

Andre undersøgelser viser, at eliteidrætsudøvere har et meget stort ugentligt tidsforbrug på deres idrætskarriere, og at mange derudover har noget der nærmer sig en normalarbejdsuge ved siden af. Dette fremgår bl.a. af undersøgelsen af supereliten i 1995, og subeliteundersøgelsen i 2000. Undersøgelserne viser, at eliteidrætsudøverne har en meget presset hverdag, og alt tyder på, at det kræver en betydelig målrettethed - og en ganske veludviklet evne til planlægning og prioritering at få det hele til at fungere i praksis.

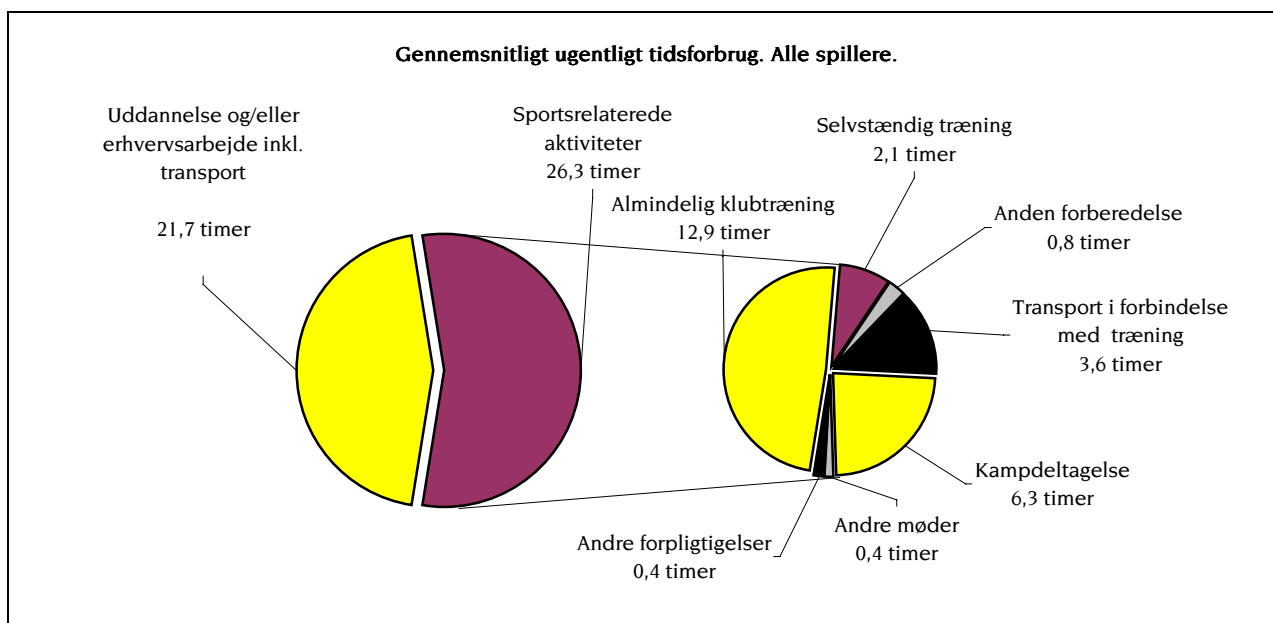
Kontraktspillerne må forventes at have en mere gunstig situation i og med, at de ikke i samme omfang er nødt til at have erhvervsarbejde ved siden af sportskarrieren, og især spillere på fuldtidskontrakt må forventes både at have mere tid til at træne og samtidig være mindre tidsmæssigt presset i hverdagen end andre eliteidrætsudøvere. Analysen af kontraktspillernes svar i spillerundersøgelsen lever stort set op til disse forventninger.

Det er erfaringsmæssigt vanskeligt at spørge en population angående deres ugentlige timeforbrug, og dette bliver ikke mindre besværligt når man har med sportsfolk at gøre, og derfor skal tallene læses med forbehold. Mange mennesker er i dag ikke ansat i en klassisk "otte-til-fire-stilling", og dette gælder i særdeleshed heller ikke sportsudøvere på kontrakt. En del af arbejdslivet som kontraktansat fodbold- eller håndboldspiller er kampdeltagelse. Men det ugentlige tidsmæssige omfang af denne aktivitet varierer meget. Spilles kampen på hjemmebane bruges der typisk færre timer på forberedelse og transport end på udebane. Spilles der kampe midt i ugen, bruges der flere timer på kampdeltagelse og mindre timer på træningsindsatsen. Dette er blot et eksempel på potentielle fejkilder, der gør det svært at angive et helt præcist gennemsnitligt ugentligt tidsforbrug.

Alligevel kan spillernes svar bruges. Hvis det antages, at sandsynlighederne for, at visse spillere overestimerer og andre underestimerer deres tidsforbrug, samt i hvilket omfang de gør det, er lige store i de enkelte grupper (sportsgrene, aldersgrupper, køn, kontrakttype osv.), kan der foretages sammenligninger på tværs af grupper.

6.2 GENNEMSNITLIGT UGENTLIGT TIDSFORBRUG PÅ SPORT OG CIVILT LIV

Spillerne er blevet bedt om at vurdere deres tidsforbrug på en række aktiviteter²¹ i en "normal" uge. Af Figur 6-1 fremgår det gennemsnitlige ugentlige tidsforbrug for alle spillere.

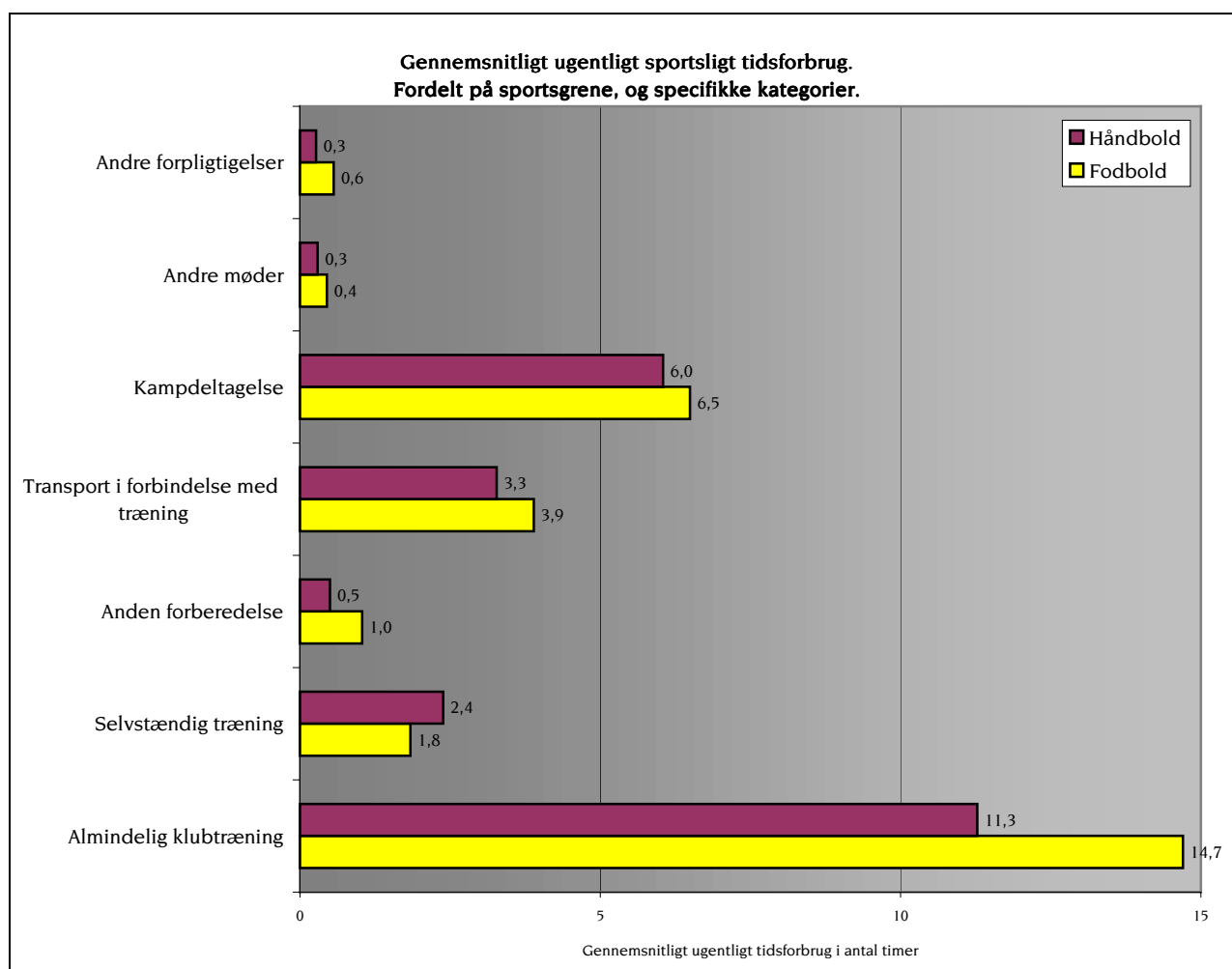

Figur 6-1: Spillerens tidsforbrug fordelt på en række kategorier.

Som det ses bruger den gennemsnitlige spiller 26,3 timer om ugen på sport og 21,7 timer om ugen på job eller uddannelse. Dette dækker dog over store forskelle mellem forskellige grupper af spillere.

Fodboldspillerne bruger i gennemsnit mere tid på næsten alle sportsrelaterede aktiviteter end håndboldspillerne (se Figur 6-2). Dette skyldes næppe, at fodbold generelt er mere træningskrævende end håndbold; men hænger derimod sammen med professionaliseringsgraden. Jo højere professionaliseringsniveau, jo højere tidsforbrug til træning. En stor andel af fodboldspillerne er fuldtidsprofessionelle, mens kun ganske få håndboldspillere ikke har et job eller tager en uddannelse ved siden af. Dette har selvfølgelig en betydning for, hvilke tidsmæssige vekslers klubberne kan trække på spillerne, og det influerer åbenbart på, hvor meget tid der kan bruges til sportsudøvelsen. Det eneste sportslige område, hvor håndboldspillerne i gennemsnit bruger mere tid end fodboldspillerne er selvtræning, hvilket formentlig hænger sammen med, at denne form for træning lettere lader sig indpasse i en civil karriere. Håndboldspillerne selvtræner således mere, fordi de ikke kan klubtræne i samme omfang som fodboldspillerne.

²¹ Kategorierne var yderligere specificeret i spørgeskemaet. Kategorien "Selvstændig træning" omfatter således "selvtræning uden for almindelig fastlagt klubtræning (løb, styrketræning o.lign.)". "Anden forberedelse" omfatter bl.a. "mental træning". "Kampdeltagelse" inkluderer "forberedelse, taktik og transport". "Andre forpligtigelser" er bl.a. "PR-arbejde og sponsorable".

Figur 6-2: Gennemsnitlig tidsforbrug fordelt efter sportsgren.

Der er ikke forskel i mandlige og kvindelige håndboldspilleres tidsforbrug til sportsrelaterede aktiviteter (se Tabel 6-1). Håndboldmændenes gennemsnitlige sportslige tidsforbrug adskiller sig ikke signifikant fra kvindernes.

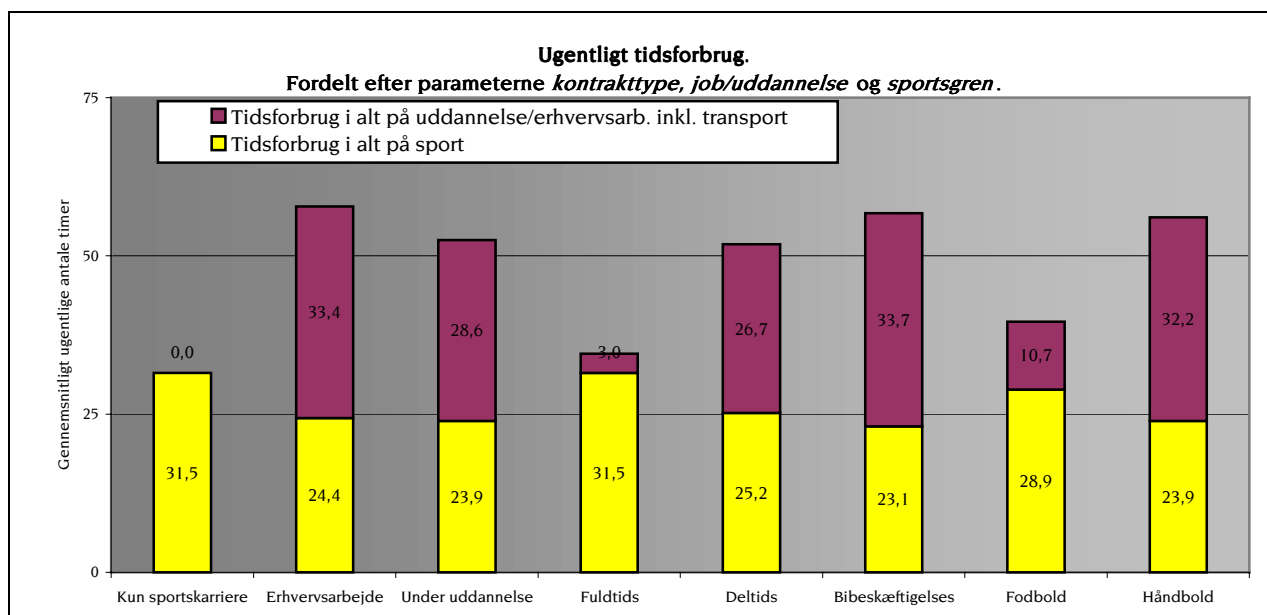
	Gennemsnitligt antal timer på sport pr. uge.
Håndboldkvinder	23,8
Håndboldmænd	24,0
Kun sportskarriere	31,5
Erhvervsarbejde	24,4
Under Uddannelse	23,9
Fuldtid	31,5
Deltid	25,2
Bibeskæftigelse	23,1
16-20 år	23,7
21-15 år	27,5
26-38 år	28,1
Fodbold	28,9
Håndbold	23,9

Tabel 6-1: Gennemsnitligt samlet antal timer på sport pr. uge.

I relation til undersøgelsens øvrige faste parametre (*sportsgren, alder, job/uddannelse* og *kontrakttype*) er der tydelige forskelle mellem de enkelte grupperinger. Spillere med "kun sportskarriere" og spillere med fuldtidskontrakt har klart større tidsforbrug på sport end de øvrige

grupper, og den yngste aldersgruppe bruger mindre end de øvrige. Dertil kommer, at håndboldspillerne som nævnt bruger færre timer end fodboldspillerne. I alle tilfælde er det forskellen mellem kontrakttyper, der er udslagsgivende. Det er således en logisk følge af, at de yngre spillere er mindre professionaliserede, at de bruger færre timer på sportsligt relaterede aktiviteter. Spillere på deltidskontrakt bruger i gennemsnit to timer mere om ugen end spillere på bibeskæftigelseskontrakt. Forskellen er forventelig; men måske ikke så stor som man skulle forvente ud fra forskellen i formelle kontraktlige forpligtelser.

Spillernes kontrakttype har på samme måde stor betydning for hvor meget tid, de bruger på job eller uddannelse. Det gennemsnitlige tidsforbrug på 21,7 timer (inklusive transport) dækker således over store forskelle mellem de enkelte spillere, og tendensen er nogenlunde "omvendt" i forhold til sportsligt tidsforbrug. Som det ses af Figur 6-3, bruger spillere med "kun sportskarriere" og fuldtidskontraktspillere hhv. ingen og nærmest ingen tid på job eller uddannelse. Omvendt bruger spillere på mindre professionaliserede kontrakter mere tid på den civile karriere.

Figur 6-3: Tidsforbrug fordelt efter øvrige faste parametre.

Spillere under uddannelse bruger gennemsnitligt fem timer mindre på civil karriere end spillere med erhvervsarbejde, hvilket kan sammenholdes med, at de to grupper bruger nogenlunde lige lang tid på de sportslige aktiviteter. Opgjort alene i tidsforbrug lader det altså til, at det er nemmere at uddanne sig ved siden af sportskarrieren end at arbejde.

Spillere med deltidskontrakt bruger i gennemsnit syv timer mindre om ugen på job/uddannelse end spillere på bibeskæftigelseskontrakt; men som nævnt to timer mere på sportsrelaterede aktiviteter.

At professionaliseringsgraden også spiller en rolle i forhold til forskelle mellem fodbold og håndbold er tydeligt. Den gennemsnitlige fodboldspiller bruger omkring ti timer om ugen på

job/uddannelse, mens det tilsvarende tal for håndboldspillerne er over 30 timer. Men selv, hvis man i sammenligningen ser bort fra de fuldtidsprofessionelle spillere - og kun sammenligner de to sportsgrene ved hjælp af spillere på deltids- og bibeskæftigelseskontrakter - lader det til, at håndboldspillerne bruger mere tid på job/uddannelse. Dette tjener til endnu engang at understrege professionaliseringsgradens indvirkning på tidsforbruget.

6.3 SAMMENLIGNING MED SUPER- OG SUBELITENS TIDSFORBRUG

Det er altid forbundet med usikkerhed at sammenligne med de tidligere undersøgelser af danske eliteidrætsudøvere. I dette tilfælde er det særlig nødvendigt indledningsvist at pointere usikkerhedsfaktorerne. Først og fremmest er der forskelle i spørgemåden. Da man ikke træner på samme måde i forskellige idrætsgrene er der stillet forskellige typer af spørgsmål. Det er derfor kun muligt at sammenligne et samlet ugentligt tidsforbrug på sport hhv. job-/uddannelsesmæssige aktiviteter. Dernæst er der også forskelle eksempelvis i forhold til ugentligt tidsforbrug på kamp-/konkurrencedeltagelse. Håndbold og fodbold er i modsætning til mange andre idrætsgrene kendetegnet ved at spillerne bruger tid på kampdeltagelse på ugentlig basis. Derfor er de blevet spurgt om at angive et antal ugentlige timer på denne aktivitet mens super- og subeliten ikke blev bedt om at angive et ugentligt tidsforbrug på konkurrencedeltagelse. Med disse forbehold in mente er det dog stadig muligt at se visse forskelle og ligheder mellem håndbold- og fodboldspillerne, og eliteidrætsudøverne i de tidligere undersøgelser.

Som tidligere nævnt bruger spillere i undersøgelsen gennemsnitligt 26,3 timer om ugen på sport. Heraf udgør kampdeltagelse 6,3 timer, hvilket efterlader i alt 20,2 timer til træning og anden sportslig forberedelse inklusiv transport. Til sammenligning angav subeliten i 2000 at bruge 23,2 timer på træning og anden sportslig forberedelse inklusiv transport, og det tilsvarende tal for supereliten i 1995 var 27,5 timer. En umiddelbar sammenligning kun af træningsmængde tyder altså på, at håndbold- og fodboldspillerne bruger mindre tid end supereliten og subeliten. Hvis spillerne tillægges den tid, de bruger på ugentlig kampdeltagelse, kommer tidsforbruget op i nærheden af superelitens tidsforbrug på ugentlig træning. Både supereliten og subeliten bruger imidlertid også tid på konkurrencedeltagelse²², og når dette medtages, er der næppe tvivl om, at fodbold- og håndboldspillernes samlede tidsforbrug på sport ikke overstiger subelitens, og at den er en god del mindre end superelitens.

Dette gælder for kontraktspillerne som helhed. Spillere med fuldtidskontrakt, som vel kvalitativt kan sammenlignes med supereliten, bruger i gennemsnit 31,5 timer ugentligt på sportsrelaterede aktiviteter. Heraf udgør de 7,0 timer kampdeltagelse, og tidsforbruget til træning og andre sportsrelaterede aktiviteter inklusiv transport er altså 24,5 timer. Det tilsvarende antal for supereliten i 1995 var 27,5 timer. Med de forbehold der er forbundet med at sammenligne tal fra to forskellige

²² Ifølge de respektive undersøgelser brugte supereliten i 1995 i gennemsnit i alt 47 dage om året på konkurrencedeltagelse, mens subeliten i 2000 brugte i gennemsnit 32 dage.

undersøgelser, kan det altså konkluderes, at fuldtidsansatte fodboldspillere træner ca. 3 timer mindre om ugen, end supereliten gjorde i 1995. Til gengæld bruger spillere med fuldtidskontrakter, hvilket er ensbetydende med den absolutte elite inden for dansk fodbold, gennemsnitligt 7 timer om ugen på kampdeltagelse, hvilket formentlig er en del mere end superelitens tidsforbrug på konkurrencer. Det kan nok forsigtigt konkluderes, at for idrætsudøvere på det absolutte topplan afviger fodboldspillernes tidsforbrug på sportsrelaterede aktiviteter ikke fra gennemsnittet inden for andre idrætsgrene. Håndboldspillernes tidsforbrug er derimod en del mindre.

Det kan synes paradoksalt, at selv om kontraktspillerne har bedre økonomiske vilkår og dermed har bedre muligheder for at bruge mere tid på træning end udøvere i de fleste andre idrætsgrene i Danmark, så træner mange af dem alligevel mindre og i hvert fald ikke mere end udøvere i andre idrætsgrene. Det hænger formentlig sammen med, at det ganske enkelt ikke er nødvendigt at træne mere, for som det fremgår af spillernes svar på andre spørgsmål er der nemlig kun ganske få spillere, der mener, at de ikke har nok træningstid (se kapitel 5).

Men det er ikke kun i forhold til tidsforbrug på træning, at spillerne i gennemsnit bruger mindre tid. Den udbredte professionalisering betyder også, at spillerne bruger væsentligt mindre tid på job/uddannelse end super- og subeliten. Subeliten brugte i gennemsnit 36,2 timer pr. uge, mens supereliten brugte ca. 30 timer på job/uddannelse (inklusiv transport) mens det tilsvarende tal for spillerne i denne undersøgelse som nævnt er 21,7 timer.

Samlet set bruger fodbold- og håndboldspillerne gennemsnitligt 42 timer i alt på træning og job/uddannelse. Superelitens samlede ugentlige tidsforbrug i 1995 var 58 timer. Subeliten i 2000 havde også et tidsforbrug på 58 timer. Selv om kontraktspillernes tidsforbrug til ugentlig kampdeltagelse tillægges, bliver differencen alligevel ti timer, og så er der endda ikke taget højde for, at også supereliten og subeliten bruger tid på konkurrencedeltagelse. Tallene viser altså, at kontraktspillerne gennemsnitligt har et betydeligt mindre tidspres i hverdagen end den øvrige hjemlige idrætselite.

Den altoverskyggende grund til dette er selvfølgelig, som før nævnt, den store grad af professionalisering - specielt blandt fodboldspillerne. At spillerne får penge for at dyrke deres sport betyder, at de ikke i samme omfang er nødsaget til at arbejde. Kontraktspillere med fuldtidskontrakt har et samlet ugentligt tidsforbrug på sport og job/uddannelse på i alt 34 timer, hvilket jf. ovenfor er 24 timer mindre end den gennemsnitlige superelite- og subeliteidrætsudøver, mens vilkårene for de kontraktspillere, der ikke har fuldtidskontrakter, mere ligner mere den øvrige idrætselite, dog således at særligt spillere på deltidskontrakt bruger mindre tid ugentligt på sportskarrieren og job/uddannelse tilsammen end super- og subeliten.

6.4 TIDSMÆSSIGT PRES

Ét er, at nogle spillerne har angivet at bruge meget tid på sportskarrieren og job/uddannelse. Noget andet er om de synes det er problematisk.

I spillerundersøgelsen blev spillerne bedt om at tage stilling til udsagnet: "Jeg er ofte tidsmæssigt presset i min hverdag!". Lidt over halvdelen er "Enig" eller "Meget enig", mens der er en tredjedel, der er "Uenig" eller "Meget uenig". Svarene fordeler sig nogenlunde jævnt over de forskellige svarkategorier, så noget kunne tyde på, at der er store forskelle mht., hvor tidsmæssigt presset, spillerne oplever deres situation, hvilket jo også passer med de talmæssige opgørelser ovenfor.

Tages spillernes kontraktforhold med i overvejelserne tydeliggøres det følte tidspres endnu mere. Kun 10,7% af spillere med bibeskæftigelseskontrakter er i varierende grad uenige i, at de er tidsmæssigt pressede. Den tilsvarende andel for de deltidsbeskæftigede er 21,8%, mens omvendt kun 15,1% af de fuldtidsprofessionelle i varierende grad erklærer sig enige i påstanden. Disse forskelle er nogle af de mest tydelige i undersøgelsen.

Håndboldspillerne føler sig mere presset end fodboldspillerne, hvilket delvis skyldes, at kun ganske få håndboldspillere er på fuldtidskontrakter. Men selv hvis spillere med fuldtidskontrakter udelades helt, er der forskelle at spore mellem håndbold- og fodboldspillere. De deltids- og bibeskæftigede håndboldspillere føler sig endnu mere tidspresset end de tilsvarende fodboldspillere, hvilket stemmer overens med, at de også i gennemsnit har angivet at bruge flere ugentlige timer på både sportslige aktiviteter og job/uddannelse.

6.5 RESTITUTION OG HVILE

En tidsmæssigt presset hverdag kan indebære, at spillerne ikke i tilstrækkelig omfang har mulighed for restitution og hvile. I spillerundersøgelsen blev spillerne om at vurdere deres behov for forbedring af mulighederne for restitution og hvile. Svarene tyder ikke på, at behovet er særlig udtalt, idet der er en stærkere tendens i retning af "Forbedring ikke nødvendig" end "Forbedring meget nødvendig". Kigges på de enkelte parametergrupper ses de samme tendenser som i tilfældet med spørgsmålet om tidspres: fuldtidskontraktspillerne har klart mindre behov for forbedringer på dette område end de andre kontraktspillere.

I interviewundersøgelsen giver alle fodboldspillerne udtryk for, at det er en behagelig tilværelse med god tid til restitution og hvile. Ligeledes nævner flere, at der er rig lejlighed til at se andre mennesker og venner/familier: *"Hvis man kigger på timetal er det ikke en speciel hård hverdag". "Der er oceaner af fritid"*.

Sidstnævnte fremhæver dog, at "fritiden er bundet", og flere unge spillere fremhæver, at sportskarrieren stiller krav til fritiden, der gør, at man ikke kan have en tilværelse som andre på samme alder, der ikke dyrker idræt på eliteplan.

For håndboldspillerne forholder det sig anderledes i den forstand, at man generelt lever en travl tilværelse, hvor man skal løbe stærkt for at få det til at hænge sammen. En gennemgående beskrivelse er, at man har en "skemalagt hverdag" hvor planlægning er nøgleordet, at man er nødt til at vælge nogle ting fra; men at det godt kan lade sig gøre, hvis man gider. Man lider naturligvis visse afsavn; men det opvejes af de gode sider ved elitehåndbolden:

"Da vi var af sted i december måned for at spille VM, så tænkte jeg ikke på alle de andre, der render rundt til julefrokoster og sagde: "det kunne jeg godt tænke mig", for man får nogle andre oplevelser".

Dette udsagn er i øvrigt karakteristisk for grundholdningen hos alle de interviewede spillere: tilværelsen som (deltid/fuldtids)-professionel er en tilværelse som man er meget tilfreds med. Sporten giver gode oplevelser, og fungerer samtidig som levebrød.

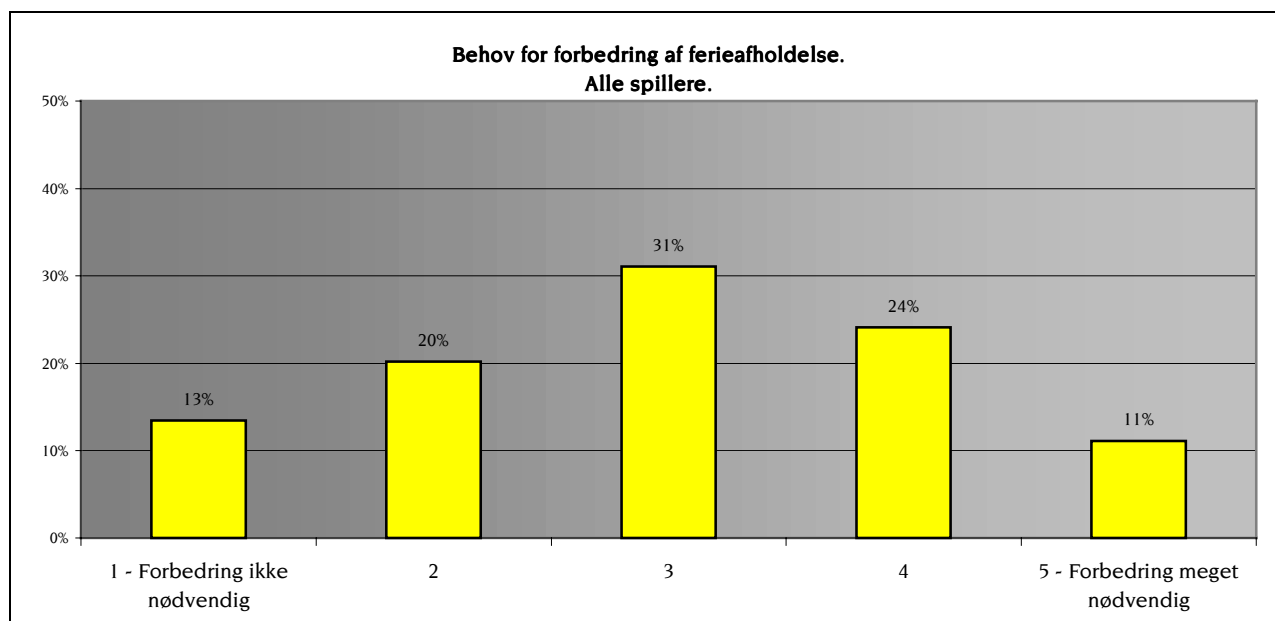
6.6 FERIE

Spillerne holder i gennemsnit fem ugers ferie om året. Dette dækker ligesom med tidsforbrug over større forskelle. Hovedparten (69%) holder ferie 3½-6 uger; men der er også tre spillere, som har svaret, at de slet ikke holder ferie. To spillere har angivet at holde 14 ugers ferie.

Fuldtidsprofessionelle har mere ferie end deltids- og bibeskæftede (hhv. 5,3, 4,8 og 4,9 uger), og fodboldspillere har mere ferie end håndboldspillere (hhv. 5,4 og 4,7 uger). Den mest markante forskel er imidlertid mellem mandlige og kvindelige håndboldspillere. Her er den gennemsnitlige forskel én uge (hhv. 5,2 og 4,2 uger).

Spillerne er endvidere blevet spurgt om deres behov for forbedring af mulighederne for ferieafholdelse. Det fremgår af Figur 6-4, at andelen af svar, der hælder mod "Forbedring meget nødvendig" kun marginalt er større end antallet af svar, der hælder mod "Forbedring ikke nødvendig", og selvom behovet for forbedringer således ikke er udtalt, er det væsentligt at pointere, at af samtlige spørgsmål om behovet for forbedringer er dette spørgsmål det, der har fået den højeste gennemsnitlige svarværdi af spillerne.

Der er en vis sammenhæng mellem antallet af ferieuger, og svarene på dette spørgsmål. Jo mere ferie man har desto mindre behov for forbedring. Der er dog ikke tale om en markant sammenhæng, og det må formodes, at der er andre årsager til, at der er et behov for forbedringer. Dette kunne eksempelvis være mere fleksibilitet, selvom dette nok er svært at ændre på. Fodbold- og håndboldklubber er i stigende udstrækning arbejdspladser, hvor ferien skal placeres på bestemte tidspunkter - udenfor sæsonen, og under hensyntagen til forberedelserne til denne.

Figur 6-4: Behov for forbedring af ferieafholdelse.

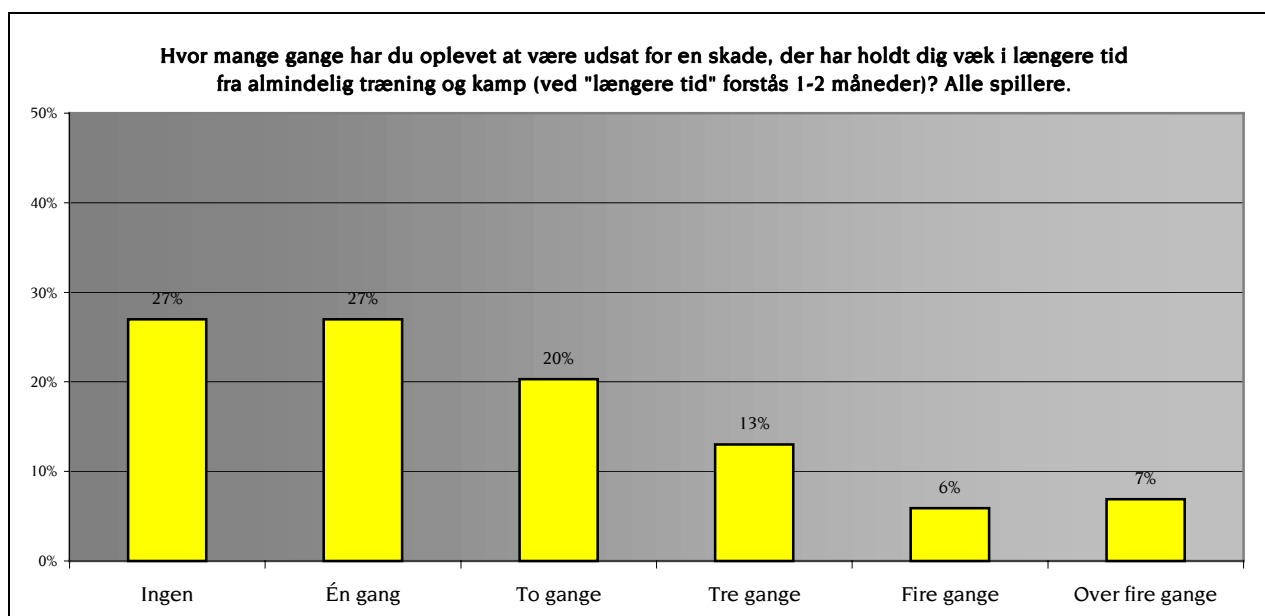
De opfølgende interview med spillere peger ikke på det store behov for forbedringer. Det gennemgående budskab er, at det fungerer rimeligt tilfredsstillende, som det er nu. Flere håndboldspillere fremhæver dog, at det er sværere for de spillere, der også spiller Europa Cup eller Champions League, og er med i landsholdssamlinger. Her kan der givet vis være spillere, der er presset så hårdt, at de ikke kan holde den ferie de måtte ønske. Spillernes udsagn peger dog på, at der de fleste steder er forholdsvis stor fleksibilitet med muligheder for at holde korte ferier, når der er turneringsfri, ligesom fodboldspillerne fremhæver de gode muligheder for at holde ferie i vinterpausen.

7. SKADER

Dette kapitel omhandler de skader, kontraktspillerne løber ind i, hvad der gøres ved dem, hvad der gøres for at undgå dem, og hvilke konsekvenser de har. Først belyses udbredelsen og antallet af skader. Dernæst ses på behandlingsapparatet samt, hvad der gøres for at behandle og forebygge skader, og hvor tilfredse spillerne og klubberne er med situationen. Det vurderes derefter, om skader i nogen grad kan forklares ved, at spillerne starter for tidligt igen efter en skade, at spillerne presses af deres klubber, og at den fysiske belastning som følge af træningsmængden og antallet af kampe fremprovokerer belastningsskader. Der ses på forskelle i kvindelige og mandlige håndboldspilleres skadesmønster. Endelig belyses skaders konsekvenser for sportskarrieren.

7.1 ANTALLET AF SKADER

Det fremgår af Figur 7-1, at næsten tre fjerdedele af kontraktspillerne (73%) én eller flere gange i løbet af deres karriere har været udsat for en skade, der har holdt dem væk fra træning og kampe i længere tid. Én fjerdedel af spillerne har oplevet dette tre eller flere gange.

Figur 7-1: Spillernes skader.

Der er flere håndboldspillere, der aldrig har været skadet - eller kun har haft én skade - end det gælder for fodboldspillere. Endvidere synes fodboldspillerne i højere grad end håndboldspillerne at klumpe sig om kategorierne "tre", "fire" og "mere end fire" skader. Samlet kan det således konstateres, at fodboldspillerne har - eller har haft - flere alvorlige skader end håndboldspillerne.

Der er ikke betydelige forskelle mellem de mandlige og kvindelige håndboldspilleres antal skader. Det skal imidlertid bemærkes, at håndboldkvinderne gennemsnitligt er yngre end håndboldmændene, hvilket kan indikere en tendentielt og marginalt højere skadesfrekvens blandt kvinder idet kvinderne ikke har spillet lige så længe som mændene, og derfor over et kortere tidsforløb har pådraget sig det samme antal skader som mændene.

Der er en klar sammenhæng mellem kontraktspillernes alder, og antal alvorlige skader. De yngste spillere har i klart mindre omfang været udsat for sådanne skader, hvilket ikke er underligt, da deres hidtidige karriereforløb er kortere.

Set i forhold til subeliten kan det konstateres, at denne undersøgelses spillere samlet set synes at være mere skadet, end subeliten var det i år 2000. Over halvdelen af subeliten (53,8%) havde således aldrig været udsat for alvorlige skader. Dette er tilfældet for kun godt en fjerdedel af fodbold- og håndboldspillerne. Denne forskel hænger vel delvis sammen med fodbold- og håndboldspillet sportslige karakter med kropskontakt, og dermed forbundne risici for knogle- led- og muskelskader. At fodbold- og håndboldspillerne har været mere skadet end subeliten kan dog også forklares ved, at fodbold- og håndboldspillerne dels starter tidligere på at dyrke deres sport, dels starter elitesatsning tidligere (jf. kapitel 2).

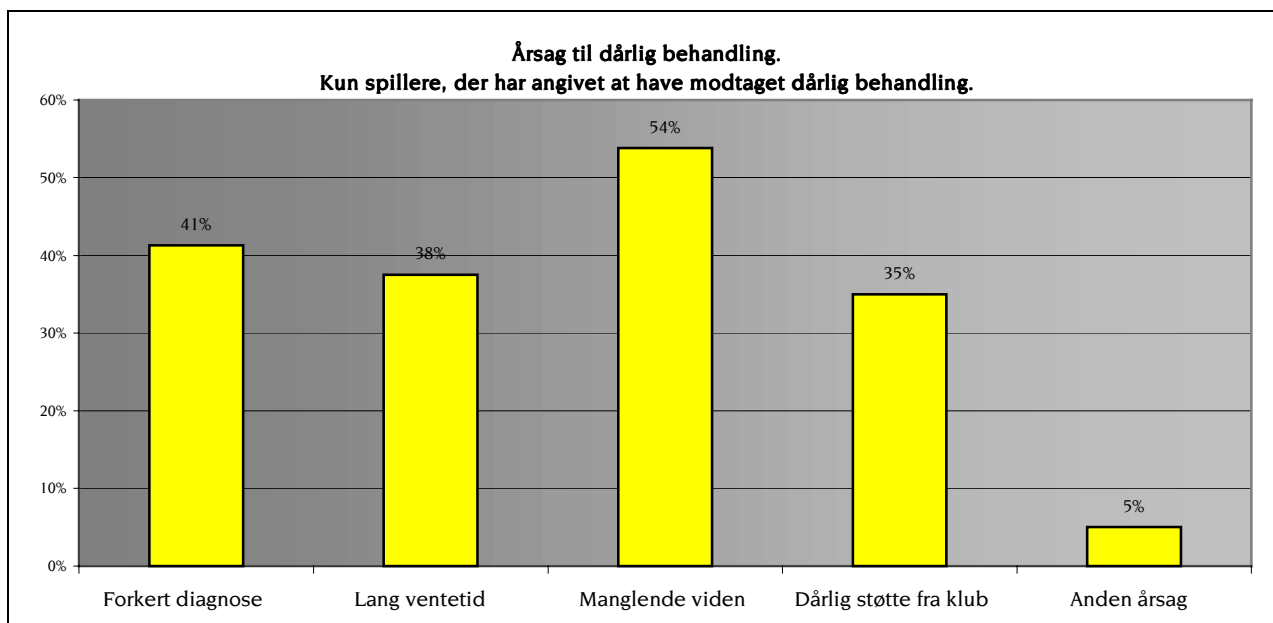
7.2 BEHANDLING AF SKADER

Det er naturligvis af afgørende betydning, at spillerne modtager den bedst mulige behandling af skader, når de indtræffer. I spillerundersøgelsen blev spillerne bedt om at angive, hvorvidt den behandling de har fået i forbindelse med deres skade(r) var tilstrækkelig god. Lidt over en fjerdedel (27,2%) af de spillere, der har været alvorligt skadet mindst én gang, mener ikke, at de har fået en tilstrækkelig god behandling. Der er en klart større andel af håndboldspillerne, der har været tilfredse med skadesbehandlingen end af fodboldspillerne.

Subeliten blev stillet det samme spørgsmål i subeliteundersøgelsen fra 2000. Det kan konstateres, at fodbold- og håndboldspillerne er mere tilfredse end subeliten var det med behandlingen i forbindelse med deres skader. Således svarede kun 47% af subeliteudøverne, at behandlingen var "tilstrækkelig god", mens det er tilfældet for 69,5% af kontraktspillerne. Forskellen dækker formentlig over et bedre skadesberedskab hos fodbold- og håndboldklubberne end det, der bliver stillet til rådighed for subelitens udøvere.

Hvad er årsagen til, at nogle kontraktspillere er utilfredse med den behandling, de har fået? Af Figur 7-2 kan ses, hvor store andele af spillerne der har angivet de anførte årsager til utilfredsheden.

Mere end halvdelen - af de spillere, der angiver at have modtaget dårlig skadesbehandling - finder, at behandlingen svigter på grund af manglende viden. Forkert diagnose og lang ventetid angives også ofte som årsager, og godt hver tredje finder, at de ikke blev støttet godt nok af deres klub. Det er især blandt spillere, der har været udsat for mange skader (mere end fire), at utilfredsheden er stor.

Figur 7-2: Årsag til dårlig skadesbehandling.

Når det gælder klubberne er der generelt tilfredshed med deres eget behandlingsapparat. Klubundersøgelsen viser således, at det er mindre en femtedel af klubberne, der ikke finder dette tilfredsstillende i forhold til behandlingsbehovet. Mange klubber (30%) svarer "Ja, alle tilfælde", mens flertallet af klubberne finder, at deres behandlingsapparat er tilfredsstillende "i de fleste tilfælde".

Næsten alle klubber har benyttet sig af det offentlige behandlingsapparat i tilfælde, hvor klubbens behandlingsapparat ikke har været tilfredsstillende. Klubberne er generelt tilfredse med det offentlige behandlingsapparat. 70% af klubberne har således svaret "Ja" til spørgsmålet. Hovedparten af disse svarer imidlertid "Ja, i nogle tilfælde" snarere end "Ja, i høj grad". Af kommentarerne fremgår det, at utilfredsheden er knyttet til, at der ofte er for lang ventetid i det offentlige, og blandt de klubber, der indgik i interviewundersøgelsen er der udstrakt brug af private behandlingstilbud, hvis deres eget behandlingssystem ikke er tilstrækkeligt. En fodboldleder begrundet dette med, at *"Det offentlige system slet ikke er gearet til eliteidræt"*. Klubberne stiller så høje krav til hurtig og effektiv behandling af deres professionelle spillere, at aftaler med private klinikker opleves som en nødvendighed:

"Det har noget med det offentlige system at gøre; men omvendt kan man også sige, at selvfølgelig kan det offentlige ikke honorere de krav vi stiller. Hvis det sker om lørdagen, så skal vedkommende spiller egentlig kunne opereres om søndagen. Og det kan vi jo ikke forlange af det offentlige system (...). Men det har meget at gøre med det offentlige system (...) vi kan jo ikke have, at en spiller der skal opereres for menisk eller korsbånd skal vente 3 måneder. Det kan vi jo ikke bruge til noget".

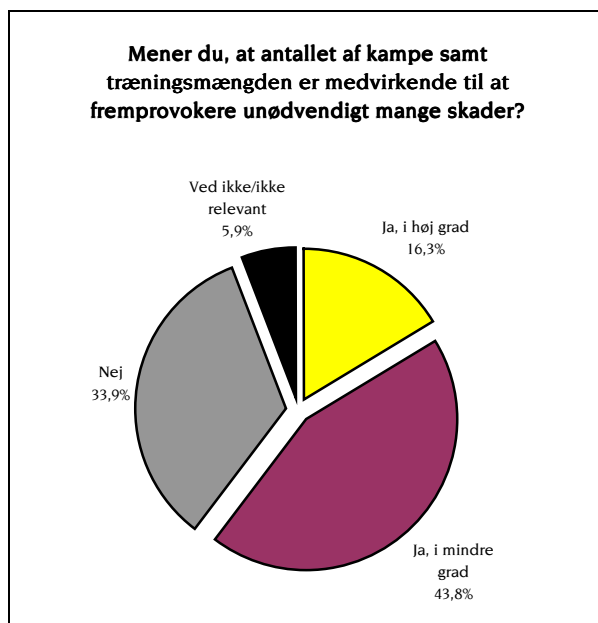
Spillerne har i spillerundersøgelsen svaret på et spørgsmål om behovet for forbedring af skadesforebyggelse og skadesbehandling. Svarene viser at der tilsyneladende er et mindretal, der oplever et stort behov for forbedring på dette område, mens flertallet ikke finder, at det er særlig

nødvendigt, dog således at forbedringsbehovet er klart stigende med antallet af alvorlige skader som spillerne har været udsat for.

Både supereliten i 1995 og subeliten i 2000 blev stillet overfor det samme spørgsmål. Det er bemærkelsesværdigt, at svarfordelingen i de tre undersøgelser ligner hinanden meget. Bemærkelsesværdigt fordi håndbold- og fodboldspillerne, som nævnt, har en højere skadesfrekvens. Dette kan tages som endnu et udtryk for, at det forebyggelses- samt behandlingsberedskab fodbold- og håndboldspillerne har til deres rådighed generelt er forholdsvis godt og formentlig bedre end det supereliten og subeliten havde til deres rådighed.

7.3 FOR TIDLIG OPSTART, FOR MANGE KAMPE OG FOR MEGET TRÆNING?

Næsten to tredjedele af spillerne (65%) i undersøgelsen har på et tidspunkt i deres karriere startet for tidligt efter en skade. 32% angiver, at det har de aldrig gjort. Spillerne blev bedt om at angive årsagen til den for tidlige start. Langt størstedelen af spillerne (86%) angiver, at det er deres egen skyld, at de er startet for tidligt. En del af spillerne har da også valgt at kommentere besvarelsen med udsagn om, at når man har ambitioner så vil man gerne hurtigt i gang, ligesom flere har skrevet at de ikke vil svigte klubben og holdkammeraterne. Interessant er også, at over en tredjedel af spillerne (36%) angiver, at klubben har presset dem til at starte for tidligt. Det skal medtages at langt de fleste af disse også har angivet, at det var deres egen skyld, og der må således være tale om en kombination af flere forhold. En relativ beskedent andel af spillerne (13%) angiver, at det var dårlig rådgivning, der var årsagen til, at de startede for tidligt.

Figur 7-3: Sammenhæng mellem træningsmængde samt antallet af kampe og skadesniveau.

I spillerundersøgelsen blev spillerne bedt om at tage stilling til, i hvilken udstrækning antallet af kampe samt træningsmængden er medvirkende til at fremprovokere unødvendigt mange skader.

Det fremgår af Figur 7-3, at over halvdelen af spillerne (60%) svarer, at der er en sammenhæng mellem det sportslige aktivitetsniveau og antallet af unødvendige skader, og 16% svarer, at det "i høj grad" er tilfældet.

Spillerne blev også spurgt om deres personlige erfaringer med belastningsskader som følge af antallet af kampe og træningsmængden. Næsten otte ud af ti spillere har angivet, at de i varierende grad har været udsat for dette. Der er ingen sammenhæng mellem, hvor mange alvorlige skader de har været udsat for, og om de har været udsat for belastningsskader. Således har næsten en femtedel af de spillere, der har været alvorligt skadet mere end fire gange, aldrig været udsat for belastningsskader. Omvendt har tre fjerdedele af de spillere, der angiver at de aldrig har haft afbæk i karrieren som følge af alvorlige skader, haft belastningsskader. Spillerne sonderer således i et vist omfang mellem belastningsskader og mere alvorlige skader. Og det lader til, at selvom belastningsskader kan være alvorlige nok - og åbenbart er meget hyppige - holder de sjældent spillerne væk fra spillet i mere end en måned, hvilket var kriteriet for at være alvorligt skadet i spørgeskemaets spørgsmål herom.

Klubundersøgelsen viser, at de fleste af klubberne (59%) ikke finder, at antallet af kampe og træningsmængden fremprovokerer unødvendigt mange skader. Kun én enkelt af klubberne svarer "Ja, i høj grad" til dette spørgsmål. Af klubbernes kommentarer i spørgeskemaet fremgår det, at man delvis betragter det som en "erhvervsrisiko":

"I fodbold på top-eliteniveau kommer der belastningsskader - men ikke "unødvendigt" mange".

Klubberne er også blevet spurgt, om i hvilken grad de oplever det som et problem, at spillerne bliver udsat for overbelastningsskader. Næsten halvdelen af klubberne svarer, at det "kun er et problem for få spillere, som ofte er skadet. 30% oplever, at det "sjældent er et problem".

Det fremhæves også, at det ikke er noget problem, hvis man træner rigtigt. Hvad angår doseringen af træningsmængden, viden om specifikke træningsmetoder etc. er klubberne tilsyneladende midt i en udviklingsfase, hvor man prøver at forøge sin viden og kompetence. En håndboldleder siger om det at afsætte ressourcer til en fysisk træner og lave forskellige former for special- og balancetræning: "*Pengene lader til at være givet godt ud*" - underforstået, at det også har haft en effekt i form af færre skader. Denne pointe kommer også frem hos en af sportsdirektørerne i fodbold, Her skønnes antallet af overbelastningsskader at være faldet betydeligt efter ansættelse af en fysisk træner, ligesom man efterhånden også har mere viden om hvordan træningsmængder og intensitet kan tilpasses såvel truppen som den enkelte spiller.

Det er spillerne tilsyneladende enige i. I interviewundersøgelsen fremhæves det af især håndboldspillerne, at deres respektive klubtrænere er dygtige til at aflæse symptomer på nedslidning og overbelastning således, at træningsmængden bliver doceret rigtigt.

Fodboldspillerne fremhæver, at der i klubberne efterhånden er stor viden om skader, og at der bliver afsat mange ressourcer til at forebygge og behandle dem.

Interviewene giver ikke indtryk af, at spillerne af klubben blev presset unødigt. Dette opfattes som hårdt; men nødvendigt.

"Mange bliver slidt ekstremt hårdt. Og de kommer også til at mærke det når karrieren stopper engang. Men jeg har det sådan (...) det er elitesport vi dyrker og der er nogen omkostninger forbundet med det. Det kan jeg også se gennem mit studie; at udsætte sin krop for så hårde belastninger gennem mange år, det koster. Men det er det, man er gået ind til, synes jeg".

Nogle af de "ældre" spillere fremhæver, at det tit er et spørgsmål om, at de yngre spillere selv skal blive bedre til at sige fra, hvis de er småskadede. Skadesforebyggelse er med andre ord også et individuelt ansvar. En håndboldspiller udtrykker det således:

"Der er også en sammenhæng mellem flere fysioterapeuter og flere skader, at spillerne skal pakkes ind i vat, og stiller krav om behandling af det ene og det andet, i stedet for også selv at tage et ansvar. Jeg tror ikke, der er mange trænere der i ramme alvor vil kræve, at man træner med for fuld damp, hvis man kommer og siger, at man er kørt helt ned".

I henseende til skader er der en tydelig forskel mellem fodbold og håndbold. Klart flere håndboldspillerne mener, at der "i høj grad" er en sammenhæng mellem træningsmængde samt kampaktivitet og antallet af unødvendige skader (håndbold: 22%; fodbold: 13%). Årsagen til dette er, at de kvindelige håndboldspillere i langt større omfang finder, at dette "i høj grad er tilfældet" mens håndboldmændenes svar tilsvarende fodboldspillernes. Omkring en tredjedel af de kvindelige kontraktspillere svarer "i høj grad", mens det kun er tilfældet for 13% af mændene. Fire ud af fem kvindelige håndboldspillere angiver endvidere, at de selv har været udsat for belastningsskader som følge af et stort antal kampe og stor træningsmængde, og en fjerdedel finder, at dette "i høj grad" har været tilfældet. Dette er lidt større andele end hos de mandlige håndboldspillere og fodboldspillerne. Det er altså tydeligt, at de kvindelige håndboldspillere i betydeligt større omfang end mændene finder, at det høje sportslige aktivitetsniveau fremprovokerer unødvendigt mange skader, og at de har åbenbart selv været udsat for belastningsskader i lidt højere grad, end det har været tilfælde for mændene.

I de senere år har der bl.a. i sportspresen været fokus på det forhold, at der synes at være en vis overhyppighed af knæskader i kvindehåndbolden herhjemme. Endvidere kan man af mediernes omtale få det generelle indtryk, at kvinder har flere og alvorligere skader end mænd (i hvert fald inden for håndbold). Umiddelbart tyder denne undersøgelses resultater ikke på, at forskellen er så stor mht. skader, der har betydet alvorlige afbræk i karrieren. Som tidligere nævnt er andelen mandlige håndboldspillere, der har oplevet sådanne skader, lige så stor som blandt kvindelige håndboldspillere, der dog har haft en kortere elitekarriere og således har "opnået" samme antal skader som mændene på kortere tid. Der synes med andre ord at være en vis modstrid mellem

den konstaterede forskel i skadesomfang og forskellen i holdning til skader. Kvindelige håndboldspillere er en smule mere skadesramt end mændene, men de synes i langt højere grad end mændene, at unødvendigt mange skader fremprovokeres af de mange kampe og den store træningsmængde.

Hvad er årsagen til denne forskel? Er det fordi kvinderne "piver" eller brokker sig mere end mændene? I det omfang der er noget om det, siger det måske snarere noget om, at normen for hvad der er et acceptabelt eller "nødvendigt" skadesniveau er anderledes hos kvinderne end hos mændene, og det er i givet fald jo langt fra indlysende, at mændenes tærskel er mere rimelig end kvindernes. En anden mulig forklaringsgrund kunne være, at mændene ikke mener deres skader opstår på grund af et sammenpresset program; men derimod af andre årsager, som der ikke spørges til i spørgeskemaet. En tredje mulig forklaring kunne være, at der som følge af skader er større frafald blandt eliten hos kvinderne, og at de der oplever problemet stærkest således ikke har været med i populationen, hvor det jo kun er aktive spillere, der er blevet spurgt om de har været udsat for alvorlige skader, der har betydet afbræk i karrieren.

En del af årsagen kan også være mangel på viden på det idrætsmedicinske og træningstekniske område, således som en af håndboldlederne giver udtryk for:

"Håndboldsporten har et problem i forhold til uddannelsen af vores trænere. De mangler en viden i at træne spillerne fysisk. Ikke taktisk og teknisk. Der er alt for mange korsbåndsskader i kvindehåndbold. Vi har været forskånet for dette, og det hænger delvist sammen med, at vi træner lidt anderledes. Men kvinderne er helt anderledes. Vi vil bruge mere tid på at finde ud af, hvor forskellene mellem kvinder og mænd ligger. Vi skal opbygge og tilegne os mere viden (...). Vi skal til at basere vores fremtidige træning på statistik og viden. Vi ved ikke nok".

Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at aldersgruppen 16-20 år i betydeligt højere grad end de to ældre aldersgrupper finder, at unødvendige skader fremprovokeres af antallet af kampe samt træningsmængden. Endvidere er der en større andel af de 16- til 20-årige, der angiver at have været udsat for belastningsskader af denne grund. Dette kan umiddelbart forekomme mærkeligt, eftersom de ældre aldersgrupper har haft en længere elitekarriere og dermed har haft flere anledninger til at få belastningsskader. Der kan være tre forklaringer. For det første er der relativt flere håndboldkvinder i denne aldersgruppe, og kønsforskellen i svarene afspejles således i svarfordelingen fordelt på aldersgrupper. For det andet kan det være, at de yngre spillere er mere opmærksomme på problemet, og opfatter flere skader som belastningsskader. For det tredje kan det skyldes, at belastningsniveauet på dette alderstrin er for stort i forhold til spillernes udviklingsniveau.

7.4 SKADERS KONSEKVENSER FOR SPORTSKARRIEREN

Langt hovedparten af spillerne har altså været udsat for belastningsskader og for skader, der har betydet, at de har måttet holde sig væk fra træning og kampe i længere tid. Oplever de deres skader som noget, der har hæmmet deres sportskarriere?

Det er spillerne blevet bedt om at tage stilling til, og næsten halvdelen (47%) af de spillere der haft alvorlige skader svarer bekræftende. Hver femte finder, at dette "i høj grad" er tilfældet. Denne andel er klart større for fodboldspillerne (28%) end håndboldspillerne (12%).

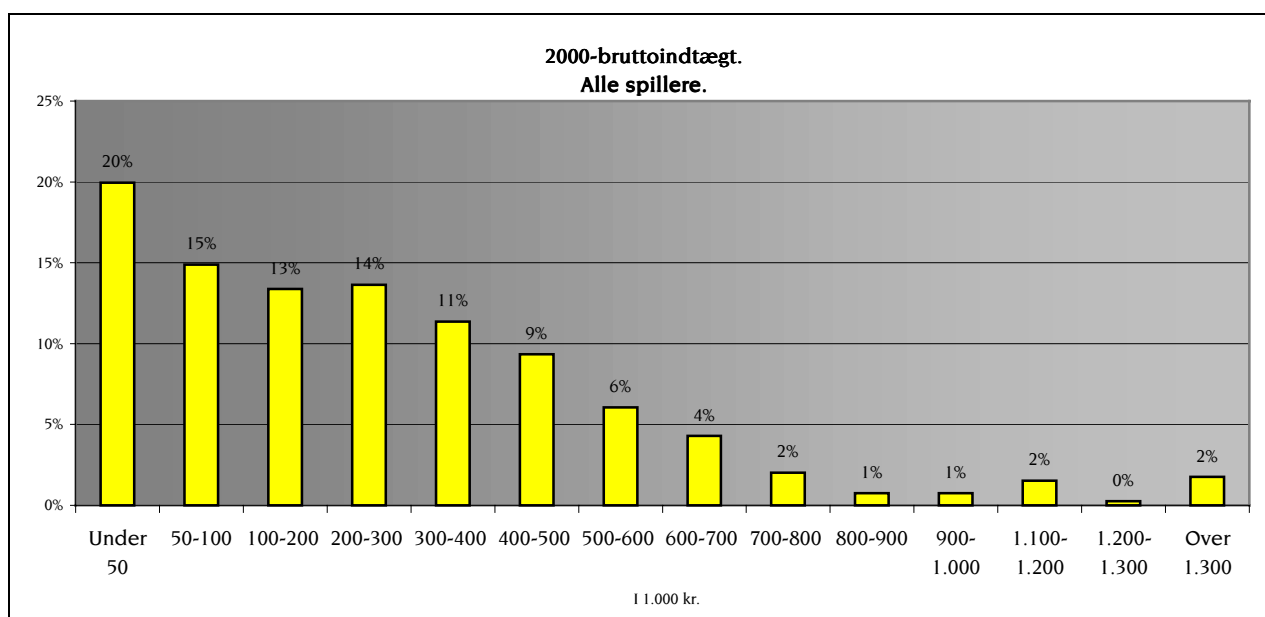
Dette stemmer godt overens med, at fodboldspillerne oplever flere alvorlige skader end håndboldspillerne. Dette kan hænge sammen med, at man bliver mere hæmmet i karrieren af skader, jo højere aktivitets- og professionaliseringsniveau, der er tale om. En fuldtidsprofessionel spiller er således mere afhængig af at kunne spille, da det oftest er den eneste erhvervmæssige aktivitet, hvorimod spilleren med erhvervskarriere ved siden af formentlig ikke i samme højere grad føler, at det er et problem i fald skaden indtræffer.

8. ØKONOMISKE OG FORSIKRINGSMÆSSIGE FORHOLD

I dette kapitel ses nærmere på spillernes økonomiske indtjening, herunder spillernes bruttoindtægt, dens opdeling på forskellige indtægtskilder og de sportsrelaterede indtægters andel af bruttoindkomsten. Der ses endvidere på deres sponsorer udbetalt i form af naturalier (eksempelvis sportstøj, helt eller delvis fri bolig eller fri bil). Der ses til slut på arbejdsløshedsforsikring og andre forsikringsforhold. Både med hensyn til indtægtsforhold og medlemskab af A-kasse sammenlignes med normalbefolkningen.

8.1 SPILLERNES BRUTTOINDTÆGT OG INDTÆGTSKILDER²³

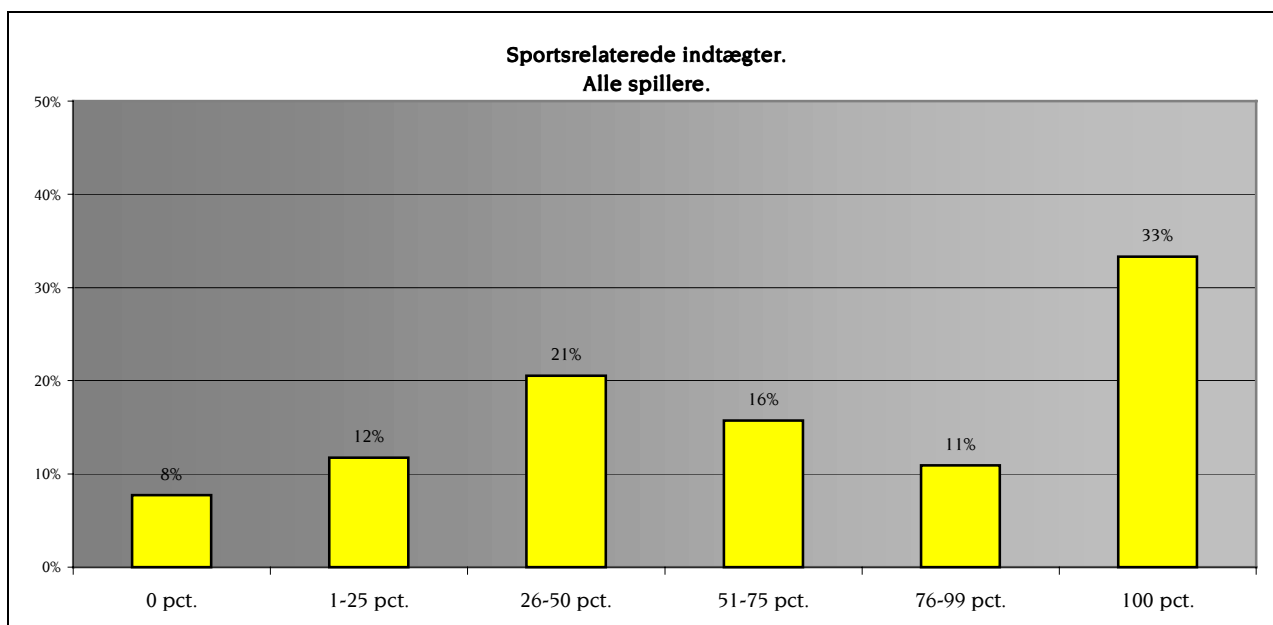
Den gennemsnitlige indkomst for alle spillere i undersøgelsen er beregnet til 288.000 kr., hvilket dækker over store forskelle mellem de enkelte spillere. Som det fremgår af Figur 8-1, oplyser omkring hver femte spiller, at deres årlige indtægt er under 50.000 kr. Lidt over halvdelen tjener mere end 200.000 kr. Lidt under en femtedel tjener mere end 500.000 kr., og enkelte spillere angiver at tjene over 1,3 million kr. Imidlertid er der store forskelle mellem svarene fra forskellige grupper af spillere. Det er der flere årsager til. Først og fremmest spiller professionaliseringsgraden en stor rolle, hvilket indebærer store forskelle mellem de to sportsgrene. Også spillernes alder har betydning. Disse forskelle uddybes nedenfor.

Figur 8-1: 2000 bruttoindtægt. Alle spillere.

Men, hvor kommer indtægten fra? For at kunne afklare dette, blev spillerne bedt om at angive forskellige indtægtskilders procentvise andel af den samlede indtægt. Svarene viser, at lidt under to tredjedele af alle spillernes indtægter i gennemsnit stammer fra sportsrelaterede kilder, primært

aflønning fra klubben. Også her er der af indlysende grunde store forskelle mellem spillernes svar. Størstedelen af de fuldtidsprofessionelles indtægter kommer fra sportsrelaterede kilder, mens spillere der uddanner sig eller arbejder ved siden af sportskarrieren får en del af deres indtægt herfra. Dette fremgår indirekte af Figur 8-2. Som det ses er det for en tredjedel af spillernes gældende, at deres indtægt udelukkende stammer fra sportsudøvelsen. 60% af spillerne har mere end halvdelen af deres indtægt fra sportsudøvelsen, mens de sportsrelaterede indtægter for omkring en femtedel af spillerne kun udgør 25% eller derunder.

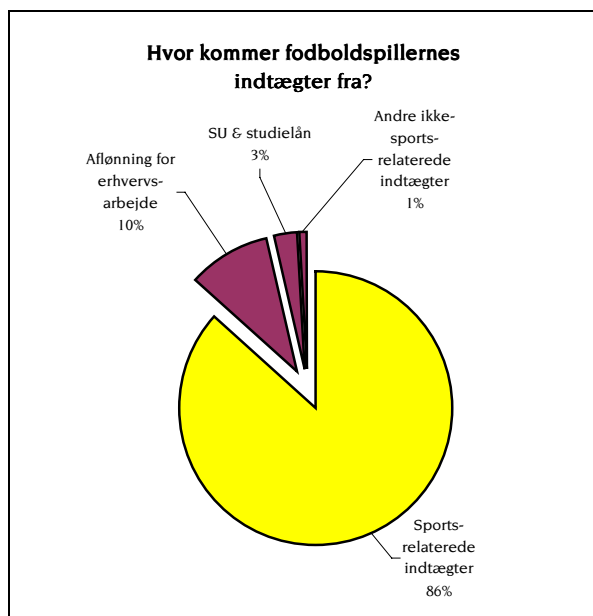

Figur 8-2: Spillernes sportsrelaterede indtægter.

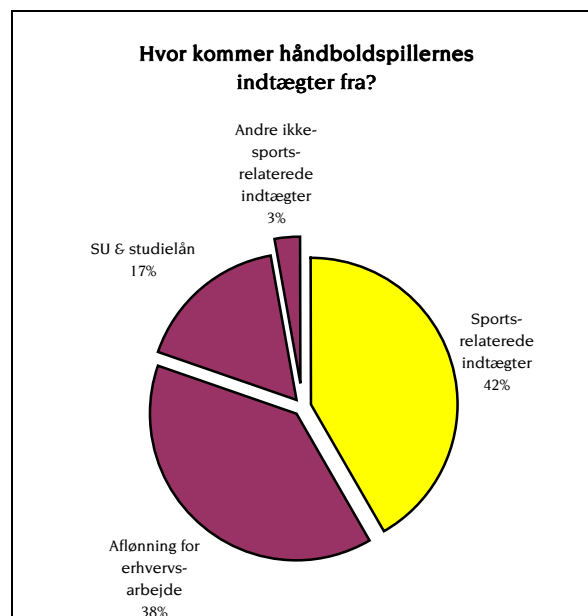
Som nævnt er der store forskelle mellem de to sportsgrene både i forhold til indtægtsniveau og indtægtskilder. Fodboldspillerne tjener væsentligt mere end håndboldspillerne, også selv om indtjening fra eventuelt erhvervsarbejde medregnes i bruttoindtægten. Gennemsnittet for fodboldspillerne er beregnet til at være: 396.000 kr. mens gennemsnitsindtægten for håndboldspillerne kun er godt halvt så høj: 201.000 kr.

Kigges der nærmere på, hvorfra indtægterne stammer, fremkommer en af de mest tydelige indikatorer på de to sportsgrenes (meget) forskellige professionaliseringsgrader. Som det ses af Figur 8-3 & Figur 8-4 stammer størstedelen af fodboldspillernes indtægter fra sportsrelaterede kilder, mens over halvdelen af håndboldspillernes indtægter stammer fra ikke sportslige aktiviteter. Professionaliseringsgradens indvirkning bliver endnu tydeligere, hvis dette også opgøres på kontrakttyper.

²³ Denne undersøgelses oplysninger om spillerindtægter er udelukkende baseret på spillernes egne svar på et spørgsmål om bruttoindtægt i år 2000. Undersøgelser, der bygger på de adspurgtes egne angivelser, rummer altid et usikkerhedsmoment i forhold til validiteten af svarene. I tilfældet med indtægter er det dog væsentligt at tydeliggøre usikkerhedsfaktoren idet erfaringer fra tidligere undersøgelser viser, at respondenter ofte svarer usikkert på spørgsmål om indtægtsforhold.

Figur 8-3: Indtægtskilder, fodboldspillere.

Figur 8-4: Indtægtskilder, håndboldspillere.

Spillere med fuldtidskontrakt tjener godt 530.000 kr. i gennemsnit. En fuldtidsprofessionel fodboldspiller tjener i gennemsnit 534.000 kr. Gennemsnittet ligger godt 100.000 kr. lavere for fuldtidsprofessionelle håndboldspillere, om end dette tal skal læses med forbehold, da der kun indgår ganske få fuldtidsprofessionelle håndboldspillere i undersøgelsen. Tallene fremgår af Tabel 8-1, der også viser indtægten for spillere på deltids- og bibeskæftigelseskontrakt samlet og fordelt på fodbold og håndbold. Deltidsprofessionelles indtægter er gennemsnitligt ret beskedne. Årsindtægten er 220.000 kr. Heraf udgør de sportsrelaterede indtægter omkring 60%. Håndboldspillere på deltidskontrakt tjener mere end deltidsprofessionelle fodboldspillere; men kun fordi deres ikke-sportsrelaterede indtægter er langt større. For fodboldspillere på deltidskontrakt udgør den sportsrelaterede indtægt næsten tre fjerdedele. For håndboldspillere er det ikke meget mere end halvdelen. Fodboldspillere på bibeskæftigelseskontrakt tjener kun 67.000 kr. i gennemsnit. Heraf udgør kontraktindtægten langt hovedparten. Årsagen til dette er, at langt de fleste fodboldspillere med denne kontrakttype er unge under 20 år.

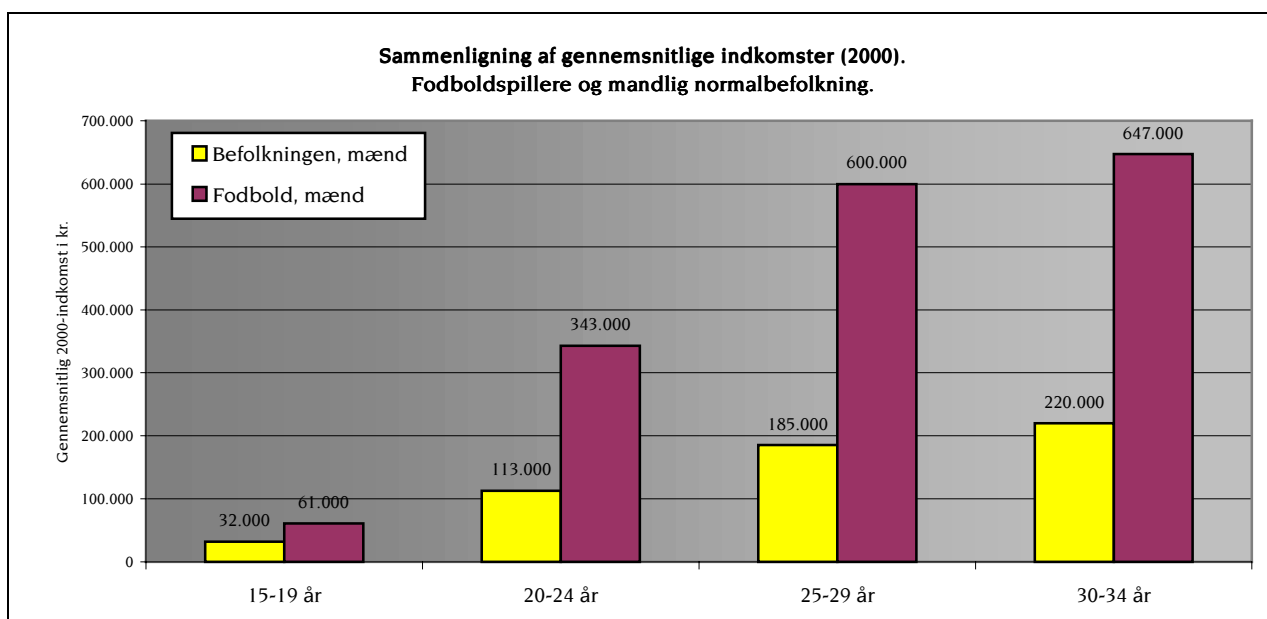
	Gennemsnitlig samlet indtægt	Heraf sportsrelaterede indtægter
Fuldtids	529.000	505.000
Deltids	220.000	131.000
Bibeskeftigelses	139.000	55.000
Fodbold, fuldtids	534.000	510.000
Fodbold, deltids	202.000	147.000
Fodbold, bibeskæftigelses	67.000	49.000
Håndbold, fuldtids	438.000	404.000
Håndbold, deltids	229.000	122.000
Håndbold, bibeskæftigelses	163.000	57.000

Tabel 8-1: Gennemsnitlige indtægter og indtægtskilder, fordelt efter kontrakttype og sportsgren.

For alle grupper af fodboldspillerne gælder det generelt, at en relativt lille andel af indtægten stammer fra erhvervsarbejde og andre ikke-sportsrelaterede indtægtskilder. De har i forhold til håndboldspillerne større sportsrelaterede indtægter, men tjener til gengæld langt mindre ved siden af. Dette kunne afspejle, at det i fodbold er muligt at klare sig for indtægten som deltidsbeskæftiget, og at det er vanskeligt at kombinere en tilværelse som kontraktspiller i fodbold med job/uddannelse, mens dette omvendt understøttes og anses for normalt i håndboldmiljøet.

Kigges alene på håndboldspillerne viser det sig, at mændene tjener mere i gennemsnit end kvinderne. Årsagen til dette er ikke alene, at kvinderne er gennemsnitligt yngre end mændene. Sammenlignes kun relevante aldersgrupper tjener mændene stadig mere. Forskellen er heller ikke alene begrundet i, at mændene tjener mere i det civile liv end kvinderne. Undersøgelsens resultater peger derimod på, at mændene for de 16- til 25-åriges vedkommende både tjener mere i det civile liv *og* får mere løn udbetalt fra klubberne end kvinderne. Det kan undre, at kvinderne ikke har en større indtjening fra klubberne i alle aldersgrupper, idet den kvindelige liga ofte regnes for at være mere professionaliseret end den mandlige.²⁴

8.2 KONTRAKTSPILLERNE INDKOMST SAMMENLIGNET MED NORMALBEFOLKNINGEN

Figur 8-5: Gennemsnitlige indkomster 2000. Fodboldspillere og normalbefolkningen.

Kilde: statistikbanken.dk og Danmarks Statistik.

Figur 8-5 viser de gennemsnitlige indkomster for kontraktspillere i dansk fodbold og for normalbefolkningen. Det fremgår, at fodboldspillerne tjener langt mere end gennemsnittet af normalbefolkningen (kun mænd). Det gælder for alle aldersgrupper. Forskellen er relativt mindst for den yngste aldersgruppe, hvor fodboldspillerne "kun" tjener omtrent dobbelt så meget som normalbefolkningen. For de tre øvrige aldersgrupper tjener fodboldspillerne omtrent tre gange så

²⁴ Mulige forklaringer kan dels være, at svarandelen fra spillerne i nogle af de mest professionaliserede kvindelige håndboldklubber er lille, ligesom det virker rimeligt at antage at nogle af de kvindelige håndboldspillere, der har de største lønninger er udenlandske spillere, der ikke indgår i denne undersøgelses population af spillere.

meget som normalbefolkningen. De store forskelle afspejler professionaliseringen af dansk fodbold de seneste ti år, der har betydet, at spillerlønninger er hoppet i vejret, ligesom langt flere spillere i dag har fuldtidskontrakter.

Også håndboldspillerne tjener mere end normalbefolkningen (Tabel 8-2). Det gælder for alle aldersgrupper. Forskellen er dog ikke så stor som for fodboldspillerne. Hvor de yngste kun tjener lidt mere, er indtægten for de tre øvrige aldersgrupper tæt ved at være dobbelt så stor. Billedet er stort set det samme for kvindelige og mandlige håndboldspillere.

	15-19 år	20-24 år	25-29 år	30-34 år
Befolkningen, mænd	32.000	113.000	185.000	220.000
Håndbold, mænd	43.000	209.000	321.000	366.000
Befolkningen, kvinder	22.000	78.000	131.000	155.000
Håndbold, kvinder	27.000	134.000	252.000	310.000

Tabel 8-2: Gennemsnitlige indkomster 2000. Håndboldspillere og normalbefolkningen.

Kilde: statistikbanken.dk og Danmarks Statistik.

8.3 SPONSORATER I FORM AF NATURALIER

Lidt over halvdelen af spillerne modtager sponsorater i form af naturalier (f.eks. sportstøj, helt eller delvis fri bolig samt fri bil). Andelen er her klart større blandt håndboldspillerne (67%) end fodboldspillerne (42%). At det forholder sig således, kan ikke anses for overraskende. Da pengene til lønninger i håndbold er væsentligt lavere end i fodbold, aflønnes håndboldspillere formentlig i højere udstrækning end fodboldspillerne i naturalier. Spillerne er blevet bedt om at anslå værdien af sådanne sponsorater. Den er i gennemsnit beregnet til at være godt 13.000 kroner. Der er stor spredning. Den højeste anslåede værdi er 120.000 kroner. Spredningen skyldes, at der i nogle tilfælde er tale om fri bil og bolig, der eksempelvis af én enkelt spiller angives til at udgøre en værdi på godt 10.000 kr. månedligt.

8.4 ARBEJDSLØSHEDSFORSIKRING

Under en fjerdedel af alle spillerne er medlem af en A-kasse. Dette skal ses i sammenhæng med den høje andel af spillere under uddannelse, der endnu ikke er en del af arbejdsstyrken og derfor ikke har behov for A-kassemedlemskab.

De spillere, der er en del af arbejdsstyrken, omfatter dels spillere med erhvervsarbejde ved siden af sportskarrieren dels spillere kun med sportskarrieren, hvoraf langt de fleste er fuldtidsprofessionelle. Mellem disse to grupper er der en ret markant forskel i andelen af spillere med A-kasse medlemskab. Mens 43% af spillere med erhvervsarbejde er medlemmer, er dette kun gældende for hver femte af de spillere, der kun har sportskarrieren.

Der er sammenhæng mellem alder og medlemskab.²⁵ Som det fremgår af Tabel 8-2, er der en entydig tendens til, at andelen af forsikrede spillere stiger med alderen. En nærliggende forklaring kunne være, at spillerne med alderen bliver mere opmærksomme på risikoen for arbejdsløshed i takt med, at man måske etablerer sig med familie, fast ejendom eller lignende.

Parametergrupper	Aldersgrupper	A-kasse medlemmer
Kun sportskarriere	20-24 år	5,1%
	25-29 år	16%
	30-34 år	50%
Erhvervsarbejde	20-24 år	21%
	25-29 år	63%
	30-34 år	68%

Tabel 8-3: A-kasse medlemskab. Spillerne.

Disse tal kan sammenlignes med den øvrige befolkning. Af Tabel 8-3 ses, hvor store andele af den samlede arbejdsstyrke, der er arbejdsløshedsforsikrede (både heltids- og deltidsforsikrede), fordelt på tilsvarende aldersgrupper.

	Aldersgrupper	A-kasse medlemmer
Normalbefolkningen	20-24 år	35%
	25-29 år	76%
	30-34 år	86%

Tabel 8-4: A-kasse medlemskab. Befolkningen 2000. Kilde: Danmarks Statistik: www.statistikbanken.dk

Det fremgår, at i alle aldersgrupper er langt større andele af normalbefolkningen arbejdsløshedsforsikret. Særligt store er forskellen for de spillere, der har sportskarrieren som eneste erhvervsaktivitet. Kun omkring 15% af de 25- til 29-årige spillere med sportskarrieren som eneste beskæftigelse er arbejdsløshedsforsikret. For normalbefolkningen i denne aldersgruppe gælder dette for over tre fjerdedele. Det må konstateres, at en stor del af spillerne vil være mere udsatte end befolkningen i tilfælde af arbejdsløshed.

8.5 ANDRE FORSIKRINGER

Spillerundersøgelsen omfatter en række spørgsmål om spillernes forsikringsmæssige forhold. Der blev blandt andet spurgt til forsikringer mod permanent tab af erhvervssevne samt heltidsulykkesforsikringer. Der blev desuden spurgt til de kontraktmæssige aftalte forsikringssummer, samt hvilke private forsikringer spillerne eventuelt har tegnet derudover.

Besvarelsene på disse spørgsmål er så mangelfulde, at undersøgelsesgruppen har valgt ikke at afrapportere dem. Meget få spillere svarer på spørgsmålene angående forsikringer. Heraf har en stor andel svaret "Ved ikke/ikke relevant". Dette siger indirekte noget om spillernes forholdene sig

²⁵ Det skal bemærkes, at aldersgrupperne her er anderledes end andre steder i undersøgelsen. Dels er de yngste spillere uinteressante i denne sammenhæng, da langt de fleste er under uddannelse og alene af den grund ikke er medlem. Dels

til deres forsikringsmæssige forhold. De mangelfulde besvarelser tyder på, at de fleste spillere ikke har et klart overblik over deres forsikringsmæssige situation. Klubberne er lovmæssigt forpligtet til at tegne forsikringer for deres kontraktspillere; men et ret stort flertal af spillerne er tilsyneladende ikke bevidst om mulighederne for at tegne private forsikringer eller om, hvordan deres forsikringsmæssige situation er i tilfælde af skader.

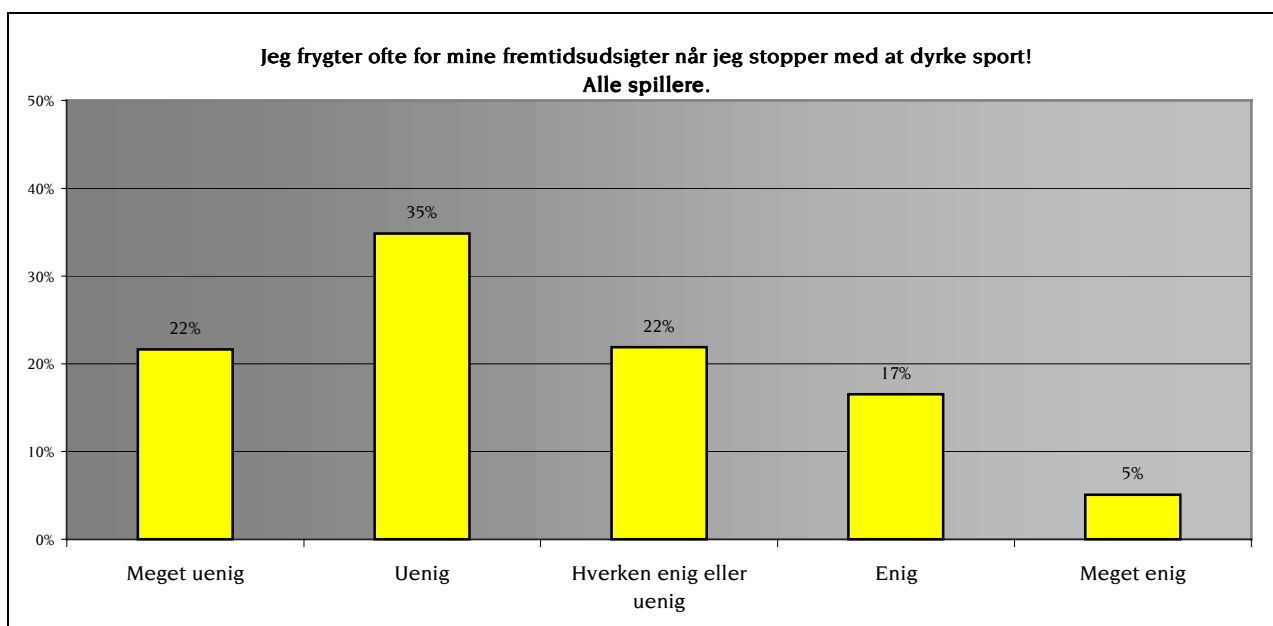
Dette kan tolkes som et faresignal, eftersom risikoen for at få kroniske skader, der fra den ene dag til den anden kan sætte en stopper for en given spillers karriere, altid er til stede i forbindelse med den sportslige aktivitet. Der kunne her være behov for en "kampagne" med henblik på at gøre spillerne opmærksom på deres forsikringsmæssige situation. Når så stor en del af spillerne i denne undersøgelse har ambitioner om at satse relativt ensidigt på sportskarrieren, synes det urovækkende, at der blandt spillerne ikke hersker større bevidsthed om, at der kan indtræffe en skadessituation, hvor det ville være godt at have en rimelig forsikringssum i baghånden. Eksempelvis, hvis man som spiller på et givet tidspunkt i karrieren udsættes for en invaliderende skade, der gør det nødvendigt at foretage en omprioritering af det individuelle karriereforshold fra sporten til det civile liv.

9. TIDEN EFTER SPORTSKARRIEREN

I dette kapitel belyses, hvordan spillerne og klubberne forholder sig til tiden efter sportskarrieren. Der ses først på spillernes forventninger til fremtiden. Problematikken fremtræder vidt forskelligt i hhv. fodbold og håndbold. I fodbold er det opsparings- og pensionsordninger, der diskuteres. I håndbold er det problemerne med i praksis at tage en uddannelse sideløbende med karrieren som kontraktspiller. Derefter belyses i hvilket omfang spillerne sparer op til tiden efter karrieren, og der ses på klubbernes holdninger og initiativer mht. etableringer af opsparings- og pensionsordninger. Det næste afsnit omhandler klubbernes holdninger til fremtidssikring af spillerne. Til sidst ses på spillernes jobmæssige perspektiver efter sportskarrieren herunder fortsat ansættelse inden for sportsverdenen, og også andre aspekter af overgangen til en "normal" tilværelse berøres.

9.1 FREMTIDSUDSIGTER

Spillerne vurderer i spillerundersøgelsen deres fremtidsudsigter efter sportskarrieren gennem stillingtagen til udsagnet: "Jeg frygter ofte for mine fremtidsudsigter når jeg stopper med at dyrke sport". Det ses af Figur 9-1, at kun omkring hver femte har svaret "Enig" eller "Meget enig". Det er således kun et mindretal, der frygter for fremtiden.

Figur 9-1: Frygtes fremtiden efter endt sportskarriere?

Der er en interessant forskel mellem de to sportsgrene i svarfordelingen på spørgsmålet om frygt for fremtiden efter endt sportskarriere. Håndboldspillerne frygter fremtiden i endnu mindre grad end fodboldspillerne, ligesom de spillere, der har job/uddannelse ved siden af sporten i endnu mindre grad frygter fremtiden end de fuldtidsprofessionelle kontraktspillere.

Der tegner sig således et omvendt billede i forhold til flere af undersøgelsens andre resultater. Hvor det oftest er de tidsmæssigt pressede uden fuldtidskontrakt samt de mindre professionaliserede håndboldspillere, der er mindre tilfreds med konkrete aspekter af tilværelsen

som elitesportsudøver, er det altså omvendt, når der spørges til fremtiden. De mindst tidspressede spillere synes at være mest nervøse for deres fremtidsudsigter. De spillere, der lever mest professionaliseret er mere bekymret over, hvad der skal ske med den civile karriere efter sportskarrieren, end spillere som har mere tid til at engagere sig i karrieremæssige sammenhænge i det civile liv. Fodboldspillerne tjener væsentligt mere end håndboldspillerne; men det er alligevel ikke overraskende, at de er mindre fortrøstningsfulde mht. fremtiden, eftersom de mest de professionaliserede spillere både mentalt og reelt er længere "væk" fra det "almindelige" arbejdsmarked end de øvrige spillere.

I kapitel 3 blev opstillet et mål for spillernes forventede højeste uddannelse. Der lader til at være sammenhæng mellem dette mål, og graden af frygt for fremtiden. Som det ses af Tabel 9-1, er der en meget større andel af spillerne med en forventet højeste uddannelse svarende til gymnasialt niveau, der frygter fremtiden. Derimod er det kun mindre andele af de, som forventer at få en "erhvervsuddannelse" hhv. en "lang videregående uddannelse" som højeste uddannelse, der frygter fremtiden, mens de korte og mellemlange videregående uddannelser placerer sig nogenlunde "i midten".

		Andel der er "Enig" eller "Meget enig" i at de frygter fremtiden
Forventet højeste uddannelse:	Almen- eller erhvervsgymnasial	35%
Forventet højeste uddannelse:	Erhvervs (ikke-videregående)	16%
Forventet højeste uddannelse:	Kort videregående	29%
Forventet højeste uddannelse:	Mellemlang videregående	25%
Forventet højeste uddannelse:	Lang videregående	12%

Tabel 9-1: Sammenhæng mellem forventet højeste uddannelse og frygt for fremtiden.

Svarene på et andet spørgsmål giver en yderligere indikation på, hvorfor nogle frygter fremtiden mindre end andre. På spørgsmålet "Har du overvejet, hvad du vil foretage dig efter endt sportskarriere?", svarer langt hovedparten enten "Ja, jeg har en klar ide om det" (42%) eller "Ja, men jeg har ingen klar ide om det" (44%). Resten svarer "Nej, jeg har endnu ikke gjort mig nogle tanker om det". Også her er der store forskelle i svarfordelingen alt efter, hvilken højeste uddannelse spillerne forventer.

For både spillere med erhvervsuddannelse og spillere med lang videregående uddannelse som forventet højeste niveau er det en relativt høj andel, der angiver at have en klar ide om det, mens kun få (hhv. 8% og 5%) overhovedet ikke har tænkt over det endnu. Igen placerer de korte og mellemlange uddannelser sig "i midten", mens under 30% af de der kun forventer en gymnasial uddannelse har en klar ide om, hvad de vil foretage sig efter endt sportskarriere, og en tilsvarende andel angiver, at de ikke har gjort sig nogle overvejelser om det.

Det skal pointeres, at der altså er tale om det *forventede* højeste uddannelsesniveau. Det virker som en rimelig antagelse, at ikke alle spillerne når deres mål. Derfor bliver svarene fra spillere med gymnasial uddannelse som højeste forventede uddannelsesniveau ekstra interessante. Disse

spillere udgør en relativt lille andel af samtlige spillere i undersøgelsen; men deres svar peger på en usikkerhed, der kan blive aktuel for en væsentligt større gruppe af spillere, hvis antagelsen om, at ikke alle når deres uddannelsesmæssige mål holder.

9.2 INVESTERING I FREMTIDEN: OPSPARING ELLER UDDANNELSE?

Interviewene med spillerne konkretiserer billedet af spillernes syn på fremtiden, og deres forventninger til tiden efter sportskarrieren. De fleste er ret fortrøstningsfulde.

Flere fodboldspillere giver dog udtryk for, at nogle spillere tænker meget kortsigtet og hver især håber på en stor udlandskontrakt:

*"Når du er meget mere end de 25 år og endnu ikke har fået chancen i udlandet, så skal man til at blive lidt bekymret om hvad man skal bagefter (...). Jeg tror, der er mange spillere der tænker på den måde, at man **håber** på at dét eller dét sker, man håber f.eks. på en udlandskontrakt. Man lægger spørgsmålet om hvad der skal ske efter karrieren lidt hen. Man burde måske være lidt mere kontant og gøre noget ved det".*

På den anden side er der blandt de interviewede "ældre" fodboldspillere ikke den store frygt at spore. Erkendelsen af, at karrieren synger på sidste vers er ved at blive en realitet; men så handler man også derefter. For eksempel ved at få en slags "udslusningsordning":

*"Jeg må indrømme, at man får sådan en lidt underlig fornemmelse i maven, for pludselig bliver man klar over, at nu er det sgu ved at være alvor og nu **skal** man altså til at finde noget. Og jeg gjorde det så på den måde, at jeg fik klubben til at acceptere at jeg skulle have noget arbejde ved siden af og at jeg skulle have denne her overgangsløsning her i slutningen af min karriere".*

Alle fodboldspillerne siger samstemmende, at det er tvingende nødvendigt at tænke på tiden efter karrieren og at *nogle* spillere nok er for dårlige til selv at planlægge langsigtet, fx ved at sætte penge af til et uddannelsesforløb efter karrieren. Det er på den baggrund, at der er et forbedringsforslag der går igen hos en del spillere: Opsparingsordninger, hvor en vis procentdel af indtægten sættes til side til efter karrieren, med henblik på at påbegynde en uddannelse eller starte en forretning.

De interviewede håndboldspillere er i forhold til fodboldspillerne langt mere afklaret omkring, hvad der skal ske efter karrieren. Man kan lidt forenklet sige, at spørgsmålet om hvad der skal ske efter karrieren slet ikke opleves som særlig relevant. Det giver i vid udstrækning sig selv qua de forskellige uddannelsesforløb.

Et par håndboldspillere nævner dog, at der er en tendens til at flere yngre talenter satser for ensidigt på håndbolden. En tidligere A-landsholdsspiller siger det således:

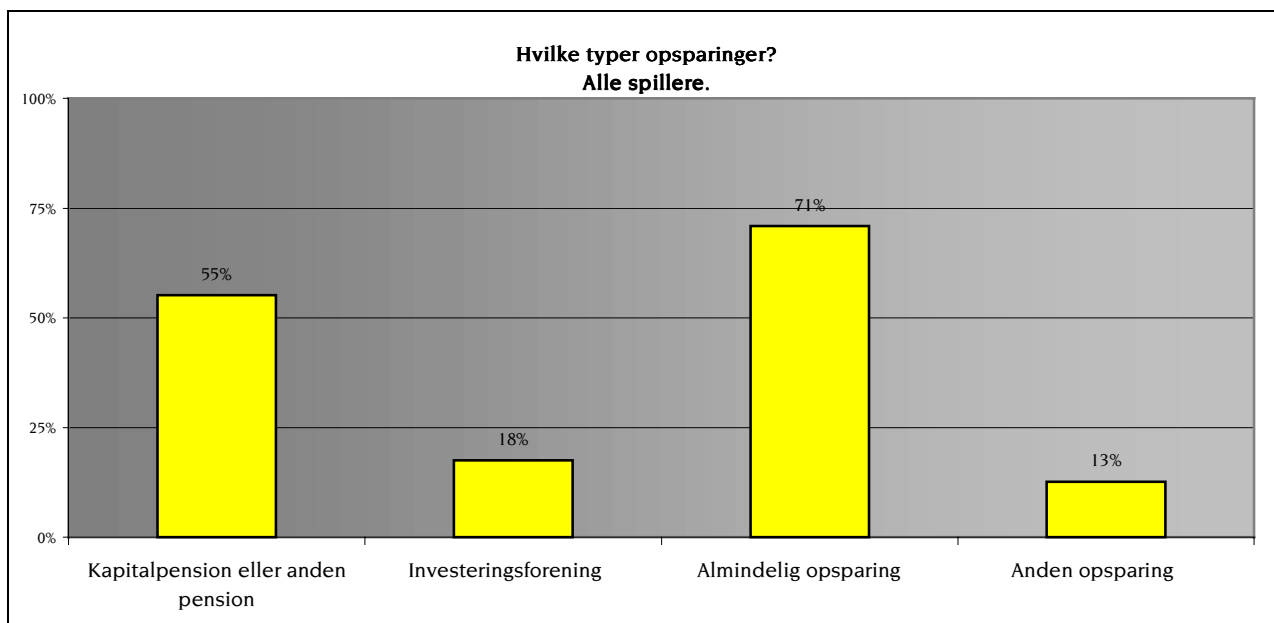
"De har hørt om de få professionelle, der har tjent rigtig gode penge i udlandet, og det regner de egentlig alle sammen med, at det får de også på et tidspunkt, og derfor behøver de ikke at gå i gang med en uddannelse (...) de næste 10-15 år skal de nok stadig tjene masser af penge på håndbolden. Sådan var det i hvert fald ikke dengang da vi kom op (på U-landsholdet red.), der var det kun småbeløb man fik, og man var hele tiden bevidst om at man skulle have noget ved siden af".

Hvorvidt der er hold i denne tendens skal ikke vurderes her; men det er under alle omstændigheder et forhold, det er værd at være opmærksom på i takt med håndboldens stigende professionalisering.

Håndboldspillerne peger primært på vanskelighederne ved at få håndboldkarrieren og job eller uddannelse til at hænge sammen, mens karrieren står på. Det er derfor heller ikke overraskende, at det forslag der går mest igen som forbedringsforslag er: bedre vejledning om mulighederne for at kombinere videregående uddannelse eller erhvervsuddannelsesforløb med elitehåndbold - enten i regi af klubberne eller forbundet. Andre efterspurgte også en lidt højere grad af fleksibilitet i de forskellige uddannelser, så de tog hensyn til eliteidrætsfolkernes behov. Ingen af de interviewede håndboldspillere peger på noget behov for etablering af pensions- eller opsparingsordninger.

9.3 OPSPARINGS- OG PENSIONSORDNINGER?

Af spillerundersøgelsen fremgår det, at flertallet (57%) sparer op. Det fremgår af Figur 9-2, at den hyppigst forekommende opsparingsordning for alle spillerne er en "almindelig opsparing", og den næsthypigst forekommende er en "(kapital-)pensionsordning".²⁶

Figur 9-2: Opsparingstyper.

Lidt under en fjerdedel af spillerne opsparer mellem 11 til 20 procent af den samlede indkomst. 15% af spillerne opsparer en større andel. For 61% af spillerne gælder det, at opsparingsandelen

udgør 10% eller derunder. Der er ingen forskel mellem sportsgrene, hvilket skal ses i sammenhæng med, at fodboldspillere har væsentligt større samlet indkomst end håndboldspillerne. Normalt er opsparingsandelen større, jo større indkomsten er. Dette er ikke tilfældet her. Det er endvidere påfaldende, at den yngste aldersgruppe i langt højere grad end de øvrige aldersgrupper sparer op til tiden efter sportskarrieren. Dette hænger formentlig sammen med det forhold, at de yngre spillere i højere grad end de ældre har mulighed for at spare op, fordi de ikke har så mange faste udgifter som de ældre spillere.

I klubundersøgelsen blev klubberne bedt om at angive, hvorvidt de opfordrer hhv. hjælper spillerne med at lave opsparings- eller pensionsordninger med henblik på tiden efter endt sportskarriere. To tredjedele af klubberne svarer, at de *ikke* opfordrer deres spillere til at oprette en opsparings- eller pensionsordning. Hver femte klub gør det "i høj grad", og resten (14%) opfordrer "i nogen grad" deres spillere til det. Fodboldklubberne opfordrer i væsentligt højere grad end håndboldklubberne spillerne til at spare op på forskellig vis.

Klubberne blev også spurgt, hvorvidt de konkret hjælper med at etablere opsparings- eller pensionsordninger. Her svarer hele 71% "Nej" til spørgsmålet. Over halvdelen af fodboldklubberne har angivet, at de hjælper spillerne med sådanne ordninger. En klub nævner eksempelvis, at den i samarbejde med Spillerforeningen har etableret en opsparingsordning for deres kontraktspillere. Fænomenet er relativt ukendt blandt håndboldklubberne. Hele 92% angiver, at de ikke hjælper overhovedet.

At forskellen mellem håndbold- og fodboldklubberne er så markant må tilskrives professionaliseringsgraden, hvilket formentlig blandt andet bevirker at der ikke er det samme behov for klubhjælp blandt håndboldspillerne al den stund, at langt de fleste har et job eller en uddannelse ved siden af, og derfor kan lave pensionsordninger i dette regi.

9.4 SPILLERNES EGET ANSVAR?

	Meget uenig	Uenig	Hverken enig eller uenig	Enig	Meget enig
Klubbens ansvar	0%	42%	46%	14%	0%
Offentlige sektors ansvar	0%	48%	39%	13%	0%
Spillernes eget ansvar	0%	0%	18%	73%	9%

Tabel 9-2: Klubbernes svar på: Hvis ansvar er det at sikre spillerne socialt, civilt og uddannelsesmæssigt efter sportskarrierens ophør?

Når kun et mindretal af klubberne er involveret i sådanne ordninger, og heller ikke opfordrer spillerne til at tage initiativ til at oprette opsparings- og pensionsordninger, hænger det givet vis sammen med, at der blandt klubberne er bred enighed om, at det primært er spillernes eget ansvar at sikre sig socialt, civilt og uddannelsesmæssigt efter endt sportskarriere. Procenttallene i

²⁶ Det samlede procenttal summer til over hundrede idet spillerne i dette spørgsmål har kunnet sætte flere krydser.

Tabel 9-2 er udtryk for, at 18 ud af de 22 klubber er enige i, at det er spillernes eget ansvar. Der er kun få, der mener, at det er klubbens eller den offentlige sektors ansvar.

Også i interviewene blev klubberne spurgt, om de mener, at de har et ansvar i henseende til tiden efter spillernes aktive karriere. Håndboldklubberne mener, at denne problematik ikke er særlig relevant for dem. Håndboldklubbernes holdning er som nævnt, at spillerne bør have en uddannelses- eller en erhvervsmæssig karriere ved siden af håndbolden, hvorfor diskussionen om tiden efter karrieren meget giver sig selv:

"Nu har jeg hørt mange, der har sagt at det er klubberne der har ansvaret for at spillerne sikres karrieremæssigt. Det mener jeg også til dels det er; men jeg mener på den anden side ikke, at man skal gøre spillerne dummere end de er. For i sidste ende er det spillernes eget ansvar. Folk er selvstændige personer; men man kan guide dem på vej".

Erfaringerne er generelt, at spillerne klarer sig fint, og at klubberne ikke behøver at påtage sig ekstra forpligtigelser.

For fodboldklubbernes vedkommende bliver problematikken opfattet på en anden måde. På den ene side er man opmærksom på problematikken, bl.a. set i lyset af diverse pressehistorier om tidligere professionelle spillere, der er blevet såkaldte "sociale tabere". På den anden side er der en udtalt skepsis imod at forpligte klubberne mere end på eksisterende kontraktlige forpligtigelser. Argumentet er, at klubberne i forvejen betaler høje lønninger og at andre virksomheder *ikke* tilbyder karriererådgivning:

"Hvorfor skal lige præcis fodboldklubber tilbyde karriererådgivning? Tanken er jo: "åh nej, de stakkels unge mennesker hvad skal de lave når de er færdige med at spille fodbold". Men hør nu her: spillerne indgår åremålskontrakter som giver dem en løn, der ligger langt højere end for en nyuddannet akademiker. De har gennemsnitlig en halv million om året - nogle har mere - plus det løse afhængig af, hvor godt de spiller (...). Her render en 18- til 20-årig knøs og tjener 400-500.000 kr. om året med mulighed for, i virkeligheden at spille på rouletten og blive mangemillionær, hvis han er dygtig nok. Hvad forhindrer ham i at lave en etableringskonto, og lægge 200.000 til side om året? Så kan han have måske to millioner at starte en forretning op på når han er 30 år. Hvem kan gøre det med en cand. merc. eksamen? (...) Det er for mig at se, et overvurderet problem".

En anden fodboldleder fremhæver, at det vigtigste er spillernes eget engagement i forbindelse med job og uddannelse, m.a.o. at de selv har en holdning og tager et ansvar:

"Hvis man fx lover en spiller et job ved siden af, så læner de sig bare tilbage og venter på at vi skaffer dem et, uden selv at have en holdning til hvad det skal være. Det har vi set gennem flere år. Så det vigtigste er, at spillerne selv er motiverede. Jeg er meget kritisk overfor den der lidt formynderiske holdning om at skulle ordne alting for spillerne. Det er grundlæggende deres eget ansvar at tænke på, at der kommer en tid efter fodbolden".

En yderligere pointe, set fra klubbernes side er, at fodbolden er at sammenligne med et erhverv og

at de professionelle klubber er at betragte som erhvervsvirksomheder, der selv bruger ressourcer på at uddanne spillerne:

Denne holdning er dog ikke ensbetydende med en fuldstændig negligering af problematikken; men der fremhæves to forhold. For det første, at spillerne har god tid til undervejs at tænke over tiden efter karrieren; men som en talentchef lakonisk udtrykker det, så gælder det for mange spillere, at *"de er nogle sløve padder"*, og derfor erkender han: *"Jeg tror der bliver problemer i fremtiden. Jeg synes de fleste er for dårligt forberedt"*.

For det andet fremhæves det, at hvis der skal stilles yderligere krav til klubberne fx hvad angår karriererådgivning, så vil klubberne have noget igen. Enten i form af lavere lønninger til spillerne eller evt. offentlig støtte:

"Jeg mener, at Spillerforeningen risikerer at skyde sig selv i foden, hvis man kun stiller krav til klubberne. I så fald må spillerne også være indstillet på, at lønnen bliver 5-10.000 lavere om måneden?".

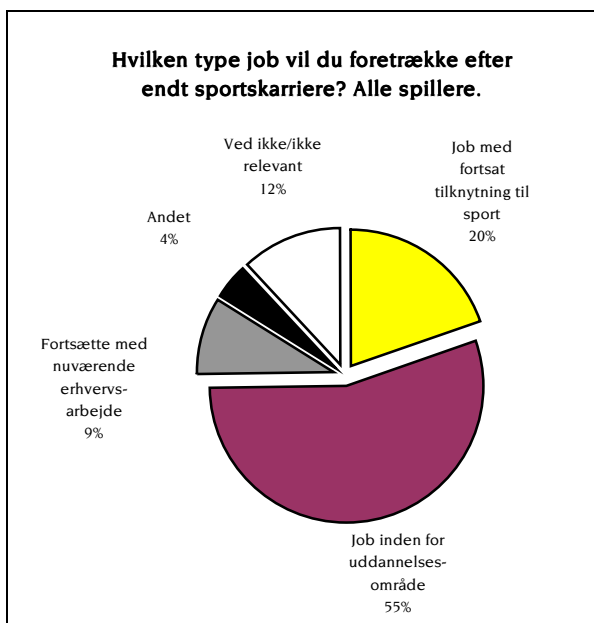
"Jeg har ikke noget imod, at Kulturministeriet til gengæld for fx nogle tipsmidler kræver, at vi tilbyder en form for karriererådgivning. Men jeg vil have noget for det, vi skal ikke stilles dårligere end andre virksomheder".

Endelig nævnes det, at forestillingen om, at professionel sport skaber sociale tabere ikke skal overdrives. Det fremhæves, at der er også masser af eksempler på spillere, som har klaret sig fint efter karrieren. En enkelt af de adspurgte ledere fremhævede dog, at klubbernes personalepolitik - fx hvad angår karriererådgivning eller mulighed for uddannelse - i fremtiden kan blive et selvstændigt konkurrenceparameter, hvis/når spillerlønnene begynder at falde:

"Jeg tror man om et par år vil se, at lønnen er faldet. Og så bliver vi nødt til at gå ind og se på, hvad er det de der forkælede spillere ikke kan finde ud af selv, og hjælpe dem lidt med det (...). Der er ingen tvivl om, at de klubber der får en god personalepolitik får sendt nogen signaler til omverdenen som selv de bedste fodboldspillere kan gennemskue".

9.5 JOB EFTER SPORTSKARRIEREN

I spillerundersøgelsen blev spillerne bedt om at angive, hvilken type job de ville foretrække efter endt sportskarriere. Som det fremgår af Figur 9-3, foretrækker størstedelen af spillerne et job inden for det område de enten allerede har taget, er i gang med at uddanne sig til eller vil uddanne sig inden for. 12% af spillerne svarer "Ved ikke/irrelevant". Andelen er klart større blandt de spillere, der forventer, at deres gymnasiale uddannelse bliver deres højeste afsluttede uddannelse. Næsten 30% af disse spillere ved ikke, hvilken slags job de foretrækker.

Figur 9-3: Hvilket job efter sportskarrieren?

Det er bemærkelsesværdigt, at næsten en femtedel af spillerne gerne vil finde et arbejde med tilknytning til sporten, og inden for nogle grupper af spillere er andelen meget stor. Det gælder især de spillere, hvis forventet højeste afsluttede uddannelse er en gymnasial uddannelse. I denne gruppe spillere foretrækker 40% af spillerne et job med tilknytning til sport. Andelen er også høj (30%) blandt spillere med "erhvervsuddannelse" som højeste uddannelsesniveau.

Desuden er der en tendens til, at jo mere professionaliserede spillerne er, jo større er andelen af spillere, der vil fortsætte med en tilknytning til sporten. Næsten en tredjedel af fodboldspillerne ønsker at fortsætte i et job med tilknytning til sporten, mens det kun er ca. hver tiende håndboldspiller og her især mændene.

Klublederne kan godt nikke genkendende til det relativt udbredte ønske om at fortsætte med et job inden for sportens verden; men i interviewene fremhæves det over hele linien, at selv om "sportsarbejdsmarkedet" er vokset betragteligt de senere år, så er det ikke tilstrækkeligt stort til, at det kan absorbere mængden af spillere, der vil være assistenttrænere, salgsmedarbejdere eller lignende i klubberne. I stedet fremhæver nogle klubrepræsentanter, at man benytter sponsornetværket til at skaffe spillerne regulære jobs, lærepladser eller trainee-stillinger efter karrieren.

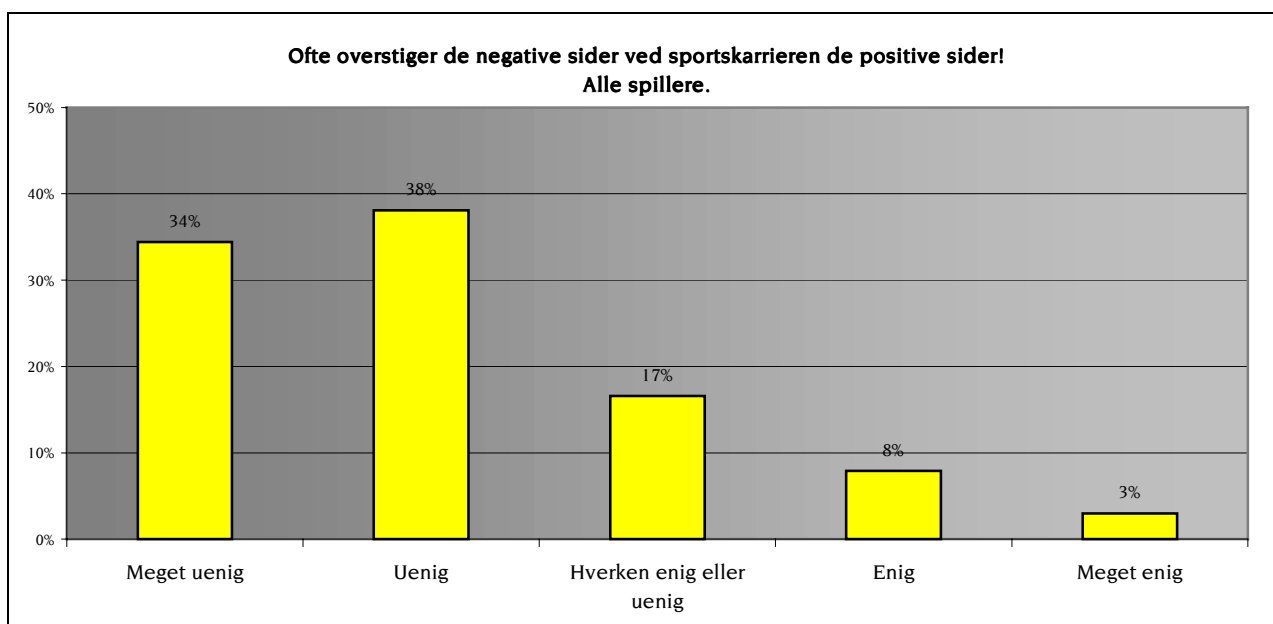
9.6 OMSTILLING TIL ET NORMALT LIV

Omstillingen til et "normalt" liv kan være vanskelig af andre grunde end de rent økonomiske. Navnlig for fuldtidsprofessionelle spillere kan det være vanskeligt at vænne sig til en mere almindelig hverdag med lange arbejdsdage efter en tilværelse, der opleves om både spændende og behagelig med meget fritid. En kvindelig fuldtidsprofessionel håndboldspiller, der har prøvet at

stifte bekendtskab med den almindelige tilværelse som lønmodtager, udtrykker det på denne måde:

"Efter at have arbejdet som almindelig lønmodtager går det op for én: hold kæft, hvor har man et godt job (...). Hvis jeg skal sammenligne et almindeligt arbejde med min sport, så går det op for én at man som fuldtidshåndboldspiller har gode vilkår, jeg vil slet ikke sammenligne mig med fx roere, der træner helt vanvittigt meget. Vi træner max. tre timer om dagen og vi får løn for at være fuldtids (...) det er da egentlig et drømmejob".

Spørgeskemaundersøgelsen giver ikke direkte mulighed for at afprøve om dette er gældende for de fleste spillere. Spillernes svar på et af spørgeskemaets sidste spørgsmål giver dog en indikation på, at de fleste spillere er meget tilfredse med tilværelsen som kontraktspiller. I spørgsmålet blev spillerne bedt om at veje de positive sider ved sportskarrieren op mod de negative. Af Figur 9-4 fremgår det, at kun lidt over hver tiende spiller finder, at de negative sider ofte overstiger de positive sider.

Figur 9-4: Spillernes holdninger til positive og negative sider ved sportskarrieren.

I subeliteundersøgelsen fra 2000 var det en væsentlig større andel (21,5%), der erklærede sig enig i udsagnet. At der er væsentligt færre fodbold- og håndboldspillere, der finder, at de negative sider ved sportskarrieren ofte overstiger de positive sider tyder ikke på, at der er et udtalt behov for forbedringer og slet ikke i forhold til andre sportsgrene. Fodbold og håndbold er utvivlsomt nogle af de mest velorganiserede sportsgrene i Danmark, hvilket også lader til at være en del af spillernes selvforståelse.

10. SPILLERNES FORBEDRINGSBEHOV OG KLUBBERNES FORVENTNINGER TIL FREMTIDEN

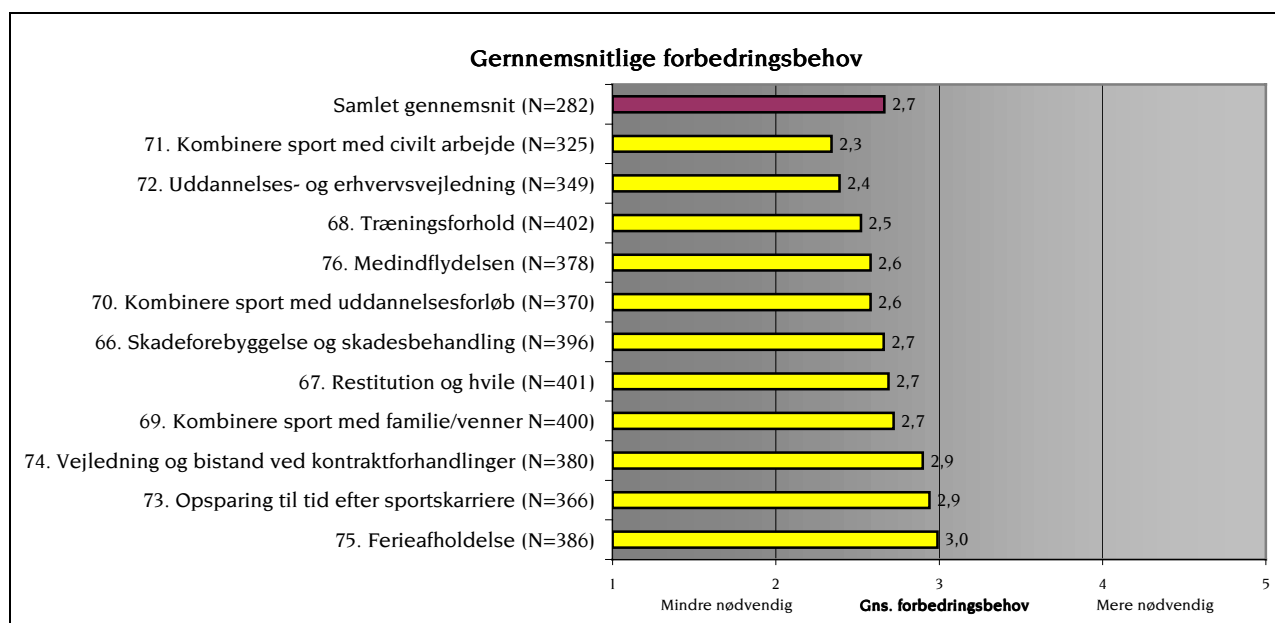
I dette kapitel ses på hvilke forbedringer, der synes at være mest behov for blandt spillerne. Dernæst ses på fodbold- og håndboldklubbernes forventninger til fremtiden herunder især klubbernes økonomiske forhold.

10.1 SPILLERNES BEHOV FOR FORBEDRINGER

I denne rapport er der løbende blevet refereret til svarene på spillerundersøgelsens spørgsmål om behov for forbedringer hver for sig. I dette afsnit vil disse resultater blive analyseret samlet og "på tværs" af de enkelte spørgsmål.

Spillerne blev bedt om at angive i hvor høj grad de mener der er behov for forbedring i forhold til forskellige sportslige og civile forhold. Spørgsmålene er udformet som udsagnsspørgsmål, hvor svarmulighederne er en skala fra 1 til 5, hvor "1" betyder, at forbedring "ikke er nødvendig", mens "5" betyder, at forbedring er "Meget nødvendig". Det må formodes, at spillerne har vurderet de enkelte spørgsmål i forhold til hinanden, og at svarenes gennemsnitsværdier således kan bruges til at indkredse, hvor behovet for forbedringer er størst. Der må dog tages højde for, at nogle af spørgsmålene er irrelevante eller kun lidt relevante for en stor del af spillerne. I disse tilfælde kan en lav gennemsnitsværdi skjule, at en mindre gruppe finder forbedringer meget presserende på det pågældende område.

I Figur 10-1 er svarenes gennemsnitsværdi anført for hver af de områder for forbedringer, der figurerer i spørgeskemaet.

Figur 10-1: Gennemsnitlige forbedringsbehov. Alle forbedrings spørgsmål.

Der synes for spillerne som helhed at være størst behov for forbedringer mht. mulighederne for "at afholde ferie, hvilket umiddelbart kan forekomme besynderligt, eftersom svarene på andre spørgsmål og interviewene med spillerne ikke peger på, at dette er noget særlig stort problem. Det skal dog samtidig påpeges, at spillernes svar ikke tyder på, at der er noget område, hvor der er et markant behov for forbedringer for spillerne som helhed. For alle spørgsmål hælder svarene mere mod "Forbedring ikke nødvendig" end mod "Forbedring meget nødvendig". Dertil kommer, at der ikke er den store forskel på gennemsnitsværdierne for de enkelte forbedringsmuligheder.

Spillere med erhvervsarbejde ved siden af sportskarrieren har større behov for forbedringer end både spillere under uddannelse og spillere, der kun har deres sportskarriere. Det kunne svarenes gennemsnitsværdier i hvert fald tyde på. Det lader også til, at spillere på fuldtidskontrakt har mindre forbedringsbehov end spillere på deltids- og bibeskæftigelseskontrakt.

For spillere med erhvervsarbejde er der meget naturligt et større behov for forbedrede muligheder for at kombinere sport med civilt arbejde end for de andre grupper. Derudover har denne gruppe også et relativt større behov for forbedrede muligheder for at kombinere sporten med samvær med familie og venner, forbedring af mulighederne for restitution og hvile og for mulighederne for ferieafholdelse. På disse områder har fuldtidsprofessionelle og spillere med "kun sportskarriere" et klart mindre behov for forbedringer end spillere med andre kontrakttyper og spillere, der har enten en uddannelse eller et job ved siden af.

Men hensyn til svarfordelingen på aldersgrupper skal det fremhæves, at det især er de yngre aldersgrupper der angiver at have behov for forbedringer. For de 16- til 20-årige gælder dette ikke mindst mht. muligheder for erhvervs- og uddannelsesrådgivning. De 21- til 25-årige har til gengæld et større behov for forbedrede muligheder for restitution og hvile samt forhandlingsbistand.

På næsten alle områder har håndboldspillerne større behov for forbedringer end fodboldspillerne. Størst er forskellen mht. behovet for forbedring af restitution og hvile samt mulighederne for at kombinere med hhv. familie/venner og civilt liv. Dette hænger sammen med, at der er langt flere håndboldspillere, der ikke har fuldtidskontrakt, og at der er flere der arbejder eller uddanner sig ved siden af. På to områder har fodboldspillerne angivet et forbedringsbehov, der er større end håndboldspillerne. Det gælder for behovet for forbedrede træningsforhold og for muligheder for at spare op til tiden efter karrieren.

10.2 FORVENTNINGER TIL KLUBBERNES ØKONOMI OG ORGANISATION

Under interviewrunden med udvalgte repræsentanter for klubbernes ledelse blev der spurgt til deres forventninger til udviklingen i klubbernes økonomi og organisering.

Håndboldklubberne giver generelt udtryk for, at niveauet for dansk håndbolds professionalisme nok ikke kan blive meget højere. Det vurderes, at niveauet næppe kan blive mere

professionaliseret, end det er for nærværende, dvs. en situation med forskellige former for deltidsp professionalismisme, og hvor kun enkelte spillere (hvis nogen overhovedet) spiller fuldtidsprofessionelt. Det pointeres, at der er grænser for, hvor stor håndbolden kan vokse sig, set i lyset af Danmarks størrelse og konkurrencen fra lønningerne i pengestærke ligaer som fx Tyskland. Det kan tilføjes, at TV-indtægter til håndbolden i de senere år er vokset meget kraftigt og næppe kan forventes at stige meget mere i forhold til den nuværende høje niveau. Med hensyn til damehåndbold er Danmark p.t. en af de lønførende ligaer; men det anses ikke for realistisk at kunne hæve niveauet meget mere.

"Vi er nok nået til det økonomiske niveau vi realistisk kan komme op på. Hvis vi skal vokse skal vi til at tage penge fra fodbolden, og det bliver svært. Man må sætte sine mål realistisk. Det nytter ikke noget at sige, at vi skal være det nye Manchester United eller det nye Kiel. Dertil er Danmark for lille (...). I damehåndbold er det selvfølgelig anderledes. Der er Danmark i høj grad økonomisk ledende. Det har været stigende de sidste fire-fem år. Men nu fornemmer jeg, at damehåndboldens økonomi generelt er stagnerende, selvom enkelte klubber som Slagelse nok kan vokse sig større".

De interviewede håndboldledere giver udtryk for, at dansk håndbold aldrig bliver deciderede millionforretninger som de største fodboldklubber. Det økonomiske grundlag er ganske enkelt ikke til stede, og håndboldens præg af at være en landsbysport understreges også af dens vestlige skævvridning: de største håndboldklubber ligger fortrinsvis i mellemstore byer eller deciderede landsbyer, hvor der trækkes meget på frivillige ledere og det lokale erhvervsliv. Dette grundlag er ikke til stede i storbyerne, som af denne årsag er meget dårligt repræsenteret i den bedste håndboldrække.

En af håndboldlederne giver udtryk for, at en øget professionaliseringsgrad formentlig kun kan nås ved samarbejde med andre idrætsgrene, f.eks. med fodboldklubber i form af etablering af fælles eliteoverbygninger, hvor man kan give sponsorer bedre eksponering gennem hele året og opnå effektiviseringsmæssige besparelser på administrationsudgifter.

De adspurgte fodboldledere ser andre scenarier for udviklingen af deres sport. Man er generelt enige i, at der kommer til at finde en polarisering sted mellem de danske klubber, hvor nogle enkelte skiller sig ud med solidt økonomisk grundlag og internationale ambitioner, mens andre klubber formentlig må indstille sig på lavere lønninger eller flere deltidsspillere for at få sammenhæng mellem udgifter og indtægter.

Også blandt de store klubber er det opfattelsen, at der er et pænt stykke til europæisk topniveau:

"Jeg tror grænsen for Danmark ligger omkring kvalifikation til Champions League - for lige gyldigt, hvilket hold i Danmark der er tale om. Skulle man tale om 1. og 2. division i Europa, så ligger vi [danske hold generelt set] i den høje ende af 2. division".

Set fra disse klubbers synspunkt stiller professionel fodbold store krav til struktur, økonomi, organisation og know-how og dermed også til de faciliteter vi stiller til rådighed. Omvendt taler andre om, at der generelt er kommet en større bevidsthed om, at sætte "tæring efter næring" i nogle af de klubber, der de senere år har oplevet store driftsunderskud.

Det synes indlysende, at det er forskellige udfordringer de danske klubber kommer til at stå overfor. De store velkonsoliderede klubber kan fortsætte den hidtidige drift og aspirere til det højeste europæisk niveau. De øvrige synes i højere grad at skulle pejle i retning af stabilisering eller måske endda nedrosling af aktivitets- og ambitionsniveauet.

På baggrund af interviewmaterialet er en forsigtig vurdering, at fodboldarbejdsmarkedet som helhed ikke kan forventes at vokse som midt i 1990'erne, da mange klubber satsede hårdt og skrev mange fuldtidskontrakter. Dertil er for mange klubber presset økonomisk.

11. SAMMENFATNING OG KONKLUSIONER

Dette kapitel indeholder en sammenfatning af undersøgelsens resultater. Først gives i punktform et overblik over resultaterne. Dernæst omtales i lidt mere udførlig form nogle af de væsentligste konklusioner, der kan drages af undersøgelsen. På en række områder er det oplagt, at der fortsat mangler viden, og det omtales i det næste afsnit, hvilke forhold det kan være særlig interessant at få nærmere belyst fremover. Endelig peger undersøgelsen på, at der på nogle områder er problemer, der bør løses. Dette omtales i sidste afsnit, der også kort berører eventuelle løsningsmuligheder.

11.1 SAMMENFATNING: HVAD HAR VI FÅET AT VIDE?

Sportskarriere og kontraktforhold

- Fodbold- og håndboldspillerne begynder at dyrke deres sport tidligere end eliten i andre idrætsgrene. De starter også tidligere end eliten i andre idrætsgrene på en egentlig elitesatsning.
- Der er sket en stærkt øget professionalisering gennem de seneste ti år. Antallet af kontraktspillere er steget kraftigt. Lønningerne er steget, og spillerne bliver fuldtidsprofessionelle i en yngre alder end tidligere.
- Over halvdelen af spillertruppen i fodboldens superligaklubber er på fuldtidskontrakt. I fodbold starter spillerne typisk på en bibeskæftigelses- eller deltidskontrakt og bliver fuldtidsprofessionelle i tyveårsalderen.
- Håndboldspillerne starter typisk på en bibeskæftigelseskontrakt. Omtrent halvdelen overgår først i tyverne til ansættelse på deltidskontrakt. Kun ganske få har fuldtidskontrakt.
- De fleste spillere har benyttet sig af rådgivning af forskellig art i forbindelse med indgåelse af kontrakter. Der er en tendens til, at langt flere fremover vil benytte sig af professionel rådgivning eller rådgivning fra Spillerforeningen.
- Spillerne har ved indgåelse af kontrakter vægtet sportsligt niveau og andre sportslige forhold højere end lønforhold, dog forstået således at lønniveauet også har haft en stor betydning. Fodboldspillerne vægter løn højere end håndboldspillerne. Der er en tendens til, at lønforholdene vil blive vægтет højere ved fremtidige kontraktunderskrivelser.

Uddannelse og civilt liv

- Spillerne er bedre uddannet end befolkningen som helhed. Der er en langt større andel, der tager en gymnasieuddannelse. Der er også en langt større andel af håndboldspillerne, der tager en videregående uddannelse.
- Ligesom spillerne er også deres forældre bedre uddannet end befolkningen som helhed. Det gælder både for fodbold- og håndboldspillerne, der med andre ord ikke bærer rundt på forskellig "social arv" i uddannelsesmæssig henseende. Halvdelen af spillerne forventer at

opnå et uddannelsesniveau, der er højere end deres forældres. 30% forventer at opnå samme niveau.

- De fleste fodboldspillere hopper efter afslutning af gymnasiet af uddannelsesvognen, og bliver fuldtidsprofessionelle. Mange forventer at tage en høj uddannelse senere. Tallet forekommer dog urealistisk højt.
- Bl.a. på grund af træningstidspunkter og behov for restitution og hvile finder fodboldspillerne det vanskeligt at kombinere job/uddannelse med sportskarrieren. Det gælder især for spillere på fuldtidskontrakt, hvor det nærmest opleves som umuligt. Ligeledes mener mange spillere, at deres civile karriere forringes af deres sportskarriere. Mange fuldtidsprofessionelle angiver endvidere, at de har undladt at tage en uddannelse på grund af deres sportskarriere. Samtidig gives dog udtryk for, at det er et vilkår de må acceptere som kontraktspillere. Fodboldklubberne er ikke i synderligt omfang indstillet på at indrette træningsaktiviteter således, at det bliver lettere at kombinere sporten med job/uddannelse. Det gælder dog ikke gymnasieuddannelser og andre ungdomsuddannelser, som klubberne understøtter og opfordrer de unge spillere til at tage ved siden af sportskarrieren.
- For håndboldspillerne er det både mere nødvendigt og opleves nemmere at kombinere sportskarrieren med job/uddannelse, også selvom nogle finder at de to sideløbende karriereforløb til en vis grad har en negativ indflydelse på hinanden. Klubberne er indstillet på at understøtte dette ved en fleksibel tilrettelæggelse af træningen.
- Kun få spillere har forlænget eller afbrudt deres uddannelser. Andelen er næppe større end i befolkningen som helhed. Der er de senere år en tendens til, at flere end tidligere forlænger deres uddannelser.
- Nogle fodboldspillere og superligaklubber er ikke tilfredse med TEAM DANMARK-ordningen for gymnasiale uddannelser. Den opfattes som mindre hensigtsmæssig for holdsporter. Den udskyder tidspunktet, hvor spillerne kan begynde at træne med 1. holdstruppen om formiddagen yderligere et år. Det opfattes som bedre at klare uddannelsen på tre år. Håndboldspillerne er mere tilfredse med ordningen.

Træningsforhold og forholdet til klubben

- Spillerne er generelt meget tilfredse med deres træningsforhold. Det gælder både mht. træningsmængde, træningstidspunkter og træningens kvalitet. Lidt mindre tilfredshed er der med de fysiske rammer.
- Nogle af de mest professionelle klubber mener imidlertid, at der er et stort spring op til de vilkår og faciliteter, som de største europæiske klubber kan tilbyde.
- Flertallet af spillerne betragter klubben som en arbejdsgiver. Samtidig synes langt de fleste, at det sociale liv og holdfællesskabet i klubben er godt.
- Nogle spillere får hjælp af klubben til tilrettelæggelse af civil karriere. Det gælder især de mest ressourcerstærke (fodbold)klubber. Hertil kommer, at Spillerforeningen (fodbold) har igangsat initiativer, der skal hjælpe med karriererådgivning.

- De fleste håndboldklubber giver ikke en sådan bistand; men DHF har ansat en uddannelseskonsulent.
- Nogle fodboldklubber giver dog samtidig udtryk for, at det ikke i større omfang kan være klubbernes forpligtelse at give karriererådgivning. Det fremhæves, at dette ikke er et krav, der stilles til andre erhvervsvirksomheder.
- Klubberne hjælper ofte spillere med at finde et job. Det gælder især spillere på deltidskontrakt. Mere almindeligt er det dog, at klubberne hjælper spillerne med at finde bolig.

Tidsforbrug og ferie

- Kontraktspillerne træner mindre end både supereliten og subeliten; men de bruger mere tid på kampdeltagelse.
- Spillere uden fuldtidskontrakter bruger mange timer om ugen på sportskarrieren og job/uddannelse tilsammen. Disse spillere føler sig tidsmæssigt presset. For spillere med bibeskæftigelseskontrakt er der eksempelvis tale om et gennemsnitligt ugentligt tidsforbrug på 57 timer. Det svarer omtrent til tidsforbruget for eliten inden for andre idrætsgrene.
- Fuldtidsprofessionelle træner mere end spillere med andre kontraktformer, og deres tidsforbrug er på niveau med supereliten i andre idrætsgrene, hvis tid brugt på kampdeltagelse inkluderes. Eftersom de typisk hverken har andet job eller følger en uddannelse ved siden af, er deres samlede tidsforbrug på sportskarrieren og job/uddannelse meget lavere (mindst 20 timer lavere) end det tidsforbrug supereliten i andre idrætsgrene har. Fuldtidsprofessionelle er med andre ord ikke tidsmæssigt presset i hverdagen. De har "oceaner af fritid", som en af interviewpersonerne udtrykker det.
- Spillerne har i gennemsnit fem ugers ferie. Ferien skal lægges på bestemte tidspunkter af hensyn til kampprogrammet og sæsonforberedelser. Manglen på fleksibilitet er måske grunden til, at mange spillerne ønsker forbedrede mulighederne for ferieafholdelse.

Skader

- Tre ud af fire spillere har én eller flere gange været ude for alvorlige skader, der har holdt dem væk fra træning og kampdeltagelse mere end én måned. Der er flere skader blandt fodboldspillerne end håndboldspillerne. Der er desuden flere skader blandt kontraktspillerne end blandt eliten i andre idrætsgrene.
- Flertallet af spillerne mener, at antallet af kampe og mængden af træning fremprovokerer for mange skader og har også selv oplevet sådanne belastningsskader. De fleste klubber mener ikke, at antallet af kampe og træningsmængden fremprovokerer unødvendigt mange skader.
- Håndboldkvinderne mener i højere grad end håndboldmændene, at antallet af kampe samt træningsmængden fremprovokerer unødvendigt mange skader. Umiddelbart er der dog intet der tyder på, at håndboldkvinderne er mere skadet end håndboldmændene. Der er formentlig tale om en mentalitetsforskel, hvor der hos mændene er en højere grad af accept af, at skader i et vist omfang er noget, der følger med når der dyrkes elitesport.

- Der er tilfredshed med behandlingen af sportsskader. De mest skadede spillere er de mindst tilfredse. I de tilfælde, hvor behandlingen vurderes som utilfredsstillende, angives årsagen oftest at være manglende viden om skaden eller forkert diagnose.
- Klubbernes eget behandlingsapparat vurderes tilfredsstillende ved hovedparten af skaderne. I de tilfælde hvor dette ikke er tilstrækkeligt, bruges ofte private hospitaler, eftersom ventetiden i det offentlige sygehusvæsen vurderes som uacceptabel lang.
- To ud af tre spillere har mindst én gang startet for tidligt efter en skade. Heraf har en tredjedel efter eget udsagn gjort det som følge af pres fra klubben. Langt størstedelen finder dog, at det har været deres egen skyld, når de er startet for tidligt.

Økonomiske forhold

- Fodboldspillerne har en gennemsnitlig årlig indtægt på 396.000 kr. mod 201.000 kr. for håndboldspillernes vedkommende. Fuldtidsprofessionelle fodboldspillere tjener 534.000 kr. om året i gennemsnit. Den gennemsnitlige bruttoindkomst for alle spillere er 288.000 kr.
- Én tredjedel af spillerne har udelukkende deres indtægt fra sportsudøvelsen. 60% af spillerne har mere end halvdelen af deres samlede indtægt fra sportsudøvelsen.
- Håndboldspillere på deltidskontrakt tjener mere end fodboldspillere på deltidskontrakt; men dét skyldes, at deres ikke-sportsrelaterede indtægter (fra erhvervsarbejde o.lign.) er langt større.
- Sammenlignet med den mandlige normalbefolkning tjener fodboldspillerne langt mere. Dette gælder for alle aldersgrupper. Forskellen er relativt mindst for de yngste, der "kun" tjener dobbelt så meget som normalbefolkningen. For de øvrige aldersgrupper tjener fodboldspillerne omtrent tre gange så meget som normalbefolkningen.
- Håndboldspillerne tjener også mere sammenlignet med normalbefolkningen. Dét gælder for alle aldersgrupper og begge køn. Hvor de yngste kun tjener lidt mere, er indtægten for de øvrige aldersgrupper tæt på at være dobbelt så stor.
- Lidt over halvdelen af kontraktspillere modtager sponsorater i form af naturalier. Andelen er større blandt håndboldspillerne (67%) end blandt fodboldspillerne (42%). Den gennemsnitlige årlige værdi anslås at være 13.000 kr.
- En markant mindre andel af spillerne er arbejdsløshedsforsikret i sammenligning med normalbefolkningen. Det er især de fuldtidsprofessionelle spillere, der ikke har en arbejdsløshedsforsikring.
- Et stort flertal af spillerne har ikke overblik over deres forsikringsmæssige situation. Når så stor en del af spillerne i denne undersøgelse har ambitioner om at satse på sportskarrieren synes det bekymrende, at der ikke hersker en større bevidsthed om, at der kan indtræffe en skadessituation, hvor det ville være godt at have en passende forsikring i baghånden.

Tiden efter karrieren

- Kun omkring en femtedel frygter tiden efter endt karriere. Håndboldspillerne endnu mindre end fodboldspillerne. Desuden er der tendens til at andelen af spillere, der frygter fremtiden, bliver endnu mindre desto højere forventet uddannelsesniveau.

- Selvom spillerne ikke frygter fremtiden giver nogle udtryk for, at det ikke bliver rart at sige farvel til den professionelle karriere, som rummer mange fordele. Det understøttes også af, at næsten alle spillere mener, at de positive sider langt overstiger de negative sider ved sportskarrieren.
- Hovedparten af spillerne har gjort sig tanker om deres fremtidige job. Samme tendens som ovenfor: jo højere forventet uddannelsesniveau, desto mere afklarede er spillerne. De fleste vil gerne fortsætte inden for den civile karrierebane, de har valgt eller vil vælge. Et mindretal vil gerne fortsætte med at arbejde inden for sporten, som eksempelvis træner, studievært eller agent. Dette gælder særligt fodboldspillerne.
- I forhold til fremtiden diskuteres forskellige ting blandt spillerne i de to sportsgrene. I fodbold er det opsparings- og pensionsordninger. I håndbold er det problemerne med i praksis at tage en uddannelse sideløbende med karrieren som kontraktspiller.
- Over halvdelen af spillerne sparer op til tiden efter karrieren. Andelen der sparer op, og hvor meget de sparer op, varierer ikke mellem de to sportsgrene. Fodboldklubberne opfordrer spillerne til at oprette pensionsordninger og hjælper dem også i et vist omfang med at oprette sådanne ordninger, mens håndboldklubberne typisk ikke opfordrer eller hjælper på dette område. I sidste ende mener både håndbold- og fodboldklubber dog, at det primært er spillernes eget ansvar at sikre sig socialt og uddannelsesmæssigt.
- Noget kan tyde på, at fuldtidsprofessionelle spillere vil opleve et slags kulturchok ved omstillingen til en normal tilværelse. Udover den mentalt vanskelige overgang til en situation uden sportskarrierens spænding, engagement og rampelys kan også tilpasningen til en tilværelse med et normalt job og langt mindre fritid opleves som belastende.

11.2 SAMMENFATNING: HVAD ER DER ISÆR GRUND TIL AT HÆFTE SIG VED?

Fodbold og håndbold er de to mest professionaliserede sportsgrene i Danmark. Denne undersøgelse viser, at der er meget store forskelle mellem spillernes vilkår i de to sportsgrene, og at forskellen hænger sammen med forskel i professionaliseringsgrad. Fodboldklubberne er langt mere professionaliserede, og det kommer til udtryk på mange områder. Langt størstedelen af spillerne i superligaens spillertrupper er fuldtidsprofessionelle, mens kun få håndboldspillere har fuldtidskontrakter. Fuldtidsprofessionelle fodboldspillere tjener i gennemsnit et pænt stykke over en halv million kr. om året, hvilket er væsentligt mere end håndboldspillerne. Det giver sig udslag i markante holdningsforskelle vedrørende job og uddannelse ved siden af sportskarrieren. Fodboldklubberne støtter i de fleste tilfælde op om de unges spilleres gymnasieuddannelser eller andre uddannelser. Derefter forventes spillerne at koncentrere sig om karrieren som fodboldspiller, og klubberne er ikke indstillet på at indrette træning mv. på en måde, der muliggør, at spillerne kan tage en uddannelse ved siden af. Nogle spillere ønsker at følge en uddannelse sideløbende med karrieren. Få spillere gør alvor af det, og endnu færre lykkes med det. I håndboldmiljøet er holdningen helt anderledes. Der er i klubberne stor villighed til fleksibilitet i tilrettelæggelse af aktiviteten, således at det bliver muligt at kombinere sportskarrieren med job

eller uddannelse ved siden af, og spillerne tager i vidt omfang en uddannelse sideløbende med sportskarrieren.

Eliteidrætslovens målsætning om en social og samfundsmæssig forsvarlig udvikling af eliteidrætten kan fortolkes på mange måder; men en vigtig bestanddel er utvivlsomt ønsket om at undgå, at eliteidrætten skaber "sociale tabere", og i den forbindelse opfattes bestræbelser på at muliggøre erhvervsarbejde eller uddannelse sideløbende med sportskarrieren som at være af central betydning. Mens håndboldspillere typisk kombinerer sportskarriere og job/uddannelse, og håndboldforbund og -klubber bestræber sig på at gøre dette muligt, er situationen helt anderledes i fodboldens superliga. Her opfattes det hverken nødvendigt eller muligt at kombinere sportskarrieren med job/uddannelse.

Undtaget er dog unge spilleres gymnasiale uddannelse. Denne undersøgelse viser, at langt størstedelen af både fodbold- og håndboldspillere får en gymnasieuddannelse, og en væsentligt større andel af spillerne får en sådan uddannelse end i befolkningen som helhed. Det lader altså ikke til, at spillerne dropper ud af skolen for at koncentrere sig helt om sportskarrieren. I det omfang en gymnasial uddannelse kan siges at etablere et bolværk mod social deroute, er der altså ikke tale om, at professionaliseringen skaber sociale tabere. Hvis endvidere spillernes angivelser af forventet højeste uddannelse tages for pålydende, er der slet ikke grund til den slags bekymring. Oplysningerne tyder på, at spillerne gennemsnitligt vil ende med et relativt højt uddannelsesniveau - højere end deres jævnaldrende i befolkningen som helhed, og højere end deres forældre, som ellers også er bedre uddannet end befolkningen som helhed. Der kan dog sættes spørgsmålstegn ved spillernes realisme på dette punkt, og der er en ikke ubetydelig risiko for, at mange fodboldspillere ikke får anden uddannelse end gymnasiet og af den grund kan komme ud i problemer, efter at sportskarrieren er slut.

Det er i medierne blevet fremført, at klubberne bør tage et større medansvar for de unge professionelle gennem eksempelvis erhvervs- og uddannelsesvejledning, jobformidling, karriererådgivning, holdningspåvirkning og fleksible løsninger. Det lader til, at håndboldklubberne tager et sådant medansvar; men også at der er økonomiske begrænsninger for, hvor meget der kan gøres på klubplan. Initiativer på forbundsplan kompenserer i et vist omfang for det, og dertil kommer, at problemerne er til at overskue inden for håndboldverdenen. Fodboldklubberne tager også medansvar for de unge professionelle, i det mindste frem til afsluttet gymnasieuddannelse. De unge fodboldspillere er mere indstillet på at koncentrere sig udelukkende om sportskarrieren, og mange klubber opfatter kravet om at yde karriererådgivning til spillere udover en vis alder som både irrelevant og upassende. Initiativer i Spillerforeningens regi - med henblik på at hjælpe spillerne med job/uddannelsesplanlægning - er dog et fremtidigt vigtigt værktøj.

Mens bestræbelser på at forene sportskarriere og job/uddannelse er i fokus i håndboldverdenen, forekommer det væsentligt at etablere opsparings- og pensionsordninger for fodboldspillere, der

opnår en væsentlig indtjening under karrieren og omvendt ikke opbygger samme ballast til en civil karriere under sportskarrieren. Det diskuteres også. Mange klubber opfordrer spillerne til at oprette sådanne ordninger. Flere spillere peger på behovet for initiativer på dette område, og der er også eksempler på oprettelse af sådanne ordninger i samarbejde med Spillerforeningen. På den anden side kendetegnes situationen samtidig af en vis ligegyldighed og fravær af opmærksomhed blandt spillerne. Det lader til, at mange spillere ikke magter at kigge frem mod karrierestoppet og måske ikke altid er klar over, hvad der på længere sigt er bedst for dem selv.

Fodboldens kontraktspillere har en helt anden tilværelse end den øvrige danske idrætselite. De tjener godt: 2-3 gange mere end deres jævnaldrende i befolkningen som helhed. Dertil kommer, at de bruger mindre tid på træning end den gennemsnitlige eliteidrætsudøver i andre idrætsgrene. Fuldtidsprofessionelle spillere træner næsten lige så meget som den øvrige danske idrætselite, men de har en langt mindre tidsmæssigt presset hverdag, fordi de ikke har andet job eller uddannelse ved siden af.

Et af de områder, der kan give anledning til en vis bekymring er de forsikringsmæssige aspekter. Mindre andele af spillerne end normalbefolkningen er medlem af en A-kasse. Ligeledes er der en forbavsende stor uvidenhed om de forsikringsmæssige sider af at blive skadet osv. På dette område har kontraktfodbold på trods af professionaliseringen stadig mere præg af fritidsaktivitet end et egentligt arbejdsmarked. Meget tyder dog på, at fodbolden bevæger mere og mere mod en "arbejdsmarkedsmæssiggørelse" af sporten. Klubberne er arbejdsgivere og spillerne er arbejdstagere. Arbejdsmarkedet kendetegnes ved en relativ stor erhvervsrisiko (skader) og en tidlig "pensions"-alder. Hverken fodboldspillere eller -klubber har fuldt ud tilpasset sig denne situation.

Nogle af de interviewede fodboldledere giver udtryk for, at der fra politisk hold er for ringe forståelse for professionel idræt. Dette hævdes at komme til udtryk i en reservation over for at gøre noget særligt for de professionelle klubber og spillere, eller i form af en manglende accept af fodbold som erhverv. Der synes blandt lederne at være sket en udvikling i retning af at opfatte kontraktfodbold udelukkende som en normal erhvervsmæssig aktivitet og et ønske om at blive accepteret som sådan. På den anden side fremsættes også ønsker om støtte og opbakning med begrundelse i fodboldens karakter af idrætslig aktivitet.

Håndboldsporten er endnu ikke nået til skillevejen mellem fritidsaktivitet og arbejdsmarked/erhvervsmæssig aktivitet, selvom visse klubber nærmer sig. Håndboldlederne giver samtidig udtryk for, at de ikke finder det realistisk at hæve professionaliseringsniveauet yderligere herhjemme. For de bedste fodboldklubber stiller situationen sig lidt anderledes, og inden for fodboldens verden kan man forestille sig en skærpet polarisering i de kommende år mellem de absolutte topklubber og resten.

11.3 FREMTIDIGE UNDERSØGELSER: HVAD VED VI FORTSAT IKKE NOK OM?

Indeværende undersøgelse bibringer ny viden på en række områder, der aldrig før har været genstand for en så grundlæggende og omfattende analyse. I vidt omfang bekræftes tidligere fremførte formodninger og fornemmelser hos personer med fingeren på pulsen. På andre områder er der tale om kvalificering og præcisering af udbredte forestillinger, og der er også på nogle områder resultater der strider mod manges umiddelbare forhåndsformodninger. Samtidig er det en vigtig pointe, at idet undersøgelsen i vidt omfang har bevæget sig ind på hidtil udforsket område, er der en række områder, hvor det kun er muligt at udpege nogle udviklingstendenser. Her er det nødvendigt med yderligere undersøgelser, før mere vidtrækkende og gennemgribende konklusioner kan drages.

Det drejer sig for det første om tidligere kontraktspilleres erfaringer med omstillingen fra sportskarriere til et normalt liv. Indeværende undersøgelse inddrager klubbernes og de nuværende spilleres synspunkter på denne problematik samt eventuelle initiativer med henblik på at gøre denne omstilling lettere. Det er imidlertid indlysende, at der vil kunne opnås et mere dækkende billede, hvis tidligere spilleres erfaringer blev undersøgt. I forlængelse af denne undersøgelse forekommer det særlig interessant at få belyst, i hvilket omfang spillerne faktisk opnår det uddannelsesniveau, som de forventer.

For det andet kommer nogle spillere ikke så langt men falder fra på et tidspunkt, inden elitekarrieren kommer rigtigt i gang. Andre må opgive sportskarrieren på et uønsket tidspunkt på grund af skader. Det ville være interessant at undersøge, hvad der er årsagen til dette "elitefrafald". Dels fordi det vil kunne oplyse noget om nogle mekanismer som de nuværende kontraktspillere (endnu) ikke har oplevet i samme grad. Dels fordi disse spillere formentlig har satset og trænet lige så meget som de succesfulde, men ikke har det udbytte af en karriere som kontraktspiller, som de spillere der indgår i denne undersøgelse har fået, får eller forventer at få. Dette er en vigtig; men manglende brik i et samlet billede af professionaliseringens konsekvenser.

For det tredje er indeværende undersøgelse mangelfuld i henseende til belysning af spillernes pensionsforhold. Der er behov for en nærmere undersøgelse af spillernes pensionsforhold både men henblik på at få et mere dækkende billede af situationen og for at medvirke til at spillerne bliver mere bevidste om deres situation.

For det fjerde er der brug for en nærmere belysning af klubbernes økonomiske situation i dag og fremover. Også i denne henseende er denne undersøgelse mangelfuld. Det er ikke mindst væsentligt at belyse, hvilken betydning udviklingen på mediemarkedet vil få for kontraktspillernes vilkår fremover.

For det femte er skatteforhold ikke blevet belyst i denne undersøgelse. En undersøgelse som revisions- og rådgivningsfirmaet Ernst & Young har lavet for den internationale spillerforening

FIFPro viser, at der i mange lande eksisterer særligt skattemæssigt begunstigede opsparingsordninger for professionelle fodboldspillere. Danmark rangeres i undersøgelsen som det ud af de 12 lande, der var omfattet af undersøgelsen, der har de mindst gunstige skattevilkår for denne gruppe. Det ville være interessant, hvis nye undersøgelser kunne belyse dette nærmere og endvidere påvise hvilken effekt dette har på spillernes adfærd og situation.

For det sjette er der behov for nærmere at undersøge spillernes skadesmønster og -behandling samt forebyggelse af skader. Denne rapport beskæftiger sig kun overfladisk med disse problemstillinger. På den ene side er der tale om et betydeligt problem i og med, at en så stor andel af spillerne har haft alvorlige skader og/eller unødvendige belastningsskader. På den anden side tyder undersøgelsen på, at der er et betydeligt potentiale for forbedring af den nuværende situation gennem forbedret fysisk træning. Dette kunne bl.a. bidrage til at mindske belastningsskader i kvindehåndbold. En belysning af spørgsmålet om, hvorvidt kvindelige håndboldspillere oplever flere unødvendige skader eller blot har en lavere tærskel kræver også nye undersøgelser. Hertil kommer en afdækning af om der er særlige skadestyper, som er typiske for hhv. herre- og damehåndbold.

Endelig skal det fremhæves, at der er brug for undersøgelser af forhold i andre lande eller komparative undersøgelser med henblik på inspiration til forbedringer. Det ville eksempelvis være en god ide at undersøge nærmere, hvordan systemet med egentlige fodboldgymnasier virker i Norge.

11.4 PROBLEMER OG LØSNINGER: HVAD BØR DER GØRES?

Denne undersøgelse peger ikke på, at der er stort behov for forbedringer af situationen for danske kontraktspillere. Spillerne er over en bred kam er ret tilfredse med deres vilkår. Det samme gælder klubberne. I modsætning til tidligere undersøgelser med samme slags spørgsmål har det ikke her været muligt at identificere oplagte "indsatsområder", hvor der ifølge spillerne er særligt behov for ændringer og nye initiativer. Det kunne skyldes, at undersøgelsens optik har været misvisende, dvs. at den ikke i tilstrækkeligt omfang har belyst de forhold der er centrale for kontraktspillerne. Det er der nu næppe grund til at tro, primært fordi det anvendte undersøgelsesdesign tidligere med udbytte er blevet anvendt i undersøgelser af danske eliteidrætsudøvere.. Det kunne også skyldes, at spillerne er tilfredse, selv om forholdene ikke er optimale, dvs. at de ubevist har vænnet sig til mindre tilfredsstillende forhold. Tilfredshed er en subjektiv størrelse, der kun i et vist omfang kan bruges som mål for tingenes tilstand. Der er imidlertid intet, der tyder på, at vi her har at gøre med en ukritisk gruppe, der er meget nem at gøre tilfreds.

Selv om der således ikke synes at være et skrigende behov for markante ændringer og nye initiativer, kan der dog på baggrund af undersøgelsen peges på flere områder, hvor der er behov for forbedringer.

Et af de mest oplagte synes at være etablering af opsparings- og pensionsordninger for (især) fodboldspillere. Selv om det strider mod tidsånden, er det svært at frigøre sig fra indtrykket af, at der er behov for nogle automatiske ordninger, der ikke er afhængig af spillernes egne valg. I lyset af, at spillerne undlader at uddanne sig efter gymnasiet og bliver fuldtidsprofessionelle i en tidlig alder, er det vigtigt at spare op, især hvis spillerne skal kunne videreudanne sig efter endt sportskarriere, og samtidig bevare den samme levestandard. Man kan mene, at spillerne med det nuværende lønniveau allerede har gode muligheder for selv at spare op, men undersøgelsen viser at de kun gør det i beskedent omfang. Det forekommer derfor hensigtsmæssigt at gøre henlæggelser til pension til en fast del af spillernes standardkontrakter, således som det ifølge nogle af de interviewede ledere er tilfældet i andre lande bl.a. England.

Det er blevet fremført, at det ville være ønskeligt og rimeligt skattemæssigt at begunstige sådanne ordninger. Begrundelsen er den korte erhvervskarriere og lighedspræget med andre korte karriereforløb som eksempelvis balletdansere og piloter. Der kunne eksempelvis være tale om en ordning som i Holland, hvor indbetalinger til en pensionsordning fratrækkes i den skattepligtige indtægt, og beskatningen udelukkende sker når pensionen udbetales med den formentlig på dette tidspunkt relativt lave skattesats. Dette ville indebære en mere fordelagtig ordning end for andre grupper, og det er naturligvis en politisk vurdering, om man finder dette rimeligt.

Der er som nævnt også behov for både oplysning og nye initiativer for at klargøre og forbedre spillernes forsikringsforhold.

Selv om spillernes sociale og uddannelsesmæssige situation ikke er nær så problematisk, som det undertiden kan fremstå i debatten i medierne, er der også på dette område behov for nye initiativer. Der er næppe tvivl om, at det ville komme spillerne til gavn hvis man i højere grad gjorde uddannelserne (på alle niveauer) mere fleksible for sportsudøvere. Det er dog en anden fleksibilitet der efterspørges af disse professionelle holdsportsgrene, end der efterspørges af mange af de individuelle idrætsgrene fra de tidligere undersøgelser. Særligt i de kvalitative interviews er der udtrykt utilfredshed med TEAM DANMARK-gymnasierne. Det fremhæves, at TEAM DANMARK-ordningen er indrettet primært på de individuelle idrætsudøveres behov, og at den ikke er specielt fordelagtigt for i hvert fald fodboldspillere. I de senere år er ordningen blevet udstrakt til gymnasier som helhed, og der er indbygget mere fleksibilitet. Det bør overvejes, om fleksibiliteten kan udstrækkes yderligere, så den i højere grad tager højde for kontraktspillernes situation. En anden mulighed er oprettelse af deciderede fodboldgymnasier i lighed med situationen i Norge. Nogle danske klubber sonderer i øjeblikket mulighederne og perspektiverne i dette.

Der er givet vis også behov for fortsat styrkelse af informations- og rådgivningsindsatsen og for udbud af særlige uddannelsesstilbud. Der gøres allerede meget, og effekterne er utvivlsomt gunstige. En del tyder dog på, at der er grænser for indsatsen i stil med ordsproget "Man kan

trække hesten til truget, men man kan ikke tvinge den til at drikke". Flere klubber beretter, at der er beskedne respons på tilbud og informationsvirksomhed. I sidste ende er det naturligvis spillernes eget ansvar, men "drikkevilligheden" kan muligvis forøges, hvis rådgivningens form forbedres. I samme retning ville en udvidet tilskæring af tilbud, information og rådgivning til den enkelte spillers behov trække. Individuelle handlingsplaner er et muligt redskab; men det kræver systematisk opfølgning og engagement fra begge sider.

Undersøgelsen peger på behov for forbedringer på andre områder. Udover behov for forbedringer af mulighederne for opsparring til tiden efter sportskarrieren, lægger spillerne især vægt på to områder. For det første forbedrede muligheder for ferieafholdelse. Det er ikke på baggrund af denne undersøgelse muligt at gennemskue hvad der skal til, og om der overhovedet kan gøres noget, at komme spillerne i møde på dette punkt. For det andet fremhæves behovet for vejledning og bistand ved kontraktforhandlinger. Her er der tilsyneladende fremover en stor opgave for Spillerforeningen og Håndbold Spiller Foreningen. I betragtning af hvor mange spillere, der oplyser, at de ved næste kontraktunderskrivelse vil benytte sig af enten en sådan rådgivning eller professionel bistand, er der givet vis behov for en vis oprustning i spillerforeningernes regi, og under alle omstændigheder udvides markedet for rådgivning fra advokater, agenter osv.

Det har i forbindelse med debatten om revision af eliteidrætsloven været diskuteret, om professionel sport fortsat skal holdes uden for lovens dækningsområde og dermed TEAM DANMARKS ansvar. Denne undersøgelses resultater peger i to retninger, og giver ikke anledning til klare konklusioner i denne forbindelse. På den ene side synes de to professionelle holdsportsgrene (og først og fremmest fodbolden) at bevæge sig længere og længere væk fra den øvrige eliteidræt. Både de økonomiske og sportslige vilkår bliver stadigt mere forskellige, og aktiviteten kommer mere og mere til at ligne en normal erhvervmæssig virksomhed med normale arbejdstager-arbejdsgiver relationer. Dette peger ikke på, at det er en område for en eliteidrætslov; men snarere for erhvervslovgivningen og overenskomstsystemet. På den anden side anes der tendenser til at det i stigende grad er problematisk at sikre "social og samfundsmæssig forsvarlighed", for de allermest professionaliserede spillere, da det fuldtidsprofessionelle liv problematiserer mulighederne for at tage en erhvervsrettet uddannelse ved siden af sportskarrieren. Selvom professionel sport ikke direkte har været omfattet af eliteidrætslovgivningen tidligere, har udviklingen i de to sportsgrene i høj grad været styret af de samme retningslinier, normer og værdier. Da uddannelse traditionelt regnes som en af de måder hvorpå den "sociale og samfundsmæssige forsvarlighed" sikres, er der således noget der kunne tale for en modsatrettet konklusion. Dertil kommer, at nogle af de konsekvenser af eliteidrættens kommercialisering, som eliteidrætsloven i et vist omfang er tænkt som bolværk mod, er fremtrædende og fremover kan forventes at slå endnu stærkere igennem inden for de to sportsgrene, som denne undersøgelse omfatter.